

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav řeckých a latinských studií

Edice vybraných dopisů Bohuslava
Balbína a Aloise Hackenschmidta
s komentářem a úvodní studií

Edition of selected correspondence of Bohuslav Balbín and
Alois Hackenschmidt with a commentary and an introductory study

Ondřej Podavka

– diplomová práce –

Praha, 2012

vedoucí diplomové práce: PhDr. Martin Svatoš, CSc.

V první řadě upřímně děkuji dr. Martinu Svatošovi za vedení mé práce.

Za cennou pomoc děkuji rovněž dr. Aleně Bočkové, dr. Janě Opletové, doc. Jiřímu Mikulcovi a dr. Vladimíru Urbánkovi.

Za ochotu a vstřícnost, kterou mi prokazovala při mém bádání v tepelské knihovně, děkuji mgr. Michaele Baumlové.

V neposlední řadě děkuji svým kolegům a přátelům
Martině Fraňkové, Petru Brůhovi, Jiřímu A. Čepelákovi a Zdeňku Vaškovi.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. května 2012

.....
Ondřej Podavka

Resumé

Diplomová práce pojednává o části rozsáhlé korespondence z let 1664–1667 mezi jezuitou Bohuslavem Balbínem (1621–1688) a premonstrátem Janem Aloisem Hackenschmidtem (1626–1683), tepelským kanovníkem a ve sledovaném období sekretářem opata Rajmunda Wilferta (†1670). Dochovanou korespondenci tohoto období tvoří 41 Balbínových a 39 Hackenschmidtových dopisů. Ve svých dopisech zasílal Hackenschmidt Balbínovi informace o dějinách kanonií Teplá a Chotěšov a posílal mu opisy listin nalezených v archivech těchto řeholních domů a výtahy z nich, Balbín Hackenschmidtovi sděloval informace o minulosti rodu pánů z Gutštejna. Práce přináší informace o životě obou mužů, shrnuje obsah jejich dopisů a vyjadřuje se ke vzájemnému vztahu obou korespondentů. Závěrečnou část práce tvoří edice osmi Balbínových a šesti Hackenschmidtových dopisů, opatřených komentářem.

Klíčová slova: Bohuslav Balbín; Alois Hackenschmidt; korespondence; intelektuální kontakty; premonstráti; Kanonie premonstrátů Teplá; bl. Hroznata; 1664–1667

Summary

The thesis deals with the mutual correspondence (with its part from the years 1664–1667) of a Jesuit Bohuslav Balbín (1621–1688) and a Premonstratensian Johannes Alois Hackenschmidt (1626–1683), a canon of monastery of Teplá and a secretary of abbot Rajmund Wilfert (†1670). Preserved correspondence of that time consists of 41 Balbín's and 39 Hackenschmidt's letters. Hackenschmidt was sending information of the history of monasteries of Teplá and Chotěšov and transcripts and excerpts of charters found in archives of these monasteries; Balbín was informing Hackenschmidt about the past of the Lords of Guttenstein. The thesis brings information on the life of both correspondents, summarizes the content of their correspondence and comments on their relationship. Finally, eight Balbín's and six Hackenschmidt's letters, provided by a commentary, are edited in the final part of the work.

Keywords: Bohuslav Balbín; Alois Hackenschmidt; intellectual contacts; correspondence; Premonstratensians; the Teplá monastery; bl. Hroznata; 1664–1667

Obsah

1. Úvod ... 7
2. Dějiny kanonie premonstrátů Teplá ... 9
3. Život a dílo Aloise Hackenschmidta a Bohuslava Balbína ... 16
 3. 1. A. Hackenschmidt ... 16
 3. 1. 1. Život A. Hackenschmidta ... 16
 3. 1. 2. Dílo A. Hackenschmidta ... 21
 3. 2. B. Balbín ... 26
4. Korespondence v raném novověku ... 29
5. Vzájemná korespondence A. Hackenschmidta a B. Balbína ... 33
 5. 1. Stav dochování ... 33
 5. 2. Forma ... 40
 5. 3. Obsah korespondence ... 47
 5. 3. 1. *Ignotus accedo ad Reverendissimam Dominationem Vestram* ... 47
 5. 3. 2. *Duo sunt, quae nunc humillime peto* ... 49
 5. 3. 3. *... quid sentiat de familia et origine B. Hroznatae* ... 54
 5. 3. 4. *Hodierna posta scribo R. P. Joanni Gamans* ... 58
 5. 3. 5. *Mandavit R[everendissi]mus in refectorio legere vitam Arnesti* ... 59
 5. 3. 6. *Effigies Doxanensis, uti et Teplensis* ... 65
 5. 3. 7. *Mi amantissime Aloysi, veni! Plura oretenus* ... 66
6. Ediční poznámka ... 72
7. Edice vybraných dopisů ... 74
8. Závěr ... 119
- Seznam pramenů a literatury ... 120

1. Úvod

V předkládané práci se zabývám částí vzájemné korespondence Aloise Hackenschmidta (1626–1683), tepelského kanovníka řádu premonstrátů, s Bohuslavem Balbínem, S. J. z let 1664–1666. Zatímco Balbínovi byla napsána již obsáhlá literatura a ve všeobecném povědomí patří mezi známější osobnosti své doby, Hackenschmidt je jedním z neprávem opomíjených a dosud spíše přehlížených osobností doby pobělohorské v českých zemích. Do nedávna jediná samostatná práce o něm pochází z pera Františka Matěje Pelcla, který jeho portrét zařadil do 4. dílu svých *Abbildungen*.¹ Tento krátký medailonek se však věnuje především etapě Hackenschmidtova života předcházející vstupu do tepelské kanonie a jeho pozdějšímu působení v ní věnuje málo prostoru. Nakonec vyjmenovává jeho práce, ale jen dvě z nich komentuje, a to pouze jednou větou. Hackenschmidta charakterizuje jako zbožného a vzdělaného muže a jako literárního přítele Jana Gamanse a Bohuslava Balbína a zdůrazňuje jeho podíl na Balbínových *Miscellaneích*.

Pozdější badatelé se o Hackenschmidtovi většinou pouze zmínili v souvislosti s jiným předmětem svého zájmu, ať už jím byla Balbínova osobnost a dílo,² nebo dějiny tepelské kanonie.³ Tiskem nevyšel žádný z Hackenschmidtem pořízených spisů, z jeho dochované korespondence byly vydány pouze jeho dopisy Janu Gamansovi.⁴ S Hackenschmidtovými dopisy tak nepracuje ani J. Jánský,⁵ který ve své monografii o Gutštejnech cituje pouze Balbínovy dopisy Hackenschmidtovi a opatu Rajmundu Wilfertovi, jež vydal A. Patera.⁶ Až v poslední době se o Hackenschmidta začala ve své disertační práci⁷ blíže zajímat J. Opeltoová, která se mu od té doby věnuje i nadále.⁸

¹ Celým názvem *Abbildungen der böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler, 4. Band*, Prag 1782, s. 59–65.

² Adolf PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína k opatu teplskému Rajmundu Wilfertovi I. a knězi téhož kláštera Aloisovi Hackenschmidtovi z let 1664 – 1667*, Věstník Královské české společnosti nauk, Praha 1888, s. 143–226; Antonín REJZEK, *P. Bohuslav Balbín, T. J. Jeho život a práce*, Praha 1908, s. 172–173; Josef PELIKÁN *Balbínovy pomůcky a prameny. Příspěvek k studiím o Balbínově vlastivědě*, Praha 1936, s. 53–54, 56–57, 62, 68–69, 71; Jan P. KUČERA – Jiří RAK, *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, Praha 1983, s. 91, 96.

³ Dominik K. ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, Praha 1877, s. 380–381;

⁴ Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Z dopisů P. Al. Hackenschmidta, přítele Balbínova, P. J. Gamansovi S. J. z let 1665–1667*, Praha 1912.

⁵ Jiří JÁNSKÝ, *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, Domažlice 2009.

⁶ Části některých dopisů přeložil a publikoval A. REJZEK, *P. Bohuslav Balbín*, s. 173–192.

⁷ Jana OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi. Narativní prameny vzniklé v prostředí premonstrátských kanonií v Čechách a na Moravě v 17. a 18. století*. (Disertační práce obhájená na Ústavu pomocných věd historických a archivnictví FF MU), Brno 2005.

Předkládaná práce je členěna na dva základní oddíly: úvodní studii a ediční část. Úvodní studie obsahuje kapitoly nutné pro uvedení základního kontextu (o dějinách tepelské kanonie, o životě a díle obou korespondentů a o korespondenci v českých zemích raného novověku obecně). Nejrozsáhlejší kapitolou je kap. 5, věnovaná samotné vzájemné korespondenci Hackenschmidta s Balbínem ve sledovaném období. Druhá, ediční část obsahuje kromě ediční poznámky edici vybraných Balbínových i Hackenschmidtových dopisů, opatřenou věcným komentářem. Dopisy byly vybírány tak, aby v nich byla zachycena pokud možno všechna témata, jež se v této korespondenci objevovala (o nichž viz kap. 5. 3. 1.–5. 3. 7.).

⁸ Jana OPPELTOVÁ, *Honore coram vobis prelatus sit vobis, timore coram Deo substratus sit pedibus vestris. Obraz života a představených v záznamech kalendářů želivských opatů a v dalších narativních pramenech premonstrátské proveniencce*, in: *Locus pietatis et vitae. Sborník příspěvků z konference konané v Hejnicích ve dnech 13.–15. září 2007*, s. 136–137; též, *P. Aloysius a S. Balbino. Život a dílo Aloise Jana Hackenschmidta, tepelského analyisty a přítele Bohuslava Balbína*, v tisku.

2. Dějiny kanonie premonstrátů Teplá⁹

Protože se Balbín i Hackenschmidt ve své korespondenci často dotýkají osoby zakladatele tepelské kanonie bl. Hroznaty a počátků tepelské kanonie a jejich dějin vůbec, uvedu na tomto místě stručný přehled historie Teplé do doby Hackenschmidtova vstupu do kanonie. Kanonie premonstrátů Teplá byla nejmladší soukromou mužskou klášterní fundací premonstrátů v Čechách. Jejím zakladatelem je Hroznata z Ovence,¹⁰ český šlechtic, narozený pravděpodobně v 60. letech 12. století.¹¹ Členové nejméně dvou generací Hroznatových předků zřejmě působili u knížecího dvora a zastávali významné úřady.¹² Ačkoli Hroznata není doložen v žádném úřadě, pohyboval se i on ve vysokých kruzích – Jindřich Břetislav a Přemysl Otakar I. jej nazvali ve svých listinách

⁹ Není-li uvedeno jinak, vycházím z práce Milana HLINOMAZE, *Kláster premonstrátů Teplá. Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, Karlovy Vary 2003.

¹⁰ Ovenec je buď dnešní ves Soběnice u Litoměřic, nebo Bubeneč v Praze 7, kde by „představovala Hroznatovu enklávu poblíž knížecího sídla Prahy, kam také začasťe přijížděl.“ (Rostislav NOVÝ, *Přemyslovský stát 11. a 12. století*, Praha 1972, s. 112). V majetku tepelské kanonie byl Ovenec až do roku 1284. Dále viz Petr KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, Praha 2000, s. 169, pozn. 13.

¹¹ Dlouho se za rok Hroznatova narození na základě údaje v prvním díle tepelských análů pokládal rok 1160 (Archiv kláštera premonstrátů Teplá, fond Klášter premonstrátů Teplá (dále jen KP Teplá), sign. A 47 / I, f. 4r). Emanuel Vlček stanovil při posledním antropologickém průzkumu na základě histologické metody podle Gustafsona v úpravě J. Kiliana na výbrusu dochovaných zubů datum Hroznatova na přelom 60. a 70. let (Emanuel VLČEK, *Osudy českých patronů*, Praha 1995, s. 255). Vhodnost této metody pro staré populace zpochybnil Dušan TŘEŠTÍK (*Nejstarší Přemyslovci ve světle přírodovědeckého zkoumání*, in: *Československý časopis historický* 31, 1983, s. 233–255; též, *O novém výkladu chronologie nejstarších Přemyslovců*, in: *Československý časopis historický* 32, 1984, s. 416–423).

Po smrti svého otce Sezemy († 23. ledna 1179) byl Hroznata svěřen do výchovy své starší sestře Vojslavě, tehdy již provdané do Krakova. Zde došlo k události, již líčí legenda o bl. Hroznatovi *Vita fratris Hroznatae* (*Život blahoslaveného Hroznaty*), in: Josef EMLER (ed.), *Fontes rerum Bohemicarum I*, Praha 1873 (dále jen FRB I), s. XXVII–XXX a 367–383), napsaná v roce 1259 neznámým autorem, pravděpodobně členem konventu a pamětníkem samotného Hroznaty. (edici reoudnické verze legendy připravil P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 231–245.) Hroznata se tehdy jako *iam bone indolis adolescens* málem utopil v řece Visle (FRB I, s. 379). Dle Josefa ŽEMLIČKY, (*Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského* (*K otázce fyzické kontinuity české šlechty*), in: *Západočeský historický sborník* 4, 1998, s. 19), byl Hroznata tehdy snad desetiletý. Tato událost spolu se skutečností, že v roce 1179 byl Hroznata ještě nedospělý, by snad nasvědčovaly spíše pro pozdější datum Hroznatova narození.

¹² Hroznatův otec Sezema byl podle hypotéz J. ŽEMLIČKY, *Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského*, s. 14 totožný s Hroznatou, který je doložen v k roku 1165 a kolem roku 1170 jako komorník královny Judity („Anno dominice incarnationis MCLXV rex Wlad[izlaus] neptem suam [...] maximo Greorum imperatoris rogatu, per comitem Zezemmam [dle rukp. Zemzemmam - pozn. O. P.], domnae nostrae reginae summum camerarium, uirum nobilem, uita et moribus hotestum, nepoti eius in coniugem transmittit,“ *Letopis Vincentia, kanovníka kostela pražského*, in: Josef EMLER (ed.), *Fontes rerum Bohemicarum II*, Praha 1874, s. 458 (dále jen FRB II); Gustav FRIEDRICH (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, tom. I, Praha 1904–1907 (dále jen CDB I), č. 251, s. 224: *Zezema camerarius regine Boemorum*), v letech 1175–1177 jako hradecký správcem v Plzni (CDB I, č. 278, s. 244: *Zezema prefectus de Pilzen cum filio suo Zezema*; č. 279, s. 246: [praesente] *Zezema castelano de Pilzen*) a v roce 1177 jako kastelán v Bělině (CDB I, č. 280, s. 247: *Sezema comes de Belina*). O dalších Hroznatových příbuzných Josef ŽEMLIČKA, *Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského* (*K otázce fyzické kontinuity české šlechty*), in: *Západočeský historický sborník* 4, 1998, s. 21–25; P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 78–100.

„illustris comes et amicus noster.“¹³ Kromě toho se během svého života třikrát setkal v Římě s papežem. 27. března 1188 se na sněmu v Mohuči patrně zavázal k účasti na křížové výpravě, již však nenastoupil. Poté se roku 1191 zúčastnil spolu s knížetem Konrádem Otou římské jízdy Jindřicha VI. a při císařské korunovaci byl papežem dispensován záměnou za jiný úkon pokání (tzv. commutatio), jímž bylo založení nového kláštera.¹⁴ A tak dochází (podle I. dílu tepelských análů ze 17. století¹⁵) v roce 1193, padesát let po příchodu prvních premonstrátů do Čech, k založení kanonie Teplá. Byla osazena dvanácti premonstráty ze strahovské kanonie, vedenými Janem, který se v Teplé stal opatem. Klášterní kostel však byl vysvěcen až po Hroznatově smrti, pravděpodobně v červnu 1232.¹⁶

V roce 1197 se Hroznata zúčastnil křížové výpravy znovu, před jejímž nastoupením sepsal v březnu roku 1197 testament, opatřený pečeti se znakem trojího paroží,¹⁷ které je rovněž ve znaku tepelské kanonie i ve znaku rodů náležejících do rozrodu Hroznatovců.¹⁸ Ještě před císaře Jindřicha VI. však výpravu opustil (podle legendy ze strachu před plavbou po moři,¹⁹ ale zřejmě i kvůli nastalé politické situaci v Čechách po smrti knížete Jindřicha Břetislava 15. června 1197)²⁰ a odjel do Říma, kde obdržel od papeže podruhé komutační dispens s tím, že založí na svých statcích druhý klášter. Dále papež na jeho žádost vydal dne 7. srpna tři buly, jimiž vzal tepelskou kanonii pod svou ochranu a potvrdil její majetek,²¹ další udělil jejím opatům právo nosit prsten a mitru²² a přislíbil poutníkům, kteří navštíví klášterní kostel Panny Marie v Teplé v den jeho vysvěcení, odpustky.²³ Někdy během následujících let Hroznata vstoupil v Teplé do kláštera (poprvé je jako řeholník doložen na listině pražského biskupa Daniela II. z roku

¹³ CDB I, č. 358, s. 326; Gustav FRIEDRICH (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, tom. II, Praha 1912 (dále jen CDB II), č. 27, s. 25.

¹⁴ O možnostech dispensace P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 122–123.

¹⁵ KP Teplá, sign. A 47 / I, f. 7r.

¹⁶ P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 146.

¹⁷ CDB I., č. 357, s. 323–325. Tato závěť je nejstarší známou soukromou listinou pořízenou v Čechách. Je to také teprve druhý nejstarší doklad šlechtické pečeti, po nedochované pečeti Hroznaty Kadeřavého (Crispus), užitě r. 1189. V tomto směru tak byl Hroznata osobností naprosto výjimečnou.

¹⁸ O znaku Hroznatovců a jejich heraldických památkách J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci*, s. 11–20.

¹⁹ „Tandem animi pusilla nimitate devictus et timore, qui poterat cadere in constantem, percussus, ut ita dixerim, mare vidit et fugit.“ in: FRB I, s. 371.

²⁰ P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 121 násl.

²¹ CDB I, č. 360, s. 328–329.

²² CDB I, č. 361, s. 329.

²³ CDB I, č. 362, s. 330.

1201).²⁴ Odcestoval proto naposledy do Říma, kde přijal od papeže Inocence III. řádové roucho. Po návratu se stal v Teplé proboštem, tedy správcem majetku kanonie.²⁵

Rok, kdy Hroznata založil druhou, tentokrát ženskou kanonii v Chotěšově, není přesně znám, pravděpodobně se tak stalo v letech 1200–1202.²⁶ Chotěšov byl ženským protějškem Teplé, tzv. partenon, a proto byli všichni chotěšovští probošti tepelští profesové. Chotěšov byl osazen premonstrátkami z Doksan a útočiště zde našly také Hroznatovy sestry Vojslava²⁷ a Judita.

Pravděpodobně na jaře roku 1217, se Hroznata vydal na inspekci klášterních statků. Na cestě jej přepadli a zajali neznámí lidé²⁸ a uvěznilo na dnes neznámém hradě v Chebsku, kde Hroznata zemřel, podle klášterní tradice 14. července 1217. Brzy se začal těšit úctě mezi bratry v Teplé²⁹ a i Hackenschmidt s Balbínem jej ve své korespondenci obvykle nazývají blahoslaveným (Beatus). Ačkoli první pokus o dosažení Hroznatova blahorečení učinil již opat Ondřej Ebersbach (1599–1629),³⁰ ale za blahoslaveného a za mučedníka *propter iustitiam* jej prohlásil až 16. září 1897 papež Lev XIII.³¹

²⁴ „[...] dominus G[roznata], vir nobilis, ecclesię Teplensis fundator, zelo dei accensus et quieti eiusdem domum prospiciens, cingulum secularis milicię deposuit, se ipsum suosque redditus deo contulit [...]“ CDB II, č. 26, s. 24.

²⁵ O jeho postavení v kanonii P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 167–205.

²⁶ P. KUBÍN (*Blahoslavený Hroznata*, s. 153) považuje za pravděpodobnější roky 1200–1201. M. Hlinomaz uvádí bez dalších podrobností nebo odkazů na literaturu, že „se odborníci nejnověji shodují na roku 1202.“ Milan HLINOMAZ, *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, České Budějovice 2009, s. 39.

²⁷ O Vojslavě P. KUBÍN, *Ctihodná Vojslava (nejstarší životopis české šlechtičny)*, in: *Minulost Západočeského kraje* 38, 2003, s. 35–44; srv. M. HLINOMAZ, *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 33–38. K možnosti, že by Vojslava byla matkou hnězdenského arcibiskupa, srv. Wojciech BARANKOZŁOWSKI, *Arcybiskup gnieźnieński Henryk Kietlicz (1199-1219). Działalność kościelna i polityczna*, Poznań, 2005, s. 58.

²⁸ Dle P. Kubína snad členové chebského rodu ministeriálů z Hohenberku. P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 207–208. Hackenschmidt se domníval, že Hroznatovými vrahy mohli být Gutštejnové, protože dle jeho názoru „aegrè ferebant tam ampla bona in manus mortuas devenisse.“ (KP Teplá, kn. 41, f. 128r) Balbín tuto domněnku sice neodmítá, ale považuje ji za nepravděpodobnou: „Guttensteini vel potiùs propinqui mortis causam B. Hroznatae attulisse dicuntur; non contradico: quia scio ab iisdem Monasterium Waldsassense Cisterciensium gravissime afflictum etc., sed mihi non est verisimile, quia isti fuerunt de provincia Egrae, quae tum non subjacebat Regi Bohemiae, nisi post aliquot decades annorum, et Guttensteini in districtu Cubitensi, Zatecensi, Plnsensi ditiones tenebant.“ A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 178, dopis č. XVII z 2. ledna 1665 (celý dopis otiskují níže). K této otázce se v korespondenci s Hackenschmidtem vrátil v polovině února, kdy 15. února 1665 posílá spolu s dopisem také své pojednání: *Quaestio historica: an b. Hroznata a propriis suis cognatis captus et occisus sit*. Tamtéž, s. 183–189, příloha k dopisu č. XIX.

²⁹ P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 222.

³⁰ Erhard SCHMIDT – Gilbert VOGT, *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, Donauwörth 1993, s. 39.

³¹ *Pragensis confirmationis cultus ab immemorabili tempore praestiti servo Dei Hroznatae ordinis canonicorum regularum Praemonstratensium Beato et Martyri nuncupato*, Romae 1897.

Od svého založení rozhojňovala kanonie kolonisační a koupí nebo výměnou vesnic svůj majetek, až jej v roce 1273 tvořilo již 84 vsí.³² Opati Vilém³³ a po něm Jan II. nechali potvrdit majetky Teplé u papeže Honorio III. (5. února 1219) a u krále Václava I. (28. června 1232), který tehdy v klášteře pobyl tři týdny. V roce 1245 založili tepelští premonstráti proboštní v Touškově, o tři roky později byla kanonie opevněna valem a příkopem a probíhala i další stavební činnost. V roce 1278 však byla Teplá po období velkého rozkvětu poprvé vypálena (rovněž Chotěšov byl vydrancován) a až o sedm let později byl tepelský kostel znovu vysvěcen. 14. února 1293 byla listinou krále Václava II. zajištěna klášteru ochrana. V letech následujících po smrti jeho syna Václava III. se však klášteru znovu nedařilo a kanonie musela špatnou situaci řešit zástavou několika vsí.³⁴ Až po polovině 14. století se poměry začaly zlepšovat, i díky obnově železných dolů v Hroznětíně v roce 1350.³⁵ Podařilo se umořit dluhy a v 70. letech si již opat Heřman (1367–1381) mohl dovolit založit na západ od Teplé Nový rybník.³⁶ Novému vzepětí však zabránila v roce 1381 morová rána, která klášter zcela vylidnila; podlehl jí (30. září 1381) i opat Heřman. Protože vinou epidemie mnoho vesnic téměř vymřelo, povolal opat Bohuš z Otěšic (1384–1411) kolonisty z Německa. Výraznou osobností té doby byl též tepelský profes a chotěšovský probošt Sulek z Hrádku, který měl kromě toho i politické ambice (stal se členem královské rady Václava IV. a jeho zповědníkem a důvěrníkem) a byl také schopným válečníkem (v roce 1406 velel odvetné intervenci do Bavorska).³⁷

Husitská vojska se Teplé sice vyhnula, zato ji postihla zástava některých statků císařem Zikmundem. Kanonie zabředla do dluhů a ještě v 50. letech 15. století se z nich zotavovala. Nicméně v roce 1456 vystavil král Ladislav Teplé konfirmační majestát, obnovený o tři roky později králem Jiřím z Poděbrad, díky čemuž bylo možné vykupovat zastavené majetky. Tehdejší opat Zikmund Hausmann, zastávající funkci v letech 1458–1506, měl s králem dobré vztahy. Za to jej však stihla klatba, která posloužila

³² Výčet lokalit, které byly tehdy majetkem kláštera, vyjmenovává konfirmace papeže Řehoře II. z roku 1273, CDB V/2, č. 707, s. 351–352. O rozsahu nadání kláštera Hroznatou P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 168–170 a 177n. Dále viz Jaroslav ČECHURA, *Vývoj pozemkové držby kláštera v Teplé v době předhusitské*, in: *Minulostí Západočeského kraje* 24, 1988, s. 205–225; též, *Das Stift Tepl in den Jahren 1193 bis 1650. Ein Abriß seiner Wirtschaftsgeschichte*, in: *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen–Mähren–Schlesien* 123, 1994, s. 9–24; Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Vývoj osídlení na panství kláštera v Teplé ve 13. století*, in: *Historická geografie* 28, 1995, s. 71–88.

³³ P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 211–215.

³⁴ M. HLINOMAZ, *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 31.

³⁵ Zlistiněno 3. května 1350 v Chebu, RMB V / 3, č. 861, s. 447.

³⁶ Částku 60 kop grošů českých odkázal bývalý farář v Číhané Višimír, člen tepelské kanonie. D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 366.

³⁷ O něm nejnověji M. HLINOMAZ *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 56–60.

okolní šlechtě jako záminka pro vyplenění kláštera, ke kterému došlo v květnu 1467. Opat se zasloužil o rozvoj hospodářství – zakládal rybníky (celkem jedenáct) a mlýny a podporoval hornictví (v roce 1486 bylo objeveno bohaté ložisko stříbra), což opět vedlo k přílivu německy mluvícího obyvatelstva na klášterní statky.

Teplá po husitských válkách patřila k nejzachovalejším konventům v Čechách, a tak se stala jedním z center obnovy klášterního života v zemi. I Balbín v jednom z dopisů Hackenschmidtovi poznamenává: „Haec est gloria Teplensium, quod fuerit semper veluti seminarium Praelatorum et totius candidissimae Religionis in Bohemia.“³⁸ Do Teplé proto přichází pět kleriků z Magdeburgu, kam výměnou odchází několik tepelských bratří, aby si osvojili tamní řeholní život. Podobně znamenala zpřísnění řádového života řádová reforma z let 1482–1483, která vedla také k založení Růžencového bratrstva v Teplé.³⁹ V zakladatelské a stavitelské činnosti pokračovali i Hausmannovi nástupci Jan IV. Fröstl a Petr II. Na konci jeho působení vypukla v roce 1525 otevřená vzpoura města Teplá proti klášteru. Opat byl při ní zajat a v důsledku špatného zacházení téhož roku brzy po osvobození zemřel.

V následujících letech začaly na Tepelsko pronikat luterské myšlenky, což bylo usnadněno výrazným osídlením německy mluvícího obyvatelstva. Opat Antonín (1526–1535) jim nedokázal čelit. Jeho nástupce Jan V. Kurz (1535–1559) vedl s Lutherem a s Melanchtonem písemnou polemiku, kterou později spálil tepelský sakristán a pozdější chotěšovský probošt (v letech 1593–1598) Jiří (II.) Scheitler.⁴⁰ Sám byl nařčen z kacířství u krále Ferdinanda I., který proto pohrozil, že jej nechá zbavit úřadu a předá klášter do držení Jindřichovi IV. z Plavna. Na šíření luterství reagoval utužením kázně a založením místního teologického studia vyššího i nižšího stupně pro výchovu dorostu. Ta byla velmi žádoucí, protože v roce 1549 zasáhla Tepelsko i samotnou kano-

³⁸ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 117; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 204, dopis č. XXXII. z 25. února 1666. Hackenschmidt k tomu v odpovědi ze 6. března 1666 poznamenává: „Utique gloria Teplensium, et B. Martyris Hroznatae est, quod Monasterium nrum à prima fundatione desertum et sine Religiosis nunq[ua]m exiterit, imo fuerit Seminarium ex quo decem Abbates et totidem Praepositi pro Strahovia et Doxana assumpti: Cotischovienses Monasterium preter Professos Teplenses nullum habuerint Praepositum, cum etiam Joannes Muth, qui hactenus putabatur ex Gradicensi advenisse, instrumento publico deprehendatur fuisse Teplensis.“ KP Teplá, kn. 42, f. 88v. Jan II. Muth byl opatem ve vysokém věku v letech 1552–1558. D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 419; M. HLINOMAZ, *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 73.

³⁹ K tomu: Hana PÁTKOVÁ, *Honoratiores ex statu ecclesiastico vel saeculari. Růžencové bratrstvo v Teplé na sklonku středověku*, in: *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám profesorky Lenky Bobkové*, redd. Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec, Praha 2006, s. 256–264. O bratrstvech Jiří MIKULEC, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000.

⁴⁰ M. HLINOMAZ, *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 75–76.

nii morová rána, kterou z celé komunity přežil pouze opat a jeden z kanovníků. V roce 1550 byli do Teplé v důsledku epidemie povoláni řeholníci z Würzburgu a z Vratislavi.

Za působení Kurzova nástupce, Jana VI. Mausköniga (1559–1585), bylo objeveno nové naleziště stříbra u Dolního Kramolína, hospodářský rozmach však zpomalily další pohromy, které tepelskou kanonii postihly – požár v roce 1571, záplavy v roce 1579 a úder blesku v roce 1581.⁴¹ Také Mauskönig měl zájem na výchově mládeže. V Teplé založil městskou školu a posílal na studia do Prahy k jezuitům mladší tepelské bratry. (Tato praxe pokračovala i v Hackenschmidtově době.) Jedním z nich byl i Jan Lohelius, tepelský převor a pozdější strahovský opat a pražský arcibiskup.⁴² Návrat ke katolické víře motivoval Mauskönig i hospodářskými úlevami (Teplé rozšířil trhová práva), a když v roce 1585 umíral, bylo již město Teplá opět katolické. Podobně další tepelský opat, Matěj Gehel z Podhornsteinu (1585–1596), dovršil rekatolizaci v Úterý, v Mnichově a v Pístově a za to jim udělil trhová práva.

V souvislosti se zvyšujícím se napětím ve společnosti nechal opat Ondřej Ebersbach (1599–1629) znovu potvrdit klášterní statky a zapsat je do zemských desek. Roku 1611 celá kanonie s výjimkou kostela opět vyhořela. Pohromu pro kanonii znamenala třicetiletá válka. V roce 1619 se členové komunity museli z vůle některých protestantských pánů rozejít a uchýlit se do jiných konventů, opatovi byla vyměřena doživotní renta z některých vsí. O dva roky později byl klášter obsazen a vypleněn Mansfeldovými vojsky. Opat byl odvezen do Plzně a bylo za něj požadováno výkupné 50 000 zlatých. Švédská armáda loupila v kanonii čtyřikrát. Kanonie dále trpěla zvyšujícími se válečnými nároky – v roce 1645 opat Jan Pecher (1629–1647) opakovaně žádá o nahrazení odvodů poddaných peněžní dávkou a sděluje, že klášterní majetky jsou již natolik zpustošené, že od poddaných nelze vybírat kontribuce. Až krátce před svou smrtí se opatu podařilo docílit na císaři Ferdinandovi III. uvolnění od daní. O tom, v jakém stavu byla kanonie na konci války, svědčí událost z roku 1648, kdy byl nový opat, tepelský rodák Bedřich Füssel (1647–1654), zajat Švédy a odvezen do Chebu. Výkupné za něj činilo původně 6 000 zlatých, bylo však sníženo na 100 zlatých, protože prelát více peněz neměl.⁴³ Kanonie se však postupně konsolidovala a pražský arcibiskup, kar-

⁴¹ E. SCHMIDT – G. VOGT, *Das Stift Tepl*, s. 38.

⁴² O něm Konstantin PICHERT, *Jan Lohelius. Sein Leben und seine Tätigkeit im Prämonstratenserorden und als Erzbischof von Prag*, in: *Analecta Praemonstratensia* 3, 1927, s. 125–140, 264–283, 404–422; D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 59–64.

⁴³ Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek: Řeholní kanovníci*, Praha 2003, s. 123.

dinál Arnošt Vojtěch z Harrachu si dokonce pro pražskou arcidiecézi vyžádal výpomoc tepelských kněží.

Právě v tomto období napravování škod přichází do Teplé Alois Hackenschmidt.

3. Život a dílo Aloise Hackenschmidta a Bohuslava Balbina

3. 1. A. Hackenschmidt

3. 1. 1. Život A. Hackenschmidta

O životě Jana Aloise Hackenschmidta je k dispozici poměrně velké množství pramenů. Jednak je to krátký medailonek, který je součástí souboru stručných životopisů 124 tepelských profesů od roku 1600, který Hackenschmidt pořídil pro svou potřebu v srpnu 1667.⁴⁴ Vedle něj je zde pro prvních třicet let jeho života jeho podrobná autobiografie zaměřená především na jeho studijní léta, kterou Hackenschmidt sepsal 5. listopadu 1668 a vtělil do jedné z knih svých *Miscellaneí* (*Miscellaneorum liber 4tus et in ordine primus ab anno 1626*);⁴⁵ za ni zařadil genealogii svých příbuzných v mužské linii počínaje jeho pradědečkem Martinem a konče jeho potomky svých bratrů a sester.⁴⁶ Vlastní *Vita*, psaná ve třetí osobě, končí údajem o Hackenschmidtově vstupu do tepelské kanonie v roce 1656 a odkazem: „Caetera legantur ex Diario,⁴⁷ který svědčí o tom, že Hackenschmidt předpokládal, že jeho práce budou čteny a že o poznání jeho osoby bude v kanonii zájem. Zároveň nám zdůvodňuje, proč je *Vita* právě k tomuto datu ukončena – nejstarší záznamy *Diaria*, tvořícího druhou knihu *Miscellaneí* se týkají právě roku 1656 a jsou dovedeny až k roku 1676 (poslední záznam je ke 14. květnu t. r.).⁴⁸ *Vita* tak tvoří doplněk k tomuto deníku pro dřívější roky. Do dalších knih svých *Miscellaneí* Hackenschmidt dále poznamenal seznam míst, kde kázal,⁴⁹ seznam svých korespondenčních přátel,⁵⁰ dva popisy svého zdravotního stavu,⁵¹ své vlastní epitafy⁵² a konečně dva soupisy předmětů, které měl v užívání,⁵³ jež dokumentují šíři zájmů Aloise Hackenschmidta.⁵⁴ (O Hackenschmidtově deníku a ostatních jeho dochovaných rukopisech viz níže.)

⁴⁴ Kn. 12, f. 15v–16r. Jedná se de facto o výpisky z nedochované knihy profesů, jak uvádí sám Hackenschmidt na f. 1r svazku: „Descripta haec sunt ex libro Professorum Teplensium, quem D[ominus] Abbas Pecher fi[er]i et scribi curavit 1633., prout patet ex signatura compacturae.“

⁴⁵ *Vita Humilis fratris Aloysii Professi Teplensis conscripta 1668. 5. Nov[embris]*, KP Teplá, kn. 28, f. 108r–116v.

⁴⁶ *Genealogia Joannis Aloysii compilata 1668., 14. Novemb[ris]*, tamtéž, f. 116v–117r.

⁴⁷ Tamtéž, f. 116v.

⁴⁸ KP Teplá, kn. 29.

⁴⁹ KP Teplá, kn. 33a, f. 109r.

⁵⁰ KP Teplá, kn. 35, f. 129v.

⁵¹ KP Teplá, kn. 32, f. 47v, kn. 35, f. 122r. (zpráva od chebského dr. Langhoffa).

⁵² KP Teplá, kn. 40r, v.

⁵³ KP Teplá, kn. 33a, f. 161v–162r (z 3. března 1674); kn. 36, f. 130r, v (z 12. dubna 1681).

⁵⁴ J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 292–295; táž, *P. Aloysius a S. Balbino*, v tisku.

Pět generací Hackenschmidtovy rodiny, zachycených v *Genealogii*, žilo v západních Čechách.⁵⁵ Nejstarší předek, kterého Alois Hackenschmidt uvádí, je jeho pradědeček Martin Hackenschmidt z Lokte. Ten měl pět synů, z nichž nejstarší, Kryštof, měl čtyři děti: Michaela, Aloisova otce Jakuba, Evu a Kateřinu.⁵⁶ Jakub Hackenschmidt se narodil 22. února 1588. Byl v Sokolově soukeníkem, radním a později i správcem městské pokladny a soudcem.⁵⁷ Za svůj život se celkem pětkrát oženil, poprvé v roce 1611 s Magdalenou, dcerou Jana Starcka. Během tohoto manželství, které trvalo tři roky, se Hackenschmidtovým narodili syn a dcera Marie.⁵⁸ Zatímco druhé manželství trvalo (podobně jako čtvrté) velmi krátce a nevzešlo z něj žádné potomstvo, třetí manželství Jakuba Hackenschmidta, s kovářovou dcerou Marií rozenou Tyrolkin, trvalo 36 let a narodilo se v něm osm synů. Pátá manželka Jakuba Hackenschmidta se jmenovala Margareta, a přestože v době sňatku muselo Hackenschmidtovi být již nejméně kolem 65 let, zplodil s Margaretou tři dcery a jeden syn. Zemřel v úctyhodném věku 80 let 30. března 1668.⁵⁹

Jan Alois Hackenschmidt se narodil v Sokolově 11. ledna 1626 jako šestý ze synů Jakuba a Marie Hackenschmidtových.⁶⁰ Téhož dne byl v místním farním kostele sv. Jakuba pokřtěn Janem.⁶¹ Ve věku šesti let začal chodit do sokolovské školy, a protože měl také hudební nadání a zvučný hlas, jak sám píše, začal později zpívat na kostelním kůru.⁶² Později jeho nadání rozpoznal Jan Hertvík (Hartwig), svobodný pán z Nostic (1610–1683), majitel sokolovského panství a hejtman loketského kraje,⁶³ a v roce 1640 jej poslal na studia na jezuitské gymnázium v Chebu. Jan Hertvík z Nostic

⁵⁵ Informace o Hackenschmidtově rodině čerpám, není-li uvedeno jinak, z Hackenschmidtovy *Genealogie*, KP Teplá, kn. 28 f. 116v–117r. Srv. J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 290–295.

⁵⁶ Hackenschmidtovi byli německojazyčná rodina, nicméně protože v literatuře se běžně uvádí pod českými jmény, uvádím je pod českými jmény i já. Pouze rodné jméno Hackenschmidtovy matky uvádím v podobě Tyrolkin, kterou používá i J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 290.

⁵⁷ KP Teplá, kn. 28, f. 108r.

⁵⁸ KP Teplá, kn. 32, f. 182r (*Vita mei clarissimi Parentis, prout is eam propriâ manu ante mortem consignavit*).

⁵⁹ O otcově smrti napsal Hackenschmidt také do svého již zmíněného deníku, KP Teplá, kn. 29, f. 57v.

⁶⁰ Informace o Hackenschmidtově rodině čerpám, není-li uvedeno jinak, z jeho *Vita*, KP Teplá, kn. 28 f. 108r–116v.

⁶¹ Hackenschmidta tehdy křtil tepelský profes Řehoř Rigel, nejprve chotěšovský a poté tepelský kaplan a později farář v Sokolově. Zemřel 2. října 1628 v Jihlavě. KP Teplá, kn. 12, f. 2r. Jméno Jan dostal Hackenschmidt po svém kmotrovi, radním Janu Steidelovi.

⁶² „[...] chorum et Ecclesiam voce non insonorâ potuit ornare.“ KP Teplá, kn. 28 f. 108r.

⁶³ Jan Hartwig z Nostic byl dále radou dvorského a komorního soudu (1638–1642), následně se stal presidentem apelačního soudu (1644), nejvyšším komořím (1651) a konečně roku 1652 nejvyšším kancléřem krále českého. Tento úřad zastával až do své smrti. Dále byl c. k. tajným radou a nositelem Řádu zlatého rouna. V roce 1646 byl povýšen do hraběcího stavu.

Hackenschmidta od té doby podporoval i nadále a on jej proto obvykle nazýval svým mecenášem.

V létě roku 1642 v Sokolově se Hackenschmidt poprvé setkal s tehdy jedenaadvacetiletým Bohuslavem Balbínem, čerstvým absolventem studia filozofie v pražském Klementinu,⁶⁴ který tehdy doprovázel P. Rodriga Arriagu, nejvyššího prefekta studií v Čechách, na jeho cestě po Českém království. Téhož roku nastoupil Hackenschmidt do syntaxe, avšak již v prosinci 1642 přerušil studium a vstoupil do Nosticových služeb v Praze. Během pobytu v Praze přijal 15. května 1644 svátost biřmování, při níž obdržel jméno Alois. Na službu u hraběte z Nostic nevzpomínal Hackenschmidt v dobrém, doslova napsal, že „quas afflictiones et miserias sit perpessus, longum et operosum esset referre.“⁶⁵ Zřejmě v této době v něm začala uzrávat touha žít řeholním životem a služba v Praze jej od této vyhlídky vzdalovala. „Exeat ex aula, qui volet esse pius! [...] a scopo sui Vocationis, qua in Ministeria Ecclesiastica se impelli sensit, violenter abreptus.“⁶⁶ Nejprve však chtěl pokračovat ve studiu a s pomocí Jana Knipmana, zpovědníka Nosticovy manželky Marie Kateřiny, který měl proto u Nosticů velký vliv, se mu podařilo dosáhnout nejen propuštění z Nosticových služeb, ale navíc další podpory svého mecenáše při studiu.

V roce 1646 tedy Hackenschmidt nastoupil do arcibiskupského semináře. Na tuto dobu vzpomínal rád (ve své autobiografii vzpomenu např. Matthea Wenera⁶⁷), studium ho nepochybně bavilo a byl považován za pilného studenta, jak neopomněl poznamenat do své autobiografie.⁶⁸ Dařilo se mu zejména studium poezie a na konci roku dostal za své studijní výsledky za přítomnosti císaře Ferdinanda III. a jeho syna

⁶⁴ O tomto setkání, které se Hackenschmidtovi nesmazatelně vrylo do paměti, nás informuje jeden z jeho dopisů Balbínovi, v němž na ně ještě po téměř čtvrt století vzpomíná. V dopise ze 4. září 1666 píše: „[...] solùm nota, quod plus quam ab annis 21 intentissimè amaverim P[aternitatem] V[est]ram, quia amare coepi 1642, quando P[aternitas] V[est]ra cum R. P. Arriaga in vacationibus erat Falcnovii et ego grammata in sacrificio Missae humillime solebam ministrare. Si ergo à tempore mensurandus amor, sunt iam 24 anni, à quo P[aternitatis] V[est]rae humanitas, candor, suavitas et benevolentia me in suum amorem gratiosè attraxit.“ KP Teplá, kn. 41, f. 21r, v.

⁶⁵ KP Teplá, kn. 28, f. 108v.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž, 109r. M. Werner (1609/10–1684) byl na pražské universitě v letech 1644–1645 profesorem logiky, v roce 1645 profesorem etiky a v roce 1650 se stal profesorem metafysiky, akademickým kaztelem, studijním prefektem a zpovědníkem. Působil též mj. v Olomouci (v letech 1654–1660) a ve Vratislavi (v letech 1667–1669). Ivana ČORNEJOVÁ – Anna FECHTNEROVÁ, *Životopisný slovník pražské univerzity. Filozofická a teologická fakulta 1654–1773*, Praha 1986, s. 511–513.

⁶⁸ „Rhetoricus Professor P. Joannes Fabricius Veteranus Orator Joannem Aloysium ob indolis suavitate, probitate morum et solertem industriam mirè favit [...]“ KP Teplá, kn. 28, f. 109r. Podobně i na gymnáziu „[...] diligentia non minùs, quam pietate inter primos numeratus est.“ Tamtéž, f. 108v. Později v souvislosti se svým studiem filosofie poznamenal: „Joannes Aloysius in frequentando sedulus [...] scriptis ordinariis connexit extraordinaria de Philosophia morali, quam Ethicam dicunt, eamque professus est Christophorus Faschang.“ Tamtéž, f. 111v.

Ferdinanda IV., krátce předtím korunovaného českým králem, Pliniovu *Historia naturalis* a Muretovy *Orationes*. Obě knihy věnoval hraběti z Nostic, který je uložil do své knihovny.⁶⁹ V roce 1648 se Hackenschmidt po dobu dvou měsíců aktivně podílel na obraně Starého Města proti švédské armádě; 28. září byl propuštěn a vrátil se do Sokolova, kam dorazil 16. října. V roce 1650 se stal bakalářem a následujícího roku magistrem filozofie. Obě teze, jež tehdy úspěšně obhájil, věnoval opět svému podporovateli, hraběti z Nostic.⁷⁰

Poté váhal, zda nastoupit na pražské univerzitě studia práv, nebo teologie. Ačkoli teologická studia mu byla bližší, začal studovat práva, avšak tato studia již nikdy nedokončil. V červenci 1655 se stal preceptorem Jana Václava Ignáce z Oppersdorfu,⁷¹ čerstvého absolventa filozofie na pražské univerzitě.⁷² Nejprve podnikli společnou cestu, kdy navštěvovali především Oppersdorfovy příbuzné a známé.⁷³ 29. července se přesunuli z Prahy do Častolovic. Odtud pokračovali 2. srpna do Rychnova nad Kněžnou a dále do Loučné nad Desnou (12. srpna), kde navštívili Přemysla ze Žerotína. Dalšími jejich zastávkami byly Opava (23. srpna), Hlučín (25. srpna), poté se přesunuli do horního Hlohovska (3. září), odkud se 6. září vrátili do Hlučina. Poté se přes Nisu (16. září), Kladskou Bystřici a další slezská města vrátili 20. září do Častolovic. Odtud dorazili 27. září do Prahy.

Po návratu do Prahy se 19. října odebrali do Ingolstadtu, kam dorazili 26. října a následujícího dne se imatrikulovali na tamní univerzitě. Hackenschmidt zde navštěvoval přednášky o Zlaté Bule Karla IV.⁷⁴ a o trestním procesu. Na konci akademického roku však třicetiletý Hackenschmidt svého svěřence opustil, zanechal studia a po zralé

⁶⁹ „[...] in fine anni Praemia distribuite et praesente Augustissimo Caesare Ferdinando III. et serenissimo Rege Ferdinando IV. duplex bravium sustulit, scil. Historiam naturalem Plinii in folio, et Orationes Mureti in octavo. Utrumque librum offerens Ill[ustrissi]mo D[omi]no Comiti honorarium, aureum duplicatum recepit; libri autem ad perpetuam rei bibliothecae Comitis non contemnendae fideliter annumerati sunt.“ Tamtéž, f. 109r.

⁷⁰ Jejich popisy a opisy titulních listů a věnování Hackenschmidt rovněž zařadil do své *Vita*, KP Teplá, kn. 28, f. 109v–110v a 111v–112r.

⁷¹ Jan Václav Ignác, hrabě z Oppersdorfu (†1676), syn Oty z Oppersdorfu (†1646) a Anny Marie Robmháčky ze Suché (†1644), byl královským radou a radou dvorského a komorního soudu.

⁷² O činnosti preceptorů především v době předbělohorské Martin HOLÝ, *Ve službách šlechty. Vychovatelé nobility z českých zemí (1500-1620). Prosopografická analýza*, Praha 2011.

⁷³ Cestopisná pasáž v Hackenschmidtově *Vita* obsahuje itinerář s velmi stručnými popisy míst, která navštívili, především sakrálních staveb. KP Teplá, kn. 28, f. 113v–114v. Za zmínku mu stála také Kongregace Panny Marie Růžencové a svatého Anděla Strážného. Především ale zaznamenal, s kým se na své cestě setkali, koho navštívili nebo kdo je doprovázel. Za popis své cesty zařadil seznam některých z nich s údajem o tom, v jakém vztahu byli k mladému Oppersdorfovi, např. „Ill[ustrissi]mus D[ominus] Joannes Georgius Comes de Gaschin, D[ominus] in Hluczín, Ratscher, Wisoka, Ducatus Oppaviensi Capitaneus; eiusque Ill[ustrissi]ma Coniu[n]x soror Germana D[omi]ni Junioris.“ Kn. 28, f. 114r.

⁷⁴ O Hackenschmidtově zájmu o historii J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 294–301.

uváze se rozhodl pro to, co podle svých slov dlouhá léta odkládal,⁷⁵ a v srpnu 1656 požádal o přijetí v tepelské kanonii.⁷⁶ Žádosti bylo vyhověno, a tak v říjnu vstoupil Hackenschmidt do kanonie⁷⁷ a 21. listopadu měl spolu s dalšími dvěma uchazeči oblačku, při níž přijal řeholní jméno Alois.⁷⁸ Následujícího roku složil 8. prosince věčné sliby⁷⁹ a 25. března 1658⁸⁰ byl vysvěcen na kněze. 12. května téhož roku měl primici.⁸¹

V tepelské kanonii působil Hackenschmidt v několika funkcích. Nejprve se stal nakrátko presbyterem,⁸² poté vystřídal funkce kantora a sakristána,⁸³ zpovědníka,⁸⁴ provisoru,⁸⁵ domácího učitele kanonického práva⁸⁶ a novicmistra.⁸⁷ Především však působil

⁷⁵ „[...] resolutum est, quod multis annis dilatum, pro ingredienda Religione et transeundo ad Teplense Monasterium.“ KP Teplá, kn. 28, f. 116r. Důvody pro jeho rozhodnutí pro řeholní život nejsou jasné a lze o nich pouze spekulovat, podobně jako o volbě premonstrátského řádu a tepelské kanonie. F. M. PELZEL, (*Abbildungen*, s. 61) uvádí, že se jej jezuité snažili přemluvit ke vstupu do Tovaryšstva Ježíšova, a soudí, že by se tak pravděpodobně stalo nebýt událostí roku 1648. Během svého pobytu v Sokolově tohoto roku se měl spřátelit s několika premonstrátskými kanovníky a navštěvovat je v tepelské kanonii, což mělo mít v roce 1656 rozhodující vliv. V Hackenschmidtově životopise však tyto informace nenalezeme a kde je získal Pelzel, nevíme. Skutečností však je, že Hackenschmidt měl mezi jezuitu mnoho přátel, jak o tom vypovídají jeho seznamy korespondenčních přátel (KP Teplá, kn. 29, f. 79v; tamtéž, kn. 35, f. 109v).

⁷⁶ Písemnou žádost adresovanou tepelskému opatu Ambroži Trötscherovi, datovanou 27. srpnem 1656, opsal Hackenschmidt rovněž do své *Vita*. KP Teplá, kn. 28, f. 116r.

⁷⁷ Ve své *Vita* (tamtéž, f. 116v) píše Hackenschmidt: „Joannes Aloysius valedixit patriae et 4. Octobris venit ad Monasterium, accomodatus in Domo Abbatiali atque 16. migravit ad Conventum.“ Na stránkách svého *Diaria* však píše: „Anno 1656 5. Oct[obris] veni ad Monasterium et 16. eiusd[em] introductus ad Conventum.“ KP Teplá, kn. 29, f. 6v.

⁷⁸ Po vyjmenování těch, kteří byli tou dobou v noviciátě, pokračuje Hackenschmidt ve svém deníku: „Ibi[dem] accesserunt 1656. 21. Nov[embris] frater Aloysius Hackenschmidt, frater Antonius Schlindel, frater Thomas Longo.“ KP Teplá, kn. 29, f. 7v. Dále tamtéž, f. 8v: „21. Nov. [1656] Vestiti sunt à Reverendissimo D[omino] Ambrosio [opat Ambrož Trötscher - pozn. O. P.] f. Aloysius, f. Antonius, f. Thomas.“

⁷⁹ „8. Decemb[ris] 1657] professionem fecerunt f. Aloysius, f. Antonius, f. Thomas.“ Tamtéž, f. 9r.

⁸⁰ „25. [Martii 1658] fuit P. Aloysius à P. Barnabita Claudio examinatus et approbatus pro excipiendis Confessionibus.“ Tamtéž, f. 9v.

⁸¹ „12. Maii [1658], seu Dominica Jubilato, frater Aloysius celebravit primitias, praesente Rev[erendissi]mo D[omino] Praeposito; R. P. Joannes Fischbach et R. P. Valentinus ministrarunt, R. P. Rajmundus habuit Concionem; adfuit Septuagenarius meus parens cum tribus filiis, germanis fratribus Aloysii.“ Tamtéž, f. 9v.

⁸² „24. [Martii 1658] Frater Aloysius solus è nostris in Antecamera Eminentissimi à suffraganeo ordinatus Presbyter.“ KP Teplá, kn. 29, f. 9v.

⁸³ „2. Novembris [1658] Capitulum, in quo nominatus est [...] P. Aloysius Sacrista et Cantor.“ Tamtéž, f. 11r.

⁸⁴ „23. Iunii [1659] f. Aloysius nominatus est confessarius Conventualis.“ Tamtéž, f. 12r.

⁸⁵ „XIII. Febr[uarii] [1660] f. Aloysius nominatus et installatus est Provisor.“ Tamtéž, f. 13r. Provisor měl u premonstrátů na starosti správu majetku kanonie a Hackenschmidt jím byl dva roky. „1. Febr. [1662] f. Aloysius ex Provisoria migravit ad Conventum, exque officio Provisoris suscepit P. Rudolphus, qui propter hanc causam ordinatus Presbyter.“ Tamtéž, f. 15.

⁸⁶ „XXV. [Februarii 1662] nominatus sum Lector Juris Canonici, quod fratribus dictare et explicare mihi imponebatur.“ Tamtéž, f. 15. Krátce nato píše: „XV. Martii incepti fratribus legere jus Canonicum,“ a uvádí jména svých prvních posluchačů, jichž bylo nakonec celkem 14. Učitelem kanonického práva byl necelé dva roky: „III. [Octobris 1663] frater Aloysius absolvit Jus Canonicum, ultimi auditores P. Ambrosius Prior, P. Leopoldus.“ Tamtéž, f. 18v. O řádovém studiu v tepelské kanonii Hedvika KUCHAROVÁ, *Premonstrátská kolej Norbertinum v Praze. Alternativy univerzitního vzdělání v 17. a 18. století*, Praha 2011, s. 53–55.

(pravděpodobně od první poloviny roku 1660) jako sekretář opata Rajmunda I. Wilferta (1658–1670) a archivář kanonie, a z tohoto titulu pořizoval mnoho prací úřední i narativní povahy. V roce 1664 byl navíc jmenován analistou a 16. dubna omluven z pravidelné účasti na společné chórové modlitbě, „ut posset conscribere antiquitates et Annales.“⁸⁸

Po deseti letech v kanonii začal být Hackenschmidt zapojován do farní správy, což lze vnímat jako ocenění jeho zásluh. Zároveň to koresponduje se zaměřením a posláním řádu premonstrátů. 1. května 1667 byl Hackenschmidt jmenován kaplanem ve městě Teplá.⁸⁹ Od června 1669 působil v Horšovském Týně jako kazatel u Adama Matyáše, hraběte z Trautmannsdorfu, po dalším půlroce se stal farářem v nedaleké Houstoni. 13. prosince 1671 je již opět doložen jako tepelský kaplan. 22. května 1676 se stal farářem v Ovesných Kladrubech,⁹⁰ kde působil dalších šest roků. V roce 1682 na funkci faráře ze zdravotních důvodů resignoval a odešel zpět do tepelské kanonie, kde 6. dubna 1683 zemřel.

3. 1. 2. Dílo A. Hackenschmidta

Jak upozorňuje P. Křivský, znamenal pro řeholní instituce velký impuls ke studiu vlastních dějin tridentský koncil, který vyvolal zvýšení zájmu o vnitřní dějiny církve a studium pramenů.⁹¹ První svazek tepelských análů byl dokončen již v roce 1621,⁹² napsáním jeho pokračování však byl pověřen až právě Alois Hackenschmidt. Kromě něho však byl Hackenschmidt autorem dalších prací. Dochvalo se celkem sedm Hackenschmidtových rukopisů nebo jejich souborů (celkem dvacet svazků). Tištěné podoby se však žádný z jeho rukopisů nedočkal.

⁸⁷ „XXIV. [Iulii 1663] f. Aloysius denominatus est Magister Novitiorum, quia P. Jacobus fuit depositus et Cotischovium missus.“ Tamtéž, f. 17v.

⁸⁸ Tamtéž, f. 19v.

⁸⁹ Jak však upozorňuje J. OPPELTOVÁ (*Tempus scribendi*, s. 293, pozn. 19), podepsal se Hackenschmidt jako sekretář ještě následujícího roku 1668.

⁹⁰ „NB. 1676. 22. Maii factus sum Parochus Cladrubiensis.“ Tamtéž, f. 11v.

⁹¹ Pavel KŘIVSKÝ, *Strahovská analistika v době Balbínově*, in: Zuzana POKORNÁ – Martin SVATOŠ (edd.), *Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách*. Sborník z konference Památníku národního píšnictví, Praha 1992, s. 83.

⁹² O něm tamtéž, J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 268–284.

1) Jako tepelský sekretář vypracoval Hackenschmidt celkem **čtyři svazky opisů odeslané opatské korespondence**, obsahující dopisy z let 1658–1662,⁹³ 1662–1664,⁹⁴ 1664–1665⁹⁵ a 1665–1670;⁹⁶ kromě Hackenschmidta listy opisovali také pomocní písaři. Mezi adresáty opata Rajmunda I. Wilferta (1658–1670) nalezneme např. papeže, pražského arcibiskupa, představené různých řeholních domů, především premonstrátských kanonií, dále zemské úředníky, okolní šlechtice, ale i městské rady Jáchymova, Chebu a Plzně aj. Hackenschmidt však mezi opatovy listy zařadil také korespondenci svou vlastní, vedle Balbína např. s Janem Tannerem, Janem Gamanssem nebo s jezuitským teologem Karlem de Grobendonecque, s nímž se seznámil v roce 1649 za svých studií v Praze.⁹⁷ Díky tomu se alespoň část této cenné korespondence dochovala, protože originály Hackenschmidtových dopisů Balbínovi se zachovaly pouze z velmi malé části.⁹⁸

2) V roce 1661 požádal strahovský opat Vincenc Makarius Franck (1658–1669) Hackenschmidta, aby přehlédl jeho práci *Tractatus de iure patrum abbatum*, a tak vznikl svazeček o 14 foliích, obsahující vedle opisu práce také Hackenschmidtovy **Notae circa Tractatum de iure patrum abbatum**, shrnuté do 13 bodů.⁹⁹ Autor opisu není známý, od Hackenschmidta je pouze podpisová formule na konci spisku.¹⁰⁰

3) V roce 16. dubna 1664 byl Hackenschmidt osvobozen od povinné účasti na společné chórové modlitbě, aby mohl pokračovat v díle započatém kdysi Václavem Schillingem a napsat **druhý díl Tepelských análů**.¹⁰¹ Materiál však začal Hackenschmidt shromažďovat již dříve – 8. listopadu 1664 píše Balbínovi: „Memini ante biennium [...] per duas Septimanas Cotischovii fuisse, verum tunc solùm annotabam, quae ab initio currentis seculi usque ad annum 29, ubi mortuus Ebersbach, cuius gesta

⁹³ KP Teplá, kn. 39.

⁹⁴ KP Teplá, kn. 40.

⁹⁵ KP Teplá, kn. 41.

⁹⁶ KP Teplá, kn. 42. Kromě Hackenschmidta pořizovali opisy některých písemností jeho pomocníci. Poté, co byl Hackenschmidt jmenován kaplanem v Teplé, pořizoval další opisy v posledním svazku register Tomáš Longo (1637–1682), který byl do tepelské kanonie přijat spolu s Hackenschmidtem (kn. 29, f. 7v) a společně s ním složil i sliby (8. prosince 1657; kn. 29, f. 9r, viz též pozn. č. 78). Byl jedním z tepelských kanovníků poslaných do Prahy na studia logiky (14. prosince 1659; kn. 29, f. 12v), která úspěšně absolvoval v roce 1661. Poté pokračoval studiem teologie, které dokončil v červenci roku 1664 (do Teplé se vrátil 25. července, kn. 29, f. 20r). V Teplé působil jako kantor, profesor teologie na domácím studiu a novicmistr (kn. 12, f. 16r), v roce 1669 se stal převorem. Působil též v duchovní správě. J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 387.

⁹⁷ KP Teplá, kn. 28, f. 109v.

⁹⁸ O stavu dochování této korespondence viz níže kapitulu 5. 1.

⁹⁹ NK Praha, sign. E 3.

¹⁰⁰ O něm J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 353–354.

¹⁰¹ KP Teplá, kn. 29, f. 19v.

voto acciderunt.¹⁰² Hackenschmidt práci dokončil po dalších třech a půl letech práce, 11. listopadu 1667 v den opatových narozenin.¹⁰³ Rukopis má 900 stran a je v něm zachyceno období 1599–1629, kdy byl opatem Ondřej Ebersbach, s četnými exkursy do starších dob.¹⁰⁴ Hackenschmidt patrně chtěl v práci pokračovat a napsat další díl *Análů*, v němž by zachytil dějiny kanonie až po svoji současnost. Jeho zapojení do farní správy v dalších mu však ztížilo přístup k pramenům a navíc v roce 1676, kdy odchází do Ovesných Kladrub, jmenoval Wilfertův nástupce Bedřich II. Uhl novým analistou podpřevora Gilberta Stiela.¹⁰⁵

4) V roce 1667 si Hackenschmidt pořídil pro vlastní potřebu již zmíněný seznam 124 tepelských profesů **Numerus et ordo canonicorum Praemonstratensium in monasterio Teplensi** [...] od roku 1600 do jeho současnosti, obsahující především heslovitě biografické údaje.¹⁰⁶

5) O několik let později, asi v letech 1673–1675 začal sepisovat podrobnější **Vitae et obitus Canonicorum Teplensium, qui ab ingressu ad S. Ordinem Patris Hackenschmid in Domino defuncti sunt** [...].¹⁰⁷ Takto popsal životní osudy 41 svých spolubratří,¹⁰⁸ z nichž nedokončen zůstal životopis opata Rajmunda I. Wilferta, který byl doveden pouze do roku 1662. Jedná se o jediné Hackenschmidtovo dílo, které bylo celé napsáno německy.

6) Po roce 1667 se Hackenschmidt omezil spíše na opisování úředních dokumentů, osobní korespondence a na vytváření nejrůznějších seznamů nebo přehledů než na literární produkci. Do roku 1682 vypracoval celkem 11 svazků takových textů, nazvaných souhrnně **Miscellanea**. Jedná se o knihy různého typu. Většinu z nich tvoří různé přehledy a soupisy,¹⁰⁹ opisy korespondence a úředních dokumentů a lze je „považovat za přípravný materiál ke klášterním análům,¹¹⁰ jejichž třetí díl chtěl Hackenschmidt sepsat. K tomu se však, jak již bylo uvedeno, nedostal. Kromě těchto knih Hackenschmidt napsal a do řady svých *Miscellanei* zařadil **dva kopiáře** tentokrát **příja-**

¹⁰² KP Teplá, kn. 41, f. 111v.

¹⁰³ KP Teplá, kn. 29, f. 53r.

¹⁰⁴ NK Praha, sign. A 47/2.

¹⁰⁵ J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 354–365. O G. Stielovi tamtéž, s. 461–476.

¹⁰⁶ KP Teplá, kn. 12.

¹⁰⁷ NK Praha, sign. e 56.

¹⁰⁸ Seznam svých spolubratří, kteří zemřeli od jeho vstupu do kanonie, uvádí Hackenschmidt též na stránkách svého deníku, kn. 29, f. 8r.

¹⁰⁹ Kromě seznamů a soupisů zmíněných v úvodu této kapitoly obsahuje několik jmenných seznamů také jeho autobiografie (KP Teplá, kn. 28, f. 108v, 110v–111r, 112v–113r a 114v–115v) a rovněž jeho deník je uveden hned několika takovýmito seznamy, viz níže pozn. č. 112.

¹¹⁰ František HOFFMANN, *Tepelské anály*, in: *Studie o rukopisech 27*, 1989–1990, s. 97.

té opatské korespondence a Diarium.¹¹¹ To pokrývá svými záznamy léta 1656–1676 (poslední denní zápis je k 15. červnu 1676) a obsahuje celkem 214 folií. Samotnému deníku předchází několik folií se seznamy a soupisy, jejichž vytváření měl Hackenschmidt zřejmě v oblibě.¹¹² Ze záznamu na f. 3r¹¹³ je zřejmé, že deník začal vést právě tehdy, v září 1667, krátce předtím, než odevzdal svou práci o opatu Ondřeji Ebersbachovi. (I po roce 1667 však Hackenschmidt psal ještě nějakou dobu s větším časovým odstupem.¹¹⁴) Záznamy jsou v různých dobách různě četné a různě obsáhlé. Zápisy k rokům 1656–1664, nepřesahují počet několika málo, nejvíce čtyř folií pro každý rok, zápisy k rokům 1665–1671 zabírají s výjimkou roku 1667 (f. 36v–54v) kolem deseti folií pro každý rok a v zápisech k rokům 1672–1676, které dohromady tvoří více než polovinu *Diaria*, každý rok kromě posledního roku 1676 zabírají záznamy vždy více než dvě desítky folií. Nejstarší záznamy jsou velmi stručné, často v rozsahu jediné věty. Frekvence zápisu bývá dlouhá a nezřídka není k celému měsíci jediný zápis. V záznamech k rokům 1665–1671 jsou záznamy častější (již k červenci roku 1664 je v *Diariu* 13 zápisů) a delší, takže např. záznamy k říjnu roku 1665 již zabírají téměř celá dvě folia. V některých obdobích se záznamy stávají téměř každodenními. V posledních letech *Diaria* záznamy již jsou každodenní a často velmi rozsáhlé a podrobné. Deník je vedený v latině, vedle ní však zejména v pozdějších letech proniká do záznamů i němčina.¹¹⁵

Nachází se zde několik druhů zápisů, z nichž největší část se týká dění uvnitř kanonie. Kromě citovaných záznamů o svém působení v klášteře¹¹⁶ Hackenschmidt zaznamenává obláčky složení slibů nebo primici i u jiných členů komunity nebo volby opatů či úmrtí svých spolubratří. Dále se věnuje slavení svátků, mezi nimiž měl svoje

¹¹¹ KP Teplá, kn. 30 (z let 1658–1662) a 31 (z let 1663–1670). F. M. PELZEL, *Abbildungen*, s. 64–65 proto nepřesně rozděluje Hackenschmidtovo dílo na anály, Diarium, šest svazků korespondence, osm knih Miscellaneí, popis vizitace a životopisy profesů.

¹¹² První folium obsahuje výčet událostí domácích, světových i biblických dějin (obvykle v němčině) a vedle ve druhém sloupci, kolik roků od té doby uplynulo do roku 1675. Na foliu 3r začínají „Miscellanea 1667. 8. Sept[embris]“ – kalendářně seřazená data úmrtí tepelských opatů, seznam tepelských opatů s daty jejich úmrtí a počty let jejich působení v úřadu, seznam profesů (týchž 124 profesů, jejichž seznam s biografickými údaji si Hackenschmidt pořídil krátce před začátkem práce na *Diariu*) a těch z nich, kteří byli 8. září 1667 ještě naživu, soupis členů kanonie v říjnu 1656, kdy do Teplé přišel Hackenschmidt, a těch z nich, kteří od té doby zemřeli. Vlastní záznamy začínají na foliu 8v („Memorabilia, quae ab ingressu f. Aloysii contigerunt 5. Oct. 1656“).

¹¹³ Viz předchozí poznámku.

¹¹⁴ Vyplývá to mj. např. ze záznamu k 9. říjnu 1665, kde čteme: „Prior huic erat R. Hieronymus Huffengl, masculus egregius, qui 1668 in febr[uario] propter quaedam peccatilla est depositus.“ Tamtéž, f. 26v.

¹¹⁵ Některé záznamy jsou dokonce celé německé, např. 1., 2., 7. a 8. prosince 1673. Tamtéž, f. 158v a 159r.

¹¹⁶ Viz pozn. č. 77–86.

výjimečné postavení svátek sv. Norberta¹¹⁷. Další okruh záznamů dokumentuje kontakty tepelské kanonie s okolím. Funkce opatova sekretáře umožnila Hackenschmidtovi doprovázet svého představeného na některých návštěvách a účastnit se úředních jednání a visitací, popř. byl opatem přímo na cestu vyslán.¹¹⁸ Protože Hackenschmidt poznamenal, účastnil-li se těchto návštěv i on sám a kdy se vrátili, umožňují tyto záznamy sestavit i jakýsi opatův i Hackenschmidtův itinerář. Hackenschmidt zaznamenával i situace, které znamenaly pro premonstráty nebezpečí, jako např. přesuny vojsk,¹¹⁹ nebo měly pro kanonii neblahé důsledky, především požár z 19. dubna 1659.¹²⁰ Jsou zde však také záznamy ryze soukromého rázu.¹²¹

Diarium nemělo být soukromým deníkem (proto bylo také zařazeno do řady Miscellaneí), naopak Hackenschmidt počítal s tím, že bude k dispozici přinejmenším v kanonii a že bude čteno, jak vyplývá z některých záznamů, které končí např. odkazem: „Vid[e] responsum in scriptis,¹²² „Vid[e] Quaestoris registra.“¹²³ nebo ze závěrečných slov deníku, po nichž následuje pouze *Index Rerum hoc in Volumine comprehensarum*: „Caetera legi poterunt in meis Rapsodiis et cursivis annotationibus Calendarii. Sit Deo gloria in perpetuum. Amen.“¹²⁴ Z tohoto důvodu o sobě Hackenschmidt píše „objektivně,“ ve třetí osobě (pouze výjimečně a spíše omylem používá osobu první).¹²⁵

7) Svých záznamů využil Hackenschmidt pro sepsání **Acta et Relicta visitationis canonicae**,¹²⁶ popisu velké vizitační cesty z července a října 1665. Spis se žánrově pohybuje mezi cestopisem a úřední knihou – obsahuje jednak podrobné vylíčení cesty a různých zajímavostí, tak oficiální dokumenty a vyžádané písemnosti k historii domu a listiny, jež měl tehdy příležitost prohlédnout a opsat. Tento rukopis dokončil roku 1672 a věnoval jej tehdejšímu opatovi Fridrichu II. Uhlovi (1670–1682).

¹¹⁷ Např. záznam k 11. červenci 1661, KP Teplá, kn. 29, f. 14r.

¹¹⁸ Viz např. záznam z 31. května 1662, tamtéž, f. 15v.

¹¹⁹ Viz záznam ke 2. srpnu 1658, tamtéž, f. 10r.

¹²⁰ Tamtéž, f. 12r.

¹²¹ „XV. [Februarii 1665] fr. Aloysius caepit malè valere, fr. Damianus dedit liquorem et Rev[erendiss]imus syrupum Absinthicam, jejunavit altera tota die et 17. reconvaluit.“ Tamtéž, f. 22v.

¹²² Tamtéž, f. 15v, záznam k 31. květnu 1662.

¹²³ Tamtéž, f. 17v. záznam k 25. červnu 1663.

¹²⁴ Tamtéž, f. 213r.

¹²⁵ Podrobněji o deníku píše J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 403–409.

¹²⁶ KP Teplá, kn. 7.

3. 2. B. Balbín

Protože Balbínovi je věnovaná obsáhlá literatura,¹²⁷ uvedu pouze pro kontext základní data o jeho životě a stručně se zmíním o dílech, jež kolem poloviny 60. let vydal nebo na nichž v této době pracoval.

Bohuslav Balbín se narodil 3. prosince 1621 v Hradci Králové. Po gymnaziálních studiích v Broumově, v Jičíně, v Praze a v Olomouci vstoupil do jezuitského řádu a po absolvování noviciátu nastoupil v Praze 1639 filozofii, kterou dokončil v roce 1642. Další léta působil jako učitel na nižších řádových školách, roku 1645 začal studovat v Praze teologii, které dokončil v roce 1650. Poté působil jako misionář v jižních a východních Čechách, od roku 1653 jako učitel. V roce 1655 byla poprvé vydána Balbínova básnická sbírka *Examen melissaeum*, tvořená především epigramy.¹²⁸ Kromě této sbírky se Balbín věnoval básnické tvorbě ještě skládáním elogií. Např. o svém elogiu bl. Hroznaty se zmiňuje v dopise Hackenschmidtovi z 10. června 1665.¹²⁹ Dále v Balbín v 50. letech publikoval dvě svoje práce o mariánských poutních místech, *Diva Vartensis* (1655) a *Diva Turzanensis* (1658), od roku 1658 pracoval na třetí práci tohoto druhu, na *Diva Montis Sancti*, která představuje Balbínův přechod k historiografii a která vyšla v roce 1665.

V roce 1661 byl za dnes nejasných okolností přeložen do Jičína a tam fakticky zbaven učitelování. Během pobytu v Jičíně Balbín pracoval na biografii prvního pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic, na konci roku 1663 však byl Balbín nucen změnit své místo působiště znovu a odebrat se do jezuitské koleje v Klatovech. Zatímco v Jičíně byl spokojený, v Klatovech tomu byl právě naopak, ačkoli Rejzek píše, že se mu tam špatně nevedlo.¹³⁰ Navázal zde mnoho důležitých kontaktů a přátelství – po

¹²⁷ Anežka BAĎUROVÁ a kol., *Bibliografie spisů Bohuslava Balbína vytištěných do r. 1800 I, II*, Praha 1989; Wladyslaw BOBEK, *Bohuslav Balbín, Sborník FF University Komenského v Bratislavě*, Bratislava 1932; Zuzana POKORNÁ – Martin SVATOŠ, *Balbín a kultura jeho doby v Čechách. Sborník z konference Památníku národního písemnictví*, Praha 1992; Josef HANUŠ, *Bohuslava Balbína „Bohemia docta“*, in: *Český časopis historický* 12, 1906, s. 133–148, 298–311, 407–426; Josef HEJNIC, *Balbínova cesta za antikou*, in: *Listy filologické* 97, 1974, s. 217–234; Zdeněk KALISTA, *Bohuslav Balbín*, Brno 1947; Jan P. KUČERA – Jiří RAK, *Bohuslav Balbín*; Olga KVĚTOŇOVÁ-KLÍMOVÁ, *Styky Bohuslava Balbína s českou šlechtou pobělohorskou*, in: *Český časopis historický* 32, 1926, s. 497–541; J. PELIKÁN, *Balbínovy pomůcky*; A. REJZEK, *P. Bohuslav Balbín*; František SVEJKOVSKÝ, *Bohuslav Balbín jako teoretik divadla*, *Československá rusistika* 13, 1968, s. 45–51. Další literaturu viz A. BAĎUROVÁ, *Bibliografie II*, s. 8–17.

¹²⁸ O tomto vydání *Examen melissaeum* A. BAĎUROVÁ, *Bibliografie I*, s. 78.

¹²⁹ „Elogium B. Hroznatae, etsi occupatissimus, confeci heri [...]“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 103; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 199, dopis č. XXVI.

¹³⁰ A. REJZEK, *P. Bohuslav Balbín*, s. 171.

setkání s hejtmanem plzeňského kraje Jindřichem Bedřichem z Gutštejna začal pracovat na původu jeho rodu a také na životě blahoslaveného Hroznaty, protože Gutštejni patřili spolu s dalšími rody do rodu Hroznatovců.¹³¹ Tato práce jej přivedla v kontakt s tepelskými premonstráty, s opatem Wilfertem a brzy na to také v Hackenschmidtem. Zde se tedy počíná jejich vzájemná spolupráce a přátelství, které poté trvaly dalších téměř dvacet let. Za svého pobytu v Klatovech vydal spis *Vita venerabilis Arnesti I. archiepiscopi Pragensis* (1664), kterou lze považovat za první českou odbornou historickou monografii. Je uvozena seznamem použité literatury, odkazy na prameny po stranách textu a poznámkový aparát, soustředěný za jednotlivými kapitolami.

Krátce nato však byl Balbín přeložen do Českého Krumlova (Klatovy opustil 5. listopadu 1664¹³²). Během tohoto svého působení vydal zmíněná díla *Diva Montis Sancti* a *Syntagma historicum* (obě 1665). *Diva Montis Sancti* byla věnována soše Panny Marie Svatohorské v Příbrami. Z Balbínových spisů o mariánských poutních místech byla tato nejrozsáhlejší a obsahuje dva dodatky. První obsahuje popis berounského kraje a města Berouna, druhý tvoří genealogie rodu Malovců. V *Syntagma historicum* se věnuje dějinám a původu rodu pánů z Gutštejna. Zdůrazňuje, že Hroznata pochází z rodu Gutštejnů a také český původ pánů z Gutštejna. Na konec knihy Balbín zařadil 13 ro-dokmenů.

Ani v Krumlově Balbín nepobýval dlouho, brzy se přesouvá do Litoměřic (1665) a do Jičína (1666), kde působil dva roky, od roku 1668 pobýval převážně v Praze. V roce 1666 vychází Balbínova *Verisimilia humaniorum disciplinarum*, která vznikla na základě jeho školních přednášek a která představuje, jak upozorňují J. P. Kučera a J. Rak, první úplnou poetiku v české literatuře.¹³³ V Jičíně pracoval na svém historickém spise *Epitome historica rerum Bohemicarum seu Historia Boleslavensis*, které představuje jediný Balbínův pokus souvisle vyložit české dějiny. Dílo již bylo schvále-no cenzurou (1669), ale jeho tisk byl v polovině přerušen a Balbín sám byl přeložen znovu do Klatov, kde napsal za jeho života nepublikovanou *Dissertatio apologetica pro lingua Slavonica, praecipue Bohemica*, jak bylo dílo později nazváno. Až v roce 1676 bylo Balbínovi povoleno vrátit se do Prahy a o rok později konečně vychází jeho *Epitome* a rovněž *Quaesita oratoria seu Eloquentiae praecepta*. Od roku 1679 vydával svá *Miscellanea historica regni Bohemiae*, která rozvrhl do dvou dílů po deseti svazcích, do

¹³¹P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 79; J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci*, s. 9.

¹³²Viz Balbínův dopis Hackenschmidtovi, A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 169, dopis č. XIV.

¹³³J. P. KUČERA – J. RAK, *Bohuslav Balbín*, s. 116.

konce života však stihl vydat osm knih prvního dílu a dvě knihy dílu druhého. Bohuslav Balbín zemřel 29. listopadu 1688 v Praze a byl pohřben v kryptě kostela sv. Salvátora v Praze.

4. Korespondence v raném novověku

Samostatná pojednání shrnující pravidla pro psaní dopisů (*ars dictaminis*) vznikala v Evropě od vrcholného středověku, konkrétně od počátku 12. století. Za zakladatele *ars dictaminis* se dnes považuje Adalbert ze Samarie se svým spisem *Praecepta dictaminum* (mezi 1111–1115). V anonymním díle *Rationes dictandi*, které jeho překladatel James J. Murphy datuje rokem 1135, se poprvé objevuje členění dopisu na pět částí, založené na Ciceronově dělení řeči na exordium, narratio, divisio, confirmatio, refutatio a peroratio. Oproti nim však Boloňský anonym, jak se autor *Rationes dictandi* obvykle označuje, rozdělil exordium na salutatio a captatio benevolentiae (nazývané ale rovněž exordium) a pokračuje s narratio, vynechává divisio a refutatio, na místě Ciceronovy confirmatio se nachází petitio a poslední část dopisu nazývá conclusio.¹³⁴ Celkem tak má dopis částí pouze pět. Z nich největší pozornost věnuje prvnímu oddílu, kde na základě společenského postavení pisatele i adresáta podrobně rozebírá, či jméno má být v salutatio uvedeno jako první a jakým způsobem má pisatel adresáta pozdravit a oslovit.¹³⁵ Tento vzorec a velké kladení důrazu na oslovení adresáta na základě jeho společenského postavení se dodržoval ještě v 16. století.¹³⁶

Také tehdy vznikají epistolografické příručky. Např. Balbín odkazuje na spisy Erasmovy, jehož spis *De conscribendis epistolis* (1522) byl jednou z nejvlivnějších takovýchto příruček, a dále Macropediovy, Voëllovy, Lipsiovy a Buchlerovy,¹³⁷ dalšími byly např. *Commentaria epistolarum conficiendarum* Heinricha Bebela (1503) nebo *De conscribendis epistolis* Juana Luise Viveše (1534), jež byla rozšířena zejména v německojazyčném prostředí a později byla vysoce ceněna i v Itálii.¹³⁸ V této době již začínají autoři těchto spisů tento postup zpochybňovat. I oni vycházejí z antických zásad, avšak poněkud jiným způsobem. Bebel i Erasmus odmítají pojetí dopisu jako nástroje úřední komunikace psaného ve vysokém rétorickém stylu a pevnou strukturu

¹³⁴ James J. MURPHY, *Three Medieval Rhetorical Arts*, Berkeley 1985, s. xvi.

¹³⁵ Tamtéž, s. 7–16.

¹³⁶ Reinhard M. G. NICKISCH, *Brief*, Stuttgart 1991, s. 78.

¹³⁷ Georgius MACROPEDIUS, *Methodus de conscribendis epistolis*, Dilingnae 1561; Týž, *Epistolica*, Antverpii 1543; Janus VOËLLUS, *De ratione scribendi epistolas utilissimae praeceptiones in juventutis gratiam potissimum conscriptae*, Lugduni 1588; Justus LIPSIUS, *Epistolica institutio*, Lugduni Batavorum 1589; Johann BUCHLER, *Thesaurus conscribendarum epistolarum*, Coloniae Agrippinae 1605; O. SPEVAK, *Bohuslai Balbini Verisimilia humaniorum disciplinarum*, Praha 2006, s. 34.

¹³⁸ Enrique Gonzáles GONZÁLES, *Juan Luis Vives. Works and Days*, in: Charles FANTAZZI (ed.), *A companion to Juan Luis Vives*, Leiden – Boston 2008, 57–58.

středověké *ars dictaminis*¹³⁹ a naopak podle nich dopis slouží ke vzájemné komunikaci mezi místně vzdálenými přáteli, jak psal asi v polovině roku 53 př. n. l. Gaius Scribonius Curionovi¹⁴⁰ do provincie Asie: „Epistularum genera multa esse non ignoras, sed unum illud certissimum, cuius causa inventa res ipsa est, ut certiores faceremus absentis si quid esset quod eos scire aut nostra aut ipsorum interesset.“¹⁴¹ Podobně také např. Vives definuje korespondenci jako „sermo absentium per litteras“ nebo „collocutio scripta,“¹⁴² Buchler píše, že „Epistola est absentium quasi mutus sermo“¹⁴³ a Balbín sám nazývá svou korespondenci s Hackenschmidtem jako „colloquium imaginarium.“¹⁴⁴ Podobu dopisu je potřeba přizpůsobit jeho adresátovi a konkrétní situaci, v níž se nachází, jeho věku, povaze a intenzitě vzájemného přátelství, jak chápal dopis např. Erasmus,¹⁴⁵ který jej již nedefinuje podle jeho formy, ale především podle jeho čtenáře: „Meminisse tamen debemus, non nihil interesse inter volumen et epistolam, propterea quod haec ad temporis, rerum, personarumque praesentem rationem, quantum licet, est accomodanda. Volumen quoniam omnibus scribitur, ita temperandum est, ut optimis atque doctissimis placeat.“¹⁴⁶

Ke způsobu psaní dopisů se vyjadřoval i sám Balbín ve svých *Verisimiliích*, kde jim věnuje hned druhou kapitolu („Incipiamus ab epistolis.“).¹⁴⁷ Balbín zachází ještě dále. „Ut nulla est ars ad amicum familiariter loquendi, ita nullam artem esse existimo epistolas scribendi a reliquis artibus [...] differentem.“¹⁴⁸ Není tedy příznivcem pevných pravidel pro psaní dopisu, dopis se má psát srdcem. Rovněž autoři, na něž se odvolává, dle jeho názoru nepodávají „artem quandam absolutissimam,“ ale pouze „rationem et institutionem epistolarum,“ a i on píše, že „[...] epistola sit absentis cum absente man-

¹³⁹ Lynne MAGNUSSON, *Shakespeare and Social Dialog. Dramatic Language and Elizabethan Letters*, Cambridge – New York 1999, s. 63.

¹⁴⁰ C. Scribonius Curio (†49 př. n. l.), přítel M. Antonia a Clodia, s Ciceronem si dopisoval od roku 54, nejstarší dochovaný je Cic. fam. 2, 1 z první poloviny roku 53.

¹⁴¹ Cic. fam. 2, 4.

¹⁴² Toon Van HOUDT – Jan PAPY – Gilbert TOURNOY – Constant MATHEEUSSEN (edd.), *Self-presentation and Social Identification. The Rhetoric and Pragmatics in Early Modern times*, Leuven 2002, s. 4-5. O Vivesovi Charles FANTAZZI, *Vives versus Erasmus on the Art of Letter Writing*, in: T. Van HOUDT – J. PAPY – G. TOURNOY – C. MATHEEUSSEN (edd.), *Self-presentation*, s. 39–56; Charles FANTAZZI (ed.), *A companion to Juan Luis Vives*, Leiden – Boston 2008.

¹⁴³ J. BUCHLER, *Thesaurus*, s. 10.

¹⁴⁴ Balbínův dopis z 12. května 1666, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 124; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 210, dopis č. XXXV.

¹⁴⁵ L. MAGNUSSON, *Shakespeare*, s. 64.

¹⁴⁶ Judith Rice HENDERSON, *Humanist Letter Writing: Private Conversation or Public Forum*, in: T. van HOUDT – J. PAPY – G. TOURNOY – C. MATHEEUSSEN (edd.), *Self-presentation*, s. 33.

¹⁴⁷ O. SPEVAK, *Bohuslav Balbini Verisimilia*, 34.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 42–44.

datum scriptis colloquium de rebus, quas eum scire volumus [...]“¹⁴⁹ Dopis se má podobat zdvořilé a ušlechtilé rozmluvě, a při jeho psaní se má dbát toho, komu se píše, jeho povahy, důvěrnosti, citů apod. Svá doporučení shrnuje: „Meum consilium est, ut epistulam scripturus ad eum te venire, cui scribis, cogites. Ante omnia [...] honorabis salute, amoris aliquam significationem dabis; adferes deinde causam accessus et rationibus ages aut affectus pugnabis; ac denique polliceberis omnia. En, argumentum et dispositio totius epistolae! Jam charta quaerenda est [...]“¹⁵⁰

Korespondence měla od 17. století své nezastupitelné místo v komunikaci mezi členy společenství zvaného *res publica litteraria*. Ta neměla žádné institucionální centrum ani formální pravidla nebo kritéria pro členství.¹⁵¹ Měla nadnárodnostní charakter a byla založena na vzájemné sounáležitosti mezi učenici, která měla přesahovat všechny rozdíly mezi jeho členy – konfesionální, etnické, jazykové, regionální, atd. – a která byla realizována prostřednictvím různých způsobů vzájemné komunikace. Podle nich lze rozeznávat jednotlivé fáze vývoje *res publica litteraria*. Nejprve jeho členové komunikovali prostřednictvím vzájemné korespondence, především latinské,¹⁵² která zde sloužila výměně informací, které oba korespondenti potřebovali pro své odborné zájmy. Jak tato korespondence fungovala, ilustrují Balbínova slova adresovaná tepelskému opatu Rajmundu I. Wilfertovi 18. června 1664 v dopise, v němž mu děkuje za zasláné informace o tepelských opatech: „Et mihi, et R. P. Crugerio gratissima sunt et erunt, quae de abbatibus Töplensibus accepimus, quae omnia prodibunt in lucem cum gloria et commendatione Reverendissimi D[omini] Praelati. [...] Ego P. Crugerium juvo in omnibus a multis annis, uti et ille me adjuvat et laboramur in commune pro antiquitate patriae nostrae eruderanda et illustranda, ut cum patria consiliis amicorum et inimicorum perit et opprimitur etc., saltem in memoria posteritatis vivat.“ Korespondenti se

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 38.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 44.

¹⁵¹ Adrian JOHNS, *The Ideal of Scientific Collaboration: the “Man of Science” and the Diffusion of Knowledge*, in: Hans BOTS – Françoise WAQUET (edd.), *Commercium litterarium, 1600-1750. La communication dans la République des lettres. Conférences des colloques tenus a Paris 1992 et a Nimegue 1993, Amsterdam-Maarssen 1994*, s. 13.

¹⁵² Latina byla v českých zemích běžně používána v korespondenci ještě na počátku 19. století (Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ, *Dobrovského klasická humanita. Studie o latinských vlivech na počátky našeho obrození*, Praha 1933, s. 19–22), např. Adolf PATERA (ed.), *Korespondence Josefa Dobrovského. Díl I, Vzájemné dopisy Josefa Dobrovského a Fortunáta Durycha z let 1778–1800*, Praha 1895; Josef VINTR – Jana PLESKALOVÁ (edd.), *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození. J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: život, dílo, korespondence*, Praha 2004, s. 308–311, 366, 409–413. Od druhé čtvrtiny 19. století je již použití latiny v dopise zcela výjimečné, objevuje se např. v korespondenci Jeana de Carro s Karlem A. Vinařickým. O ní Ondřej PODAVKA, *Rytíř Jean de Carro, Karel A. Vinařický a jejich latinská korespondence z let 1829–1843*, in: *Listy filologické* 134, 2011, č. 1–2, s. 95–119.

nemuseli nikdy v životě osobně setkat, což však nebránilo proniknutí osobní tematiky do korespondence. V pozdější době (v západní Evropě od poloviny 17. století) se novým komunikačním médiem stala odborná periodika a latina v nich začínala být postupně opouštěna. Kritéria příslušnosti k *res publica litteraria* nebyla pevně daná, avšak zatímco v prvním období byli jejími členy především tvůrci nových poznatků, ve druhé fázi jimi byli především jejich konsumenti.¹⁵³

Do kategorie učenecké korespondence patří také Balbínova korespondence s Hackenschmidtem.¹⁵⁴

¹⁵³ Peter van ROODEN, *Sects, Heterodoxies, and the Diffusion of Knowledge in the Republic of Letters*, in: H. BOTS – F. WAQUET (edd.), *Commercium litterarium*, s. 51.

¹⁵⁴ O učenecké korespondenci v českých zemích v době humanismu Lucie STORCHOVÁ, *Paupertate styloque connecti. Utváření humanistické učenecké komunity v českých zemích*, Praha 2011, s. 101–103.

5. *Vzájemná korespondence A. Hackenschmidta a B. Balbína*

5. 1. *Stav dochování*

Vzájemná korespondence A. Hackenschmidta s B. Balbínem trvala nejméně 18 let – nejstarší dochovaný list z této korespondence je Balbínův list Hackenschmidtovi z 8. června 1664. Poslední zachovalý list pochází od Hackenschmidta a byl napsán 20. června 1682, tedy necelý rok před jeho smrtí. Dochované však máme listy jen z necelých dvou třetin tohoto období – po roce 1666 doklady jejich korespondence (s výjimkou jednoho Balbínova listu Hackenschmidtovi z 12. března 1667) na dlouhou dobu mizí a další dochované listy pocházejí až z roku 1675.¹⁵⁵ Přes tuto torzovitost se nám však dochovalo (ať už ve formě konvolutu originálů dopisů nebo jejich opisů) vel-

Datum	Autor	Datum	Autor	Datum	Autor
8.6.1664	B	17.1.1665	H	13.2.1666	H
28.6.1664	H	24.1.1665	H	25.2.1666	B
5.7.1664	B	30.1.1665	H	6.3.1666	H
26.7.1664	H	7.2.1665	H	23.3.1666	B
2.8.1664	H	15.2.1665	B	7.4.1666	B
3.8.1664	B	23.2.1665	B	24.4.1666	H
9.8.1664	H	28.2.1665	H	12.5.1666	B
16.8.1664	B	7.3.1665	H	18.6.1666	B
19.8.1664	H	14.3.1665	H	3.7.1666	B
22.8.1664	B	24.3.1665	B	17.7.1666	H
30.8.1664	H	27.3.1665	B	18.7.1666	B
6.9.1664	H	28.3.1665	H	31.7.1666	H
13.9.1664	B	4.4.1665	H	3.8.1666	B
30.9.1664	B	11.4.1665	H	13.8.1666	B
11.10.1664	H	11.4.1665	B	14.8.1666	H
18.10.1664	B	18.4.1665	H	20.8.1666	B
25.10.1664	H	20.4.1665	H	21.8.1666	H
1.11.1664	B	21.4.1665	B	27.8.1666	B
8.11.1664	H	25.4.1665	H	28.8.1666	H
15.11.1664	H	12.5.1665	B	3.9.1666	B
24.11.1664	B	17.5.1665	H	4.9.1666	H
6.12.1664	B	10.6.1665	B	11.9.1666	H
13.12.1664	H	30.8.1665	B	26.9.1666	B
20.12.1664	H	10.12.1665	B	21.11.1666	B
27.12.1664	H	26.12.1665	H	28.12.1666	B
2.1.1665	B	20.1.1666	B	12.3.1667	B
7.1.1665	B	2.2.1666	B		

¹⁵⁵ KP Teplá, kn. 34, f. 74r, část Balbínova dopisu Hackenschmidtovi z 23. března 1675 (nadepsáno „Ex literis R. P. Balbini ad fr[at]re[m] Aloysium.“)

ké množství listů. Jenom ze sledovaného období, tedy z let 1664–1666/7, je jich zachováno celkem 80 (41 Balbínových a 39 Hackenschmidtových). Tabulka na předcházející straně uvádí u jednotlivých dopisů z této doby, kdo jej napsal (B – Bohuslav Balbín, H – Alois Hackenschmidt).

Dochovanou korespondenci mezi Balbínem a kanonií premonstrátů Teplá doplňuje ještě šest Balbínových listů tepleckému opatu Rajmundu I. Wilfertovi¹⁵⁶ a pět Wilfertových listů Balbínovi, všechny až na jednu výjimku z r. 1664.¹⁵⁷

Přesto, že počet dochovaných dopisů ze sledovaného období je skutečně veliký, jistě se z této doby nedochovaly všechny dopisy. Na některé dnes ztracené dopisy nás upozorňují úvodní slova odpovědí na ně. Takto potvrzuje Balbín 22. srpna 1664 přijetí Hackenschmidtových dopisů z 26. července, 2. srpna, 16. srpna a 19. srpna,¹⁵⁸ z nichž ale list ze 16. srpna do Hackenschmidtových register opsán nebyl. Zachovanou nemáme Hackenschmidtovu odpověď ze září roku 1664, na niž Balbín reaguje 30. září.¹⁵⁹ Nedochoval se ani Hackenschmidtův z 21. března 1665, za nějž Balbín děkuje 11. dubna.¹⁶⁰ 10. června 1665 Balbín píše, že po svém návratu z Kutné Hory našel dva Hackenschmidtovy dopisy, z nichž máme dochovaný pravděpodobně pouze jeden, ze 17. května.¹⁶¹ Další Hackenschmidtův nedochovaný dopis byl napsán pravděpodobně

¹⁵⁶ Balbínovy listy Wilfertovi vydal Adolf Patera ve zmíněné edici spolu s Balbínovými listy adresovanými Hackenschmidtovi. Jedná se o přesně nedatovatelný list z roku 1664, odeslaný pravděpodobně v dubnu 1664 (KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 7–8, 13–14; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 144–146, dop. č. I) a dále listy z 2. května (KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 9–12; A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 147–148, dop. č. II), 8. června (KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 15–16; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 149–150, dop. č. III), 19. června (KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 5, 21–22; A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 152–154, dop. č. V) a z 1. listopadu 1664 (KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 61–62; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 168–169, dop. č. XIII) a z 12. července 1665 (KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 105–106; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 199–200, dop. č. XXVII).

¹⁵⁷ Jedná se o listy ze 30. dubna (KP Teplá, kn. 40, f. 256v–257r), z 19. května (tamtéž, f. 263r, v), ze 14. června, z 19. srpna (KP Teplá, kn. 41, f. 61v) a z 15. listopadu 1664 (tamtéž, f. 114v). O posledním jmenovaném píše 6. prosince 1664 Hackenschmidtovi: „Vix explicare possum, quam me suavissime et humanissimae literae R[everendiss]imi D[omi]ni Praelati Vestri affecerint.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 71; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 174, dopis č. XVI. Dopis z 19. května 1664 není podepsaný, vyplývá však z něj, že je odpovědí na Balbínův list z 2. května 1664 a že jeho pisatelem nebyl Hackenschmidt („Fr[ater] Aloysius [...] se humiliter inclinat.“). Wilfertovo autorství se tak zdá být nepochybné.

¹⁵⁸ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 33; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 160, dopis č. IX.

¹⁵⁹ „Gratias ago humillimas [...] pro optimo consilio Cladrubienses memorias inspiciendi.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 39; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 165, dopis č. XI.

¹⁶⁰ „[Ac]cepi fundatorias Cladrubienses, tum etiam, quas 21. Martii et quas 28. ejusdem dedit.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 97; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 195, dopis č. XXIII.

¹⁶¹ „Binas literas R[everen]dae D[omination]is V[est]rae reperi, postquam Cuttnâ reversus sum.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 103; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 198, dopis č. XXVI. Předchozí dochovaný list z 25. dubna obdržel Balbín jistě dříve, nejspíše před 12. květnem, kdy Hackenschmidtovi píše: „Faeliciter appuli Pragam et binas A[dmodum] R[everendae] D[omination]is

v srpnu 1665.¹⁶² Dlouhé období v létě a na podzim roku 1665, z něhož nemáme dochovaný žádný Hackenschmidtův list, se kryje s dobou, kdy se Hackenschmidt zúčastnil po boku opata Wilferta vizitace premonstrátských kanonií české provincie, odkud Hackenschmidt posílal svoje dopisy, takže nemohly být opsány. Mnoho dopisů však v této době zřejmě napsáno nebylo, protože vzájemná korespondence A. Hackenschmidta a B. Balbína, která celý rok pravidelně fungovala, pravděpodobně vůbec ustávala a frekvence dopisů se prodlužovala, až byla korespondence nakonec přerušena úplně – na Balbínův list ze 30. srpna 1665 odpovídá Hackenschmidt až 26. prosince.¹⁶³ Důvodem byla opět Hackenschmidtova účast na vizitaci. Až 10. prosince 1665 píše v úvodu svého dopisu Balbín Hackenschmidtovi: „Cursus amicitiae et literarum nostrarum interceptus fuit nonnullo tempore cursu instabili itinerum meorum per divisa tum Bohemiae, tum etiam Austriae Collegia.“¹⁶⁴ Další dopis Hackenschmidt Balbínovi napsal patrně až po jejich setkání, k němuž došlo pravděpodobně 21. ledna 1666;¹⁶⁵ 2. února 1666¹⁶⁶ píše Balbín Hackenschmidtovi: „[Val]de gaudeo me videre I[itte]ras A[dmodum] R[everendae] D[ominationis] V[est]rae, timebam enim, nè fortè nuper offendissem aliquo verbulo imprudenter à me prolato; quamvis ego mallet cum amicis corde potiùs, quàm ore loqui.“¹⁶⁷ Od Hackenschmidta máme ale dopisy pouze z 26. prosince 1665 a pak až ze 13. února 1666, tedy žádný z období od 21. ledna, kdy došlo k jejich vzájemnému setkání, na něž Balbín naráží, do 2. února. Tento dopis se tedy pravděpodobně rovněž nedochoval. O dalším nedochovaném Hackenschmidtově dopise nás informuje Balbínův list ze 7. dubna 1666.¹⁶⁸ Zachován není ani Balbínův dopis, o němž 3. červen-

V[est]rae literas [...] accepi.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 101; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 197, dopis č. XXV.

¹⁶² 30. srpna 1665 Balbín Hackenschmidtovi píše: „Accipio amantissimas mei P. Aloysii literas Crumlovii, quò redieram Pragâ 28. Augusti.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 107; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 200, dopis č. XXVIII.

¹⁶³ „Ad binas charissimas [litteras] rescribere debitor sum. Primas Crumlovii 30. Aug[usti] datas in Monasterio Lucensi, ubi interfui nro Capitulo Provinciali, tradidit R. P. Franciscus Freisleben [...]. Alteras sub X. Decembris attulit ordinaria posta 22. eiusdem.“ KP Teplá, kn. 42, f. 57v.

¹⁶⁴ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 109; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 201, dopis č. XXIX.

¹⁶⁵ 20. ledna 1666 píše Balbín Hackenschmidtovi: „Gratissimum nuncium accipio de vicinit[at]e R[everendae] D[ominationis] V[est]rae charissimae. Veniat, veniat cras ad me! Rogo humillime. Exspectabo cum prandiolo usque ad primam horam [...].“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 111; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 202, dopis č. XXX.

¹⁶⁶ Dopis není datovaný, na toto datum však lze usuzovat na základě Hackenschmidtovy odpovědi ze 13. února: „Ultimas sub 2. feb[ruarii] recepi Doxanae [...].“ KP Teplá, kn. 42, f. 75r.

¹⁶⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 113; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 202, dopis č. XXXI.

¹⁶⁸ „[Ja]m jam ingressurus exercitia spiritualia suavissimas et multis mihi nominibus gratissimas [litt]eras accipio [...].“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 121; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 208, dopis č. XXXIV. Hackenschmidtův dopis musel být napsán po 21. březnu 1666, kdy zemřel Nor-

ce píše Hackenschmidtovi, že mu ho minulý týden poslal.¹⁶⁹ 17. července 1666 píše o vlastním posledním listě, který se nám nedochoval, sám Hackenschmidt.¹⁷⁰ Taktéž 31. července slibuje Hackenschmidt Balbínovi, že mu pošle další dopis nejbližší pravidelnou poštou, což by mělo být týden poté, 7. srpna. Další dochovaný dopis je však až ze 14. srpna. Je sice možné, že Hackenschmidt pro časové zaneprázdnění neměl čas napsat další dopis do slíbeného dne a slíbený dopis by poslal až 14. srpna, avšak dopis z tohoto dne tomu nenasvědčuje.¹⁷¹

Další dopisy byly ztraceny ještě dříve, než byly doručeny. Ve zmíněném dopise z 22. srpna 1664 píše dále Balbín, že dopis z 9. srpna mu dosud nebyl doručen¹⁷² a v následujícím dopise ze 13. září konstatuje již, že dopis „Litterae 9. Augusti datae perierint necesse est.“¹⁷³ My však znění tohoto dopisu známe, protože jeho opis se v Hackenschmidtových registrech nachází.¹⁷⁴ 2. ledna 1665 píše Balbín Hackenschmidtovi, že nedávno přál opatu Wilfertovi šťastný nový rok v dopise Hackenschmidtovi,¹⁷⁵ o němž však Hackenschmidt 17. ledna píše, že mu nebyl doručen.¹⁷⁶ A 28. prosince 1666 píše Balbín Hackenschmidtovi z Jičína: „Alteras jam mitto literas ad Adm[odum] R[everendam] D[ominationem] V[est]ram; taedet me scribere, quia timeo, nè et istae pereant.“¹⁷⁷

Celkem tedy z korespondence samotné můžeme usuzovat na minimálně osm Hackenschmidtových dopisů a tři Balbínovy, které byly v této době napsány, ale do

bert Streer, jehož smrti Balbín v dopise lituje; pravděpodobně byl napsán v sobotu 27. března, protože naprostou většinu dopisů Balbínovi napsal Hackenschmidt právě v sobotu.

¹⁶⁹ „Priore septimanâ ad P. Aloysium litteras dedi, quae sine dubio traditae non sunt.“ KP Teplá, č.

1288–1289, kart. 78, f. 127; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 212, dopis č. XXXVII.

¹⁷⁰ „Credam meas proximas ad charas manus advenisse, quamvis diem datarum ignorem [...]“ KP Teplá, kn. 42, 128v.

¹⁷¹ 31. července 1666 Hackenschmidt píše: „Non oppecto mandatum, sed oboedio nutibus R[everentiae] V[est]rae et initium Olivetanarum submitto, residuum sequetur postâ proximâ.“ KP Teplá, kn. 41, f. 140r. V dopise ze 14. srpna však o premonstrátské kanonii Olivetská hora v Litomyšli není ani zmínka. Za zasláné „residuum litterarum Olivetanarum“ děkuje Balbín 20. srpna 1666 (KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 43; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 216, dopis č. XLI), což by rovněž nasvědčovalo spíše tomu, že bylo posláno 7. srpna, než 14. srpna.

¹⁷² KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 33; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 160, dopis č. IX.

¹⁷³ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 35; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 163, dopis č. X.

¹⁷⁴ KP Teplá, kn. 41, f. 57v–58r.

¹⁷⁵ „Precatus sum nuper R[everentissimo] D[omino] D[omino] Abbati faelicissimum Novum Annum in literis ad V[est]ram A[dmodum] R[everendam] Paternit[at]em [...]“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 75; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 177, dopis č. XVII.

¹⁷⁶ „[...] summè doleo eas, quibus R[everentissimo] D[omino] Praelato felicissimum novum Annum est apprecata, ad me non pervenisse [...]“ KP Teplá, kn. 41, f. 157r.

¹⁷⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 43; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 223–224, dopis č. XLVI.

dnešních dnů se nedochovaly, lze však předpokládat, že ztráty jsou rozsáhlejší. Větší jasno do této otázky by mohl vnést nález dnes nezvěstných originálů Hackenschmidtových dopisů Balbínovi. J. V. Šimák je zařadil do své sbírky *Z dopisů Bohuslava Balbína, jeho přátel a vrstevníků 1640–1688*,¹⁷⁸ která byla součástí Šimákovy rukopisné pozůstalosti, uložené dříve na Historickém ústavu ČSAV, nyní v Archivu AV ČR. Sbírkou se zde však již nenachází, byla ztracena v 80. letech, kdy byl fond ještě uložen v Historickém ústavu ČSAV.

Z Hackenschmidtových dopisů se tak v originále zachovaly pouhé čtyři – ze 14. března,¹⁷⁹ 28. března¹⁸⁰ a 11. dubna 1665¹⁸¹ a z 24. dubna 1666.¹⁸² Jsou součástí konvolutu, na nějž upozornil již J. V. Šimák¹⁸³ a který obsahuje dále opisy listin a excerpta B. Balbína a dalších autorů k dějinám českých klášterů, mezi nimi i Hackenschmidtovy *Resolutiones dubiorum circa B. Hroznatam*¹⁸⁴ a *Continuatio summarii Cladrubiensis*.¹⁸⁵ Tyto dopisy nám tak především umožňují posoudit věrohodnost ostatních Hackenschmidtových listů, dochovaných pouze ve formě opisů.

Většina z Hackenschmidtových dopisů z let 1664–1666 byla zařazena do Hackenschmidtem vedených knih opisů opatské korespondence,¹⁸⁶ některé z těchto opisů (zvláště dopisů z r. 1666), pořídili Hackenschmidtovi pomocníci. Do těchto register byly opsány pouze dva dopisy z konvolutu s originály Hackenschmidtových listů, a sice dopisy ze 14. března a 11. dubna 1665. Opis listu ze 14. března 1665¹⁸⁷ je značně věrohodný s výjimkou několika odchylek, kdy se Hackenschmidt rozhodl nahradit použitý výraz vhodnějším, a dále se liší v použití zkratk a přízvuků. V opisu listu z 11. dubna 1665¹⁸⁸ přesunul Hackenschmidt své závěrečné post scriptum před poslední větu dopisu a neopsal svá excerpta (bezprostředně po větě „Ideo ad Cladrubiensia transeo“ následuje

¹⁷⁸ J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 305.

¹⁷⁹ Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Strahovská knihovna, oddělení rukopisů (dále jen Strahov), sign. DG I 24, f. 349–350.

¹⁸⁰ Tamtéž, f. 351.

¹⁸¹ Tamtéž, f. 353–354.

¹⁸² Tamtéž, f. 357. Za ním je zařazeno Hackenschmidtovo *Continuatio summarii Cladrubiensis* s výtahy z listin z let 1422–1460. Tamtéž, f. 359–360.

¹⁸³ Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Zpráva o literární pozůstalosti B. Balbína uložené v knihovnách kanonie strahovské a Musea království Českého*, in: *Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění* 24, 1915, s. 162. Šimák uvádí, že je konvolut uložen pod signaturou Balbiniana VIII A 21 (DG V 29; Tamtéž, s. 159). Pod signaturou DG V 29 se však nachází žalmy a písně z konce 18. století. Za informaci a upozornění na správnou signaturu DG I 24 děkuji dr. Hedvice Kuchařové.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 345–348.

¹⁸⁵ Viz pozn. č. 182.

¹⁸⁶ KP Teplá, kn. 41 a 42.

¹⁸⁷ KP Teplá, kn. 41, f. 217v–219r.

¹⁸⁸ Tamtéž, f. 249r, v.

„Dicta pro postâ praesenti sufficient, proximè daturus plura.“). Lze se tak domnívat, že dopisy z 28. března 1665 a 24. dubna 1666, nebyly do těchto register zařazeny z toho důvodu, že jsou tvořené z velké většiny právě Hackenschmidtovými výpisky a výtahy.

Otázku věrnosti Hackenschmidtových přepisů částečně pománají zodpovědět *per analogiam* dochované Hackenschmidtovy dopisy Janu Gamansovi, jichž se v originále dochovalo v Balbínově pozůstalosti celkem 26 a jež vydal J. V. Šimák. Opisy Hackenschmidtových dopisů Gamansovi nacházíme rovněž v Hackenschmidtových registrech.¹⁸⁹ Čtyři z nich se dochovaly i v originále a byly vydány Šimákem, dalších sedm se dochovalo pouze ve formě opisů a v Šimákově edici je nenacházíme. Srovnáme-li opisy čtyř dopisů Gamansovi, které se dochovaly jak v originále, tak v podobě opisů, se Šimákovou edicí, najdeme zde několik rozdílů. Zatímco opis listu z 25. dubna 1665 je zcela přesný,¹⁹⁰ v následujícím dopise z 16. května 1665 je „sua posta“ v opise opraveno na „suis postis“ a v závěru dopisu je za slovo „affectibus“ je doplněno slovo „impense“;¹⁹¹ v dopise ze 4. září 1666 je změněn slovosled ve větě „R. P. Balbinus sua-su medicorum secessit ad thermas teplicenses.“¹⁹² V opise listu z 21. srpna 1666, mnohem rozsáhlejšího než jsou předchozí tři jmenované, je v samém úvodu vynecháno slovo omnia a v závěru místo „sancta sacrificia“ a „particulares benedictiones“ čteme „sanctissima sacrificia“ a „particulares devotiones.“ Dále v citaci z Balbínova dopisu z 3. srpna je v originále uvedeno „beatissimorum coenobiorum,“ zatímco v jeho opise je „Doctissimorum Coenobiorum.“¹⁹³ Zajímavé je, že správné znění zachycuje opis listu, protože v Balbínově dopise je taktéž „Doctissimorum.“¹⁹⁴

A tak ačkoli je vzhledem k malému počtu porovnávaných dopisů obtížné tuto otázku plně zodpovědět, lze usuzovat na mírné „polepšování“ dopisů, kdy Hackenschmidt nebo jeho pomocník (z porovnávaných dopisů pořídil pomocník opisy listů Gamansovi z 16. května 1665 a z 21. srpna 1666) nahradil použitý výraz vhodnějším. Tyto zásahy však byly zřejmě obvykle pouze stylistického rázu a nebyly příliš časté.

¹⁸⁹ Rovněž část této korespondence se zachovala i ve formě opisů v *Commercium literarium*. Jedná se o 19 dopisů z 21. února, 18. dubna, 25. dubna, 16. května, 23. května a 8. srpna 1665, z 20. března, 3. dubna, 17. dubna, 24. dubna, 29. května, 12. června, 19. června, 24. července, 21. srpna, 4. září a 2. října 1666 a z 5. a 26. února 1667. KČSN, f. 465–503. Všechny s výjimkou prvního z nich se nacházejí rovněž v Šimákově edici.

¹⁹⁰ KP Teplá, kn. 41, f. 260r, v; srv. J. V. ŠIMÁK, *Z dopisů P. Al. Hackenschmidta*, s. 3–4.

¹⁹¹ KP Teplá, kn. 42, f. 273v-274r; srv. J. V. ŠIMÁK, *Z dopisů P. Al. Hackenschmidta*, s. 4–5.

¹⁹² KP Teplá, kn. 42, f. 162v; srv. J. V. ŠIMÁK, *Z dopisů P. Al. Hackenschmidta*, s. 19–20.

¹⁹³ KP Teplá, kn. 42, f. 150v-151v; srv. J. V. ŠIMÁK, *Z dopisů P. Al. Hackenschmidta*, s. 17–19.

¹⁹⁴ 3. srpna 1666, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 131; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 215, dopis č. XXXIX.

Pokud dopisy obsahovaly výtahy z listin, Hackenschmidt je v některých případech buď vynechal, nebo se rozhodl dopis neopsat vůbec.

Přibližně sto let po Hackenschmidtově smrti bylo několik Hackenschmidtových dopisů přepsáno do prvního svazku dvoudílné knihy opisů listů různých osobností *Commercium literarium cum Boemis illustribus saec. XV–XVIII*, uspořádané dle záznamu v Archivu Akademie věd F. M. Pelclem (písmo by však nasvědčovalo vzniku opisů až později, v 19. století), a kromě dalších Hackenschmidtových dopisů sem bylo opsáno i pět listů Balbínovi z let 1664–1666.¹⁹⁵ Jedná se o dopisy z 30. srpna¹⁹⁶ a 15. listopadu 1664¹⁹⁷, dále z 28. března¹⁹⁸ a 11. dubna 1665¹⁹⁹ a konečně z 24. dubna 1666²⁰⁰. Poslední tři jmenované se tedy nacházejí rovněž v konvolutu s originály dopisů. V Hackenschmidtových registrech se nacházejí první dva dopisy a dopis z 11. dubna 1665. Opisy v *Commercium literarium* nejsou vždy úplné, pořizovatel opisů např. přeskočil dlouhou pasáž v listě z 30. srpna 1664, která obsahovala seznam doxanských proboštů a převorek (KP Teplá, kn. 41, f. 74r, v), aniž by vyznačil, že tuto část dopisu vynechal. Podobně z dopisu z 28. března 1665 neopsal závěrečnou pasáž. Naopak opis dopisu z 24. dubna 1666, který tvoří z většiny „summaria memoriarum Cladrubiensium,“ obsahuje oproti originálu dopisu tři excerpta, jež v originálu dopisu nejsou. Kromě toho tyto prepisy obsahují chyby²⁰¹ a do jejich znění pořizovatel opisů aktivně zasahoval a zcela tak změnil jejich charakter.²⁰² Naopak list z 11. dubna 1665 (KČSN, s. 462) je přepsán v úplnosti, včetně post scriptum. Je tedy jisté, že pořizovatel *Commercium literarium* s originály dopisů také pracoval.

Dopisy z několika následujících let se nedochovaly, ačkoli si Hackenschmidt nepochybně psali i nadále. Až v pozdějších svazcích Hackenschmidtových *Miscellanei* z poloviny 70. let a mladších se nacházejí další opisy jak Hackenschmidtových dopisů

¹⁹⁵ Archiv AV ČR, fond KČSN, inv. č. 587 (dále jen KČSN).

¹⁹⁶ Tamtéž, f. 455–456.

¹⁹⁷ Tamtéž, f. 457–458.

¹⁹⁸ Tamtéž, f. 459–460.

¹⁹⁹ Tamtéž, f. 461–462.

²⁰⁰ Tamtéž, f. 463–464.

²⁰¹ Např. v dopise z 15. listopadu 1664 credam (KČSN, s. 457) místo credo (KP Teplá, kn. 41, f. 114v).

²⁰² Např. pozdravnou formuli měnil na „Al[oysius] Hackenschmidt Boh[uslao] Balbino s. p. d.“ (KČSN, s. 457) kterou Hackenschmidt ani Balbín nikdy nepoužili. Podobně např. závěrečnou pasáž v dopisech z 15. listopadu 1664 (KP Teplá, kn. 41, f. 116r) a z 11. dubna 1665 (tamtéž, f. 249v) nahradil pouhým „Vale“ (KČSN, s. 458), resp. „Optime vale“ (KČSN, f. 462), což však Hackenschmidt takto nepoužil nikdy a Balbín jen jednou, ale ani v tomto případě nebyla závěrečná formule omezena pouze na tento jednoslovný, resp. dvouslovný výraz. (Viz následující podkapitola.) Oslovení adresáta pomocí admodum Reverenda Paternitas Vestra se slovesem ve 3. osobě měnil na zájmeno tu se slovesem ve 2. osobě. Podobně místo Hackenschmidtova Reverendissimus Dominus Praelatus psal pouhé Praelatus (např. v dopise z 15. listopadu, KČSN, s. 457) nebo D[ominus] Praelatus (např. v dopise z 11. dubna 1665, KČSN, s. 461).

Balbínovi, tak Balbínových dopisů Hackenschmidtovi. Ty však již nejsou tématem této práce.²⁰³

Hackenschmidtovy dopisy Balbínovi nebyly dosud edičně zpřístupněny a byly proto velmi málo badatelsky využity. Doposud byly z Hackenschmidtovy korespondence vydány pouze jeho listy Janu Gamansovi.²⁰⁴

Originály Balbínových dopisů Hackenschmidtovi z let 1664–1667 jsou v současné době uloženy v archivu Kanonie premonstrátů Teplá pod číslem 1288 a 1289 ve svazku, který obsahuje kromě Balbínových dopisů Hackenschmidtovy také pět jeho dopisů tepelskému opatu Rajmundu I. Wilfertovi z roku 1664 a dva rovněž latinské listy Jana Tannera (z 9. listopadu 1662) a Jana Zimmermanna (z 26. května 1663). Balbínovy dopisy Hackenschmidtovi a Wilfertovi (celkem 47) byly vydány v roce 1888 Adolfem Paterou²⁰⁵ a některé z nich byly (alespoň z části) přeloženy Antonínem Rejzkem.²⁰⁶ Paterova edice je věrná a kvalitní, ale ediční poznámka, která jí předchází, neobsahuje zásady použité při edici a edice samotná postrádá poznámkový aparát a nejsou v ní vyznačeny vydavatelovy zásahy (rozepisování zkratk, změna interpunkce, majuskulí, atd.). Někdy rovněž nepřepisuje přípis Jana Kořínka k Balbínovým listům.²⁰⁷

5. 2. *Forma*

V této kapitole se pokusím popsat základní společnou strukturu Balbínových a Hackenschmidtových dopisů. Jednotlivé části měly každá své místo a je proto třeba jim věnovat pozornost, jakkoli zejména pozdravné a závěrečné formule mívaly své ustálené podoby nebo se od určité základní podoby alespoň odvíjely. Za povšimnutí stojí v jejich případě zejména odchylky od těchto schémat, které mohou vypovídat o vzájemném vztahu obou korespondentů.

²⁰³ KP Teplá, kn. 34–36, passim.

²⁰⁴ J. V. ŠIMÁK, *Z dopisů P. Al. Hackenschmidta*.

²⁰⁵ A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 143–226.

²⁰⁶ A. REJZEK, *P. Bohuslav Balbín*, s. 173–192.

²⁰⁷ Např. na konci Balbínova dopisu z 27. srpna 1666, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 50; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 218, dopis č. XLII.

Dopis začínal pozdravnou formulí,²⁰⁸ která měla u Hackenschmidta v každém dopise částečně odlišnou podobu. Poměrně typické oslovení je na začátku dopisu z 27. prosince 1664: „Adm[odum] R[everen]de Religiosissime in Christo P[ate]r D[omi]ne Confr[ater] et Patrone in Christo dilectissime.“ Slovy *Admodum Reverende* začíná každá z formulí, téměř ve všech je oslovení *Pater* a v neprosté většině rovněž *Confrater*, které se poprvé objevuje 25. října 1664²⁰⁹ a od té doby nechybí téměř v žádném dopise Balbínovi, až v posledních pěti dopisech sledovaného období (od 14. srpna 1666) užil Hackenschmidt místo toho vždy *frater*. Oslovení *Patrone* se objevuje v deseti případech, *Amice* se objevuje čtyřikrát. Téměř ve všech pozdravných formulích je některý s těchto výrazů ve spojení s *in Christo*. Tato apelativa bývají vedle *Admodum Reverende* rozvíjena dalšími přídavnými jmény, až na výjimky²¹⁰ vždy ve třetím stupni, z nichž nejčastější je *Religiosissime* (15). Následují *Charissime* (10), *Pretiosissime* (9) a *Doctissime* (7). Hackenschmidtova oslovení tak jsou poměrně květnatá, zvláště srovnáme-li je s jeho pozdravnými formullemi v dopisech dalším osobám.²¹¹ Hackenschmidt tak k pozdravu a oslovení nepřistupoval jako k pouhé formalitě a dával si záležet na tom, aby jejich znění bylo pokaždé jiné.

Balbínovy pozdravné formule měly v porovnání s Hackenschmidtovými pevněji danou formu. Druhý dochovaný dopis adresovaný přímo Hackenschmidtovi (z 5. července 1664) začíná slovy: „Admodum Reverende, Religiosissime ac Doctissime Domine Pater Aloysii!“²¹² Tato apelativa nechybí ve velké většině Balbínových dopisů Hackenschmidtovi ve sledovaném období, později (zejména od ledna roku 1665) k nim

²⁰⁸ V Hackenschmidtových registrech mu ještě předchází jméno adresáta (obvykle v podobě Ad Patrem Balbinum, popř. s drobnými obměnami, někdy Pro Patre Balbino). V dochovaných originálech Hackenschmidtových dopisů se však neobjevuje.

²⁰⁹ „Adm[odum] R[everen]de Religiosissime et Doctissime D[omi]ne Pater D[omi]ne Confr[ater] in Christo pretiosissime.“ KP Teplá, kn. 41, f. 103v.

²¹⁰ „Adm[odum] R[everen]de Religiose in Christo Pater D[omi]ne Patrone Colendissime.“ (11. října 1664; KP Teplá, kn. 41, f. 97v.) „Adm[odum] R[everen]de et Eximie D[omi]ne P[ate]r D[omi]ne Confr[ater] in Christo dilectissime.“ (24. ledna 1665; KP Teplá, kn. 41, f. 163v)

²¹¹ Např. Antonínu Feralovi: „Adm[odum] R[everen]de D[omi]ne P[ate]r Antoni“ (17. května 1665, KP Teplá, kn. 41, f. 278v), „Adm[odum] R[everen]de P[ate]r Antoni“ (20. srpna 1666, KP Teplá, kn. 42, f. 153v), želivskému převorovi: „Adm[odum] R[everen]de P[ate]r Prior“ (9. května 1665, KP Teplá, kn. 41, f. 273v) nebo Janu Gamansovi: „Adm[odum] R[everen]de P[ate]r in Christo“ (např. 11. září 1666, KP Teplá, kn. 42, f. 169v). V dopisech Gamansovi vydaných Šimákem střídá Hackenschmidt pouze dvě oslovení, „A[dmodum] R[everen]de in Ch[risto] P[ater]“ a (častěji) „A[dmodum] R[everen]de P[ater] in Ch[risto]“. Naopak Karla de Grobendonecque oslovuje např. „Adm[odum] Reverende et Eximie D[omin]e Pater in Christo Venerandissime“ (4. července 1666, KP Teplá, kn. 42, f. 123r) nebo kladrubského převora: „Adm[odum] R[everen]de et D[ilectissi]me D[omi]ne P[ate]r Prior d[omi]ne Confr[ater] in Christo Honorandissime“ (KP Teplá, kn. 41, f. 259r).

²¹² KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 23; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbina*, s. 154.

Balbín připojuje další.²¹³ Některé Balbínovy pozdravné formule se od původně běžné podoby zcela odlišují. Neobvykle familiární oslovení čteme v krátkém dopise z 20. ledna 1666, v němž Balbín zve Hackenschmidta, aby jej nazítří navštívil: „Mi adm[odum] R[evere]nde, desideratissime et charissime P. Aloysi.“²¹⁴ V dopise ze 7. dubna 1666 následuje po obvyklé pasáži „[...] et ante omnia dilectissime D[omine] Pater Aloysi. Omnem de coelo et de terra benedictionem precor corde fraterno!“²¹⁵ Konečně pozoruhodný pozdrav uvozuje dopis z 18. června 1666: „Religiosissime, Doctissime, admodum Reverende et Charissime, qui postremus titulus mihi prae ceteris omnibus sapit!“²¹⁶ Podle mého názoru tento zřetelný posun od čistě formálního oslovování k osobním až důvěrným formulacím dokumentuje prohlubující se pocit přátelství ze strany B. Balbína²¹⁷ a odpovídá Balbínovu pojetí korespondence.²¹⁸

Za oslovením následuje u Balbína obvykle také „Pax Christi!“, případně rozšířené o přání vánočního nebo novoročního.²¹⁹ U Hackenschmidta se něco podobného objevuje jen jednou, v dopise z 18. dubna 1665: „Pax D[omi]ni sit semper nobiscum.“

Úvod samotného dopisu tvoří u Hackenschmidta i u Balbína obvykle zpráva, že obdrželi další dopis, a poděkování za něj.²²⁰ Jak již bylo uvedeno, dopisy se občas ztra-

²¹³ „Admodum Reverende, Religiosissime ac Doctissime, insuper dilectissime P. Aloysi“ (1. listopadu 1664; KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 63; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 169, dopis č. XIV.), „[...] Amice et Confrater Candidissime!“ (11. dubna 1665; KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 97; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 195, dopis č. XXIII.), „[...] dilectissime in Christo Frater!“ (30. srpna 1665, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 107; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 200, dopis č. XXVIII.), „Frater in Christo charissime!“ (3. srpna 1666, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 131; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 214, dopis č. XXXIX.)

²¹⁴ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 111; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 202, dopis č. XXX.

²¹⁵ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 121; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 208, dopis č. XXXIV.

²¹⁶ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 125; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 211, dopis č. XXXVI.

²¹⁷ Tuto skutečnost snad potvrzuje Balbínovy dopisy z 28. května 1680, v němž Hackenschmidta oslovuje „Admodum reverendissime, dulcissime et amantissime domine P. Aloysiolulule,“ (KP Teplá, kn. 36, f. 52r), a z 1. července 1680, uvozený slovy „Admodum reverendissime, dulcissime et amantissime D[omi]ne P. Aloysiolulule“ a podepsaný „servulus paralyssimus alter Aloysiolulus“ (tamtéž, f. 60v). J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 322.

²¹⁸ O. SPEVAK, *Bohuslav Balbini Verisimilia*, s. 34–46.

²¹⁹ „Pax Christi cum appreciatione faelicissimi Novi Anni millies iterata!“ (7. ledna 1665, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 75; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 179, dopis č. XVIII.) „Pax Christi cum appreciatione faelicissimorum Nascituri Dei festorum et faustissimo Anno novo imminente!“ (10. prosince 1665, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 109; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 201, dopis č. XXIX.) „Pax Christi et omne bonum in hunc et plurimos consequentes annos!“ (20. ledna 1666, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 111; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 202, dopis č. XXX.)

²²⁰ „Primae è Paradiso Crumloviensis ab 24. Novembris Teplam venerunt nonâ currentis. Veneror charissimam et paternam manum et tot gratias refero, quot litterulae exaratae.“ (Hackenschmidt Balbínovi, 13. prosince 1664; KP Teplá, kn. 41, f. 127v–128r). Byl to ale zjeména Balbín, kdo nešetřil díky: „Gratissi-

tily a nebyly doručeny a informovat o doručení dopisu bylo proto důležité. Z tohoto důvodu se na tomto místě vyjadřovali i k tomu, že dlouho žádný dopis nedostali.²²¹ Podle těchto údajů můžeme zvědět i, jak dlouho doručení dopisu obvykle trvalo. Dokud byl Balbín v Klatovech, mohli očekávat doručení dopisu do několika dnů – např. Hackenschmidtův dopis z 19. srpna 1664 obdržel Balbín již 22. srpna.²²² Mezi Teplou a Českým Krumlovem putoval dopis delší dobu, obvykle jeden nebo dva týdny.²²³ V době Balbínova působení v Litoměřicích byly doručecí lhůty opět kratší, v řádu několika dnů.²²⁴ Naopak do a z Jičína putovaly dopisy velmi dlouho – 12. března 1667 Balbín děkuje za dopis, který došel měsíc po jeho odeslání, a očekává, že „fortasse Pragae apud janitores nostros altero mense haerebunt literae.“²²⁵

Často se též na tomto místě rozepisují o tom, jakou měli radost z toho, že si jeho korespondenční partner našel čas pro odpověď, což by bylo možné chápat i jako topos, nicméně jak bude uvedeno níže, často se oběma korespondentům stávalo, že se odpovědi na své dopisy jiným adresátům nedočkali (nebo až po velmi dlouhé době), a tak lze věřit tomu, že o to více byli nadšeni z dobře a pravidelně fungující korespondence.²²⁶ Ostatně Balbín píše ve svých Verisimiliích, že „potissimum gratiose laudandus est

mas ultra omnes priores acciderunt mihi literae, quas 4. Aprilis ad me dedit. Ex iis apparet vera amicitia, quòd me non errare et amicè admonuerit.“ (21. dubna 1665, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 99; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 196, dopis č. XXIV.) „[Mill]e millia gratiarum pro continuatione Cladrubiensium et literis amantissime scriptis.“ (12. května 1666, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 123; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 209, dopis č. XXXV.)

²²¹ „Per duas Postas consequenter P[aternitas] V[est]ra Adm[odum] R[everen]da Crumlovio Teplam non excurrit, fortè gravioribus distracta curis et negotiis, credam interim meas hoc anno datas ad paternas, vel si dicere audeo fraternas manus devenisse“ (Hackenschmidt Balbínovi, 7. února 1665; KP Teplá, kn. 41, f. 185v).

²²² KP Teplá, kn. 41, f.

²²³ „Quas V[est]ra dilectio è Crumloviensi Paradyso sub 15. feb mihi inscripsit, 22. Teplam pervenerunt.“ (Hackenschmidt Balbínovi, 28. února 1665; KP Teplá, kn. 41, f. 206v) „Quas [...] sub 25. Martii ad me dedit, nudius tertius Teplam venerunt [...]“ (Hackenschmidt Balbínovi, 4. dubna 1665, tamtéž, f.

239v–240r) „13ae [Ianuarii] Teplam devenerunt, quas Dilectionis V[est]rae chara manus secunda huius Crumlovii inscripsit.“ (Hackenschmidt Balbínovi, 17. ledna 1665, tamtéž, f. 157r). Viz též pozn. č. 220. Avšak Hackenschmidtův dopis ze 17. ledna 1665 byl Balbínovi doručen až 22. února, jak píše Balbín Hackenschmidtovi den poté. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 191, dopis č. XX.

²²⁴ Např. Balbínův dopis z 20. srpna 1666 byl do Teplé doručen za čtyři dny, viz Hackenschmidtův dopis z 28. srpna 1666, zařazený do edice v této práci, KP Teplá, kn. 42, f. 157v. O poštovníctví v českých zemích raného novověku viz František ROUBÍK, *K vývoji poštovníctví v Čechách v 16. až 18. století*, in: Sborník ministerstva vnitra republiky československé 10, 1937, s. 165–305; Pavel ČTVRTNÍK, *Dějiny pošty v českých zemích*, Praha 2000, s. 22–49; Pavel ČTVRTNÍK – Jan GALUŠKA – Patricia TOŠNE-ROVÁ, *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 22–33.

²²⁵ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 55; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 224–225, dopis č. XLVII.

²²⁶ „Vicissim humillimas ago gratias quod P[aterni]tas V[est]ra Adm[odum] R[everen]da me in Catalogum suorum Clientum cooptare, et pro ingenita suavitate meum agere dignata, meum erit officium exhibere fidelem ministrum in omnibus, quae placuerit mandare.“ (Hackenschmidt Balbínovi, 9. srpna 1664; KP Teplá, kn. 41, f. 57v) „Quas ad me scripsit Pragae n[ost]ra Teplam venerunt 15. Maii; gaudeo me conservari in gratia, quae ut stabilis maneat, fideliter me applicabo. (Hackenschmidt Balbínovi, 17. května 1665; tamtéž, 278r)

amicus [...] *nemo facile est, qui laudari non velit, et quamvis inutili mendacio semper irascimur, tamen eos, qui laudes nostras mentiuntur, toleramus.*²²⁷

Některé dopisy začínají naopak omluvou. Např. první dochovaný Hackenschmidtův dopis z 28. června 1664 začíná slovy: „Gratosum mihi quaeso concedat amorem P[aternitas] V[est]ra Adm[odum] R[everen]da, quod praepositis mandatis seriùs rescribam.“²²⁸ Podobně se omlouvá i Balbín: „[D]ebitorem me fateor Caritati A[dmodum] R[everendae] D[ominationi] Vestrae (si tamen charitas habere potest debitores) ad binas litteras. [Occup]atus hactenus nihil respondi, eo nunc copiosiore me experietur.“²²⁹ Jindy se omlouvá za stručnost: „[Oc]cupationes ordinariae et nunc extraordinariae quaedam non sinunt, ut copiosè respondeam ad amantissimas literas.“²³⁰

Následuje samotné jádro dopisu, v němž korespondenti jednak reagují na přijatý dopis, jednak otevírají nová témata. Tématům korespondence je věnována následující podkapitola.

Závěru dopisu obvykle obsahuje závěrečný pozdrav nebo přání určené buď adresátovi,²³¹ nebo jiné osobě. Balbín, protože jeho jméno nebylo v tepelské kanonii neznámé, nechával pozdravovat celou kanonii a jmenovitě opata Wilferta²³² a / nebo své dva bývalé žáky.²³³ Hackenschmidt, který mimo premonstrátské prostředí známý nebyl, pozdravy obvykle neposílal, pouze v prvních dopisech posílaných Balbínovi do Českého Krumlova píše: „[...] et rogo si in Crumloviensi Collegio mei vivant memores,

²²⁷ Spevak, s. 40; srv. Herod. 3, 72.

²²⁸ KP Teplá, kn. 41, f. 21r,v.

²²⁹ 15. února 1665, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 81; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 181, dopis č. XIX.

²³⁰ 25. února 1666, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 117; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 204, dopis č. XXXII.

²³¹ „[...] optimè vivat et valeat Adm[odum] R[everen]da P[aternitas] V[est]ra P[ate]r Balbinus, Bohemus meus pretiosissimus.“ (Hackenschmidt Balbínovi, 24. ledna 1665; KP Teplá, kn. 41, f. 164r) „Plura nolo proponere, nè fatigem manum [...] mei dilectissimi P. Aloysii, cui omnia fortunatissima ex sincerissimo corde, sicut fratri meo parvulo voveo!“ (Balbín Hackenschmidtovi, 16. srpna 1664, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 31; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 160, dopis č. VIII.) „[...] optans à Deo R[everendissim]am D[omi]na[tio]n]em V[est]ram optimè valere, vigere, florere!“ (Balbín opatu Wilfertovi, 12. července 1665, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 106; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 200, dopis č. XXVII.)

²³² „R[everendissim]o D[omi]no Abbati humillimam salutem cum oblatione omnium obsequiorum meorum. Deus illum nobis diutissime conservet.“ (Balbín Hackenschmidtovi, 16. srpna 1664, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 31; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 160, dopis č. VIII.) „Reverendissimum D[ominum] D[ominum] Abbatem humillime saluto, vestem infimam exosculans, tum totum VEN[erabile] C[onventum] amplector in Christo.“ (12. května 1666, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 124; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 210, dopis č. XXXV.)

²³³ „[Admodum Reverendam Paternitatem Vestram] unà cum meis charissimis quondam pullis P. Godefrido et P. Joanne Rudolfo pulcherrime et amantissime saluto. Deus illos in obsequio suo semper sanos, laetos, alacres, hominum et Dei amore dignos conservet!“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 19; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 151, dopis č. IV.

dignetur salutare.²³⁴ Až v dopisech do Litoměřic nechával pozdravovat jejich rektora Jana Kořínka, který naopak připojoval několik řádek do Balbínových dopisů Hackenschmidtovi, v nichž jej pozdravoval.²³⁵ Hackenschmidt spíše naopak vyřizuje opatovy pozdravy, dotazy nebo vzkazy Balbínovi.²³⁶ Na konci prosince připojují na tomto místě přání všeho nejlepšího k Vánočním svátkům a do nového roku.²³⁷

Hackenschmidt uzavírá své dopisy obvyklou formulí *s me [...] commendo* a připojuje podpis pomocí slovesa (*per*)*maneo*.²³⁸ Od běžné podoby podpisu se odlišuje zejména závěr jeho dopisu Balbínovi z 28. června 1664: „[...] ego autem ex integro permaneo Adm[odum] R[everen]dae P[aternali]tatis V[est]rae Servus obligatissimus et officiosissimus fr. Aloysius à S. Balbino,“ který, jak upozornila J. Oppeltová,²³⁹ napodobuje zvyklost zavedenou u bosých augustiniánů, bosých karmelitánů a piaristů, kdy řeholní jméno provází jméno spolupatrona. Obtížně vysvětlitelný je podpis pod dopisem z 19. srpna 1664: „[...] Servus et humillimus et fr. Candidissimus fr. Bohuslaus à S. Aloysio.“ J. Oppeltová soudí, že tento list je „jediným listem Balbínovým opsaným do konvolutu odeslané opatské korespondence“ a že podpis *fr. Bohuslaus à S. Aloysio* je Balbínovou odezvou na Hackenschmidtův podpis *fr. Aloysius à S. Balbino*.²⁴⁰ Ze znění dopisu je však zřejmé, že se navzdory podpisu jedná o Hackenschmidtův dopis adresovaný Balbínovi.²⁴¹ Rovněž na konci dopisu z 26. prosince 1665 nalezneme podpis

²³⁴ 15. listopadu 1664; KP Teplá, kn. 41, f. 116r.

²³⁵ „Saluto decentissimè A[dmodum] R[everendem] P. Rectorem, Cor Balbinarium, et totam Sanctam Domum.“ (13. února 1666; KP Teplá, kn. 42, f. 76r)

²³⁶ „Adm[odum] R[everendam] P[aternali]tatem V[est]ram humanissimè salutatur D[omi]nus Praelatus et totus Venerabilis Conventus, specialiter notissimi pulli P[ate]r Morckendörfer Provisor, et P[ate]r Godefridus Schmidt praeceptor.“ (9. srpna 1664, KP Teplá, kn. 41, f. 58r) „Caeterum R[everend]dissimus D[ominionem] V[est]ram Adm[odum] R[everendam] affectuosissimè salutatur, et quaerit, ubi hoc anno moretur R[everend]dus P[ate]r Georgius Crugerius et quae sit Patria R[everentiae] V[est]rae“ (7. února 1665; tamtéž, 186r) „Historia S. Montis ferventissimè desideratur à R[everend]dissimo, qui gratiosam et obsequiosam salutationem deponit.“ (25. dubna 1665; tamtéž, f. 261r) „Caeterum R[everend]dissimus D[ominionem] V[est]ram Adm[odum] R[everendam] affectuosissimè salutatur, et quaerit, ubi hoc anno moretur R[everend]dus P[ate]r Georgius Crugerius et quae sit Patria R[everentiae] V[est]rae“ (7. února 1665; tamtéž, 186r)

²³⁷ „[...] et felicia festa cum anno novo, et subsequentibus multis candido affectu precor“ (Hackenschmidt Balbínovi, 20. prosince 1664; KP Teplá, kn. 41, f. 136v)

²³⁸ Např. „[...] atque his me solitis favoribus obsequentissimè commendo et permaneo Adm[odum] R[everend]dae P[aternalitatis] V[est]rae Servus inclinatissimus et ad omnia obsequia paratissimus fr. Aloysius mp.“ (17. ledna 1665; tamtéž, f. 158r) „Interim me solitis paternis et charissimis favoribus totum commendo et permaneo

Adm[odum] R[everend]dae P[aternalitatis] V[est]rae Servus et in Christo Humillimus fr. Aloysius“ (18. dubna 1665; tamtéž, f. 256v). Z adjektiv používá především *fidelissimus* a *humilis*, resp. *humillimus*, ostatní jsou zastoupena mnohem méně často (*obligatissimus*, *obsequentissimus*, *sincerissimus*, apod.)

²³⁹ J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 311.

²⁴⁰ J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 312, pozn. 69.

²⁴¹ Píše se v něm: „Hodie viâ postae mihi traditae sunt, quas Paternitas V[est]ra Adm[odum] R[everend]da sub 16. huius manu charissima inscripsit è quibus intelligo meas de 2^a Aug[usti] ad manus pervenisse,

„Adm[odum] R[everen]dae P[aternalis]tis V[est]rae Obligatissimus Servus et Confr[ater] fidelissimus in Christo Frater Aloysius Balbinus mp.“²⁴²

Balbín uzavírá své dopisy podobně, např. v dopise z 16. srpna 1664 slovy „Commendo me S. S. orationibus totius Ven[erabilis] Conventûs et maxime meorum olim parvulorum pullorum.“²⁴³ Formulí s *maneo* však obvykle nepoužívá a připojuje pouze podpis, např. v dopise z 27. srpna 1666 v podobě „A[modum] R[everendae] D[ominationis] V[est]rae Servus in Christo Bohuslaus Aloys[ius] Balbinus“²⁴⁴ (někdy bývá podpisová formule rozšířena např. o *paratissimus* nebo *frater*). Zaujme podpis pod následujícím Balbínovým dopisem, z 22. srpna 1664: „R[everendissimi]mi D[omini] Praelati, post etiam totius Ven[erabilis] Conven[tûs] et A[modum] R[everendae] D[ominationis] V[est]rae Servulus Bohuslaus Aloysius Balbinus S. I. Sacerdos mp.“²⁴⁵

Druhou osobu použil Balbín jen jednou, 3. července 1666: „Quomodo enim, dulcissime P., à Te accipiam pretium, qui mihi tantam charit[at]em praestas et praestabis?“²⁴⁶

Téměř všechny dopisy jsou datované a mají i určení místa, pouze Balbínův dopis ze 2. února tyto údaje neobsahuje.²⁴⁷ Lze je však odvodit z Hackenschmidtovy odpovědi na něj ze 13. února, v němž Hackenschmidt děkuje za Balbínův dopis ze 2. února.²⁴⁸

non tamen colligere possum an litterae de nona eiusdem suum terminum attigerint.“ KP Teplá, kn. 41, f. 62v. Tato slova jsou reakcí na Balbínův dopis ze 16. srpna 1664, v němž Hackenschmidtovi psal, že mu byl doručen dopis 2. srpna, a děkoval mu za něj. 22. srpna mu potom Balbín píše: „Accepi [...] literas 26. Julii, 2. Augusti, 16. Augusti et hodie accipio 19 ejusdem datas. 9. Augusti non accepi [...]“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 33; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 160, dopis č. IX. Autor dopisu z 19. srpna rovněž píše: „[...] amplissimas litteras Caesaris Caroli IV. in membrana iam dedi describendas, si forte honor monasterii per eas promoveri poterit, sunt autem eiusmodi ternae, quibus privilegia aliorum Regum confirmantur [...]“,“ na což Balbín reaguje 22. srpna slovy: „Gaudeo summe extare literas caesaris Caroli IV. easque ternas, quoniam gratum id erit bono P. Gamans!“ Autorem dopisu z 19. srpna 1664 tudíž nemohl být Balbín.

²⁴² Rovněž tento dopis byl nepochybně adresovaný Balbínovi, který nemohl být jeho autorem, protože začíná již citovaným poděkováním za Balbínovy dopisy z 30. srpna a 10. prosince 1665. Viz pozn. č. 163.

²⁴³ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 31; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 160, dopis č. VIII.

²⁴⁴ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 50; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 218, dopis č. XLII.

²⁴⁵ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 34; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 162.

²⁴⁶ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 127; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 212, dopis č. XXXVII.

²⁴⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 113–114; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 202–204, dopis č. XXXI.

²⁴⁸ Viz pozn. č. 166.

5. 3. *Obsah korespondence*

5. 3. 1. *Ignotus accedo ad Reverendissimam Dominationem Vestram*²⁴⁹

První dopisy vzájemné korespondence mezi Hackenschmidtem a Balbínem se pocházejí z června roku 1664, kontakt mezi Balbínem a Teplou však byl navázán již dříve. Tato korespondence však nebyla vedena s Hackenschmidtem, přestože ten Balbína, jak již bylo řečeno, osobně poznal již v roce 1642, ale s tepelským opatem Rajmundem I. Wilfertem. Ani jemu nebyl Balbín neznámý. J. Opletová upozorňuje na jeho dopis Janu Tannerovi z 3. listopadu 1662, v němž dává Balbína pozdravovat.²⁵⁰ V roce 1663 potom Balbínovi poslal po Janu Zimmermannovi životopis bl. Hroznaty. Nejstarší dopis Wilfertovy korespondence s Balbínem je Balbínův dopis pocházející až z roku 1664.²⁵¹ Údaj měsíce a dne je, žel, zakrytý, avšak protože odpovědi na něj je Wilfertův dopis ze 30. dubna 1664, začínající omluvou, že odpovídá „seriùs,“ lze odhadnout, že Balbínův dopis mohl být napsán během první poloviny dubna tohoto roku. Nepochybně se jedná o první Balbínův dopis Wilfertovi, protože začíná slovy: „[I]gnotus accedo ad R[everendissi]mam D[omi]na[ti]o[n]em V[est]ram; si tamen ignotus, quem R[everendissi]mus praevenit suâ [...] salutatione per P. Ioannem Czimmermann Pra[gam] [a]nno superiore missâ [...]“²⁵² Balbín v něm požádal Wilferta o zodpovězení otázek týkajících se především dějin tepelské kanonie a osoby jejího zakladatele, bl. Hroznaty. Svá „dubia“ shrnul do čtrnácti bodů a vypsal je zvlášť na přiložený list.²⁵³ Wilfert Balbínovi odpověděl 30. dubna 1664, avšak pod „Resolutiones dubiorum circa B. Hroznatam,“ které byly Balbínovi poslány s Wilfertovým dopisem,²⁵⁴ je podepsán Hackenschmidt.²⁵⁵ V tomto Wilfertově dopise ještě Hackenschmidt není ani zmíněn. V každém případě Wilfertova ochota podnítila Balbína k dalším dopisům s dalšími do-

²⁴⁹ Z Balbínova dopisu opatu Wilfertovi z asi z dubna roku 1664. KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 13; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 144, dopis č. I.

²⁵⁰ KP Teplá, kn. 40, f. 18r; srv. J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 305.

²⁵¹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 7–8, 13–14; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 144–145, dopis č. I.

²⁵² KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 13; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 144, dopis č. I.

²⁵³ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 7–8; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 144–145. Hackenschmidt si je ještě po šestnácti letech poznamenal do svých Miscellaneí, KP Teplá, kn. 36, f. 67r–68r. Srv. J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 306.

²⁵⁴ „Ad dubia mihi proposita seorsim in charta adjecta respondeo [...]“ (30. dubna 1664, KP Teplá, kn. 40, f. 256v–257r)

²⁵⁵ Tamtéž, f. 254v–256v.

tazy. S těmi však již nechtěl zaneprázdněného Wilferta zatěžovat.²⁵⁶ Již 2. května proto Wilfertovi v odpovědi píše, že s dalšími otázkami, které s tímto dopisem poslal, se s Wilfertovým dovolením obrátí již na Hackenschmidta.²⁵⁷ Wilfert přesto poslal Balbínovi na jaře roku 1664 ještě další dva dopisy (19. května²⁵⁸ a 14. června 1664²⁵⁹), z nichž ke druhému byla přiložena *Memorabilia de quibusdam D[omini]s Praelatis Monasterii Teplensis*,²⁶⁰ obsahující stručné, heslovité údaje o jejich životě, dvojverší charakterizující jejich činnost v opatské funkci a opis náhrobních kamenů. Opati nejsou řazeni chronologicky, ale podle data úmrtí od ledna do prosince. Balbín totiž žádal v dopise z 8. června 1664 Hackenschmidta o informace o 21 jmenovaných tepelských opatech pro potřeby svého přítele Jiřího Crugeria, který tehdy sepisoval svůj historický kalendář.²⁶¹ Ve stejném duchu proto později vypracoval Hackenschmidt *Reliqua Pars circa D[ominos] Abbates Monasterii Teplensis*,²⁶² které Balbínovi poslal spolu s dopisem 26. července 1664.²⁶³

Balbínovo poděkování z 19. června 1664 je na dlouhou dobu poslední dopis mezi Wilfertem a Balbínem. Je z něj patrné, nakolik si Balbín Wilfertovy ochoty a spolupráce vážil a jak pro něj byla vzácná: „Utinam in aliis quibusdam Abbatibus talem invenissemus humanitatem! Aliqui [...] neque respondere, multò minus aliquid submittere voluerunt, cum summa omnium doctorum admira[t]ione, quasi non id cederet ad gloriam antecessorum etc. etc.“²⁶⁴ Tyto pocity potom čteme i v pozdějších Balbínových dopisech, adresovaných Wilfertovi – v jeho dopise na rozloučenou před odjezdem do Českého Krumlova z 1. listopadu 1664 a v dopise z 12. června 1665, v němž Balbín lituje, že nemohli využít příležitosti setkání, když byl Wilfert v Praze a Balbín se nemohl uvolnit z Boleslavi. Jinak už komunikovali pouze přes Hackenschmidta, který

²⁵⁶ „[...] nam R[everendissi]mi D[omini] D[omini] Praelati curas altero non auferem talibus dubiis aggravare.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 11, dopis z 2. května 1664; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 147.

²⁵⁷ „[...] alio tempore R[everendissi]mae D[ominationi] V[est]rae supplicabo, ut mea dubia R. P. Aloysio, mihi quondam et nunc etiam charissimo, proponere possim [...]“ Tamtéž.

²⁵⁸ KP Teplá, kn. 40, f. 263r, v.

²⁵⁹ KP Teplá, kn. 41, f. 11r–12r.

²⁶⁰ Tamtéž, f. 6v–11r.

²⁶¹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 18–19; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 150–151, dopis č. IV.

²⁶² KP Teplá, kn. 41, f. 38v–41v.

²⁶³ Tamtéž, f. 42r–43v.

²⁶⁴ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 21; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 152, dopis č. V.

152. Podobně píše i 15. února 1665: „Non omnes [A]bbates et Praelati sunt, sicut est R[everendissi]mus Vester.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 81; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 182, dopis č. XIX.

Balbínovi vyřizoval Wilfertovy dotazy a vzkazy; rovněž Balbín posílal odpovědi pro Wilferta Hackenschmidtovi.

Wilferta si Balbín velmi vážil a i později si byl vědom toho, že nebýt Wilfertovi vstřícnosti a ochoty, nedostávalo by se mu ani pomoci, kterou mu poskytl Hackenschmidt. V tomto duchu píše Hackenschmidtovi 3. srpna 1664: „Humillimas ago gratias R[everen]dae P[aternali]ti V[est]rae, tum in primis R[everendissi]mo D[omino] D[omino] Praelato (à quo velut à primo mobili omnia haec procedere scio) pro submissis tam egregiis antiquitatibus Töplensibus.“²⁶⁵ Ještě 15. února 1665 Hackenschmidtovi píše: „Non omnes [Ab]bates et Praelati sunt, sicut est R[everendissi]mus Vester.“²⁶⁶

V následujících oddílech se budu věnovat jednotlivým tématům jejich vzájemné korespondence.

5. 3. 2. *Duo sunt, quae nunc humillime peto*²⁶⁷

První kontakt mezi Hackenschmidtem a Balbínem představují zmíněné Hackenschmidtovy „Resolutiones dubiorum circa B. Hroznatam,“ odpovědi na Balbínovy první otázky z dubna roku 1664.²⁶⁸ Na Balbínův dopis z 8. června 1664, v němž jej žádal o informace o tepelských opatech, zareagoval místo Hackenschmidta opat Wilfert. Proč tomu tak bylo, nevíme, ve své odpovědi z 28. června dopise Hackenschmidt pozdní odpověď nijak nevysvětluje a ani jeho deník žádnou odpověď neposkytuje. Ze záznamů k červnu 1664 se o Hackenschmidtovi dozvíme pouze to, že 16. června byl s Wilfertem v Karlových Varech.²⁶⁹ Hackenschmidt Balbínovi poslal pouze zbývající část, v příloze obsáhlého dopisu z 26. července, který otiskují níže. Kromě dopisu samotného²⁷⁰ a těchto informací o tepelských opatech²⁷¹ obsahoval ještě opisy Hroznatovy závěti²⁷² a *Privilegia Henrici ducis et episcopi Bohemiae*,²⁷³ které jsem do své edice

²⁶⁵ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 27; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 156, dopis č. VII.

²⁶⁶ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 81; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 182, dopis č. XIX.

²⁶⁷ Z Balbínova prvního dopisu Hackenschmidtovi z 8. června 1664, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 81; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 182, dopis č. XIX.

²⁶⁸ KP Teplá, kn. 40, f. 254v–256v.

²⁶⁹ „XVI. [Iunii] fuit fr. Aloysius cum Rev[erendissi]mo D[omino] in Thermis.“ KP Teplá, kn. 29, f. 20r.

²⁷⁰ KP Teplá, kn. 41, f. 42r–43v.

²⁷¹ Tamtéž, f. 38v–40v.

²⁷² Tamtéž, f. 40v–41r; srv. CDB I, č. 357, s. 323–325.

²⁷³ Tamtéž, f. 41r–42r; srv. CDB I, č. 358, s. 325–327.

nezařadil.²⁷⁴ V Hackenschmidtovi Balbín našel vpravdě spřízněnou duši a pokračoval v kladení dotazů. Vždy s dalšími čekal, až mu Hackenschmidt odpoví na předchozí.²⁷⁵ Ještě 5. července 1664 se Balbín až omlouvá Hackenschmidtovi, že od něj vyžaduje další spolupráci: „Ignoscat Carissimus P. Aloysius audaciae meae. Vellem quam maxime illustrare antiquitatem nostram et in ea re nullam facio differentiam Ordinum, locorum etc., omnibus bene volo [...]“²⁷⁶ Již 22. srpna píše ve zcela jiném duchu: „Exspecto etiam cum maxima cupiditate videre Doxanensia et Chotiessoviensia.“²⁷⁷ Navíc se okruh témat Balbínových dotazů rozšiřuje, jak je patrné i z této citace. Již 5. července 1664 jej žádá o seznam chotěšovských proboštů, 16. srpna 1664 kladl další otázky, týkající se minulosti jak Teplé, tak Chotěšova a v dalším dopise z 22. srpna se ptal na Anežku, dceru krále Vladislava I., a zda Karel IV. neadresoval Doksanám také nějaké listiny.²⁷⁸ Hackenschmidta se rovněž ptal nejen kvůli vlastním zájmům, ale také kvůli svým přátelům (o Crugeriovi píše 8. června 1664 Hackenschmidtovi, v dopise Wilfertovi z téhož dne se o něm však nezmiňuje). Kromě Crugeria tak zjišťoval informace pro svého řádového spolubratra Jana Gamanse. Ten tehdy pracoval na životopise Karla IV. (který nikdy nedokončil) a Balbín pro něj chtěl shromáždit opisy jím vydaných listin.²⁷⁹ Poté, co mu Hackenschmidt poslal opisy Karlových listin, uchovávaných v Teplé, požádal jej Balbín 13. září rovněž o listiny mohučských biskupů, pokud se v Teplé nebo v Chotěšově dochovaly, opět pro potřeby Gamanse, který chtěl znovu vydat dílo P. Nicolaa Seraria a opatřit je svými poznámkami.²⁸⁰ V témže dopise požádal

²⁷⁴ Hackenschmidtovy opisy neobsahují takřka žádné chyby, výjimkou jsou pouze některá vlastní nebo místní jména.

²⁷⁵ 19. června 1664 píše Wilfertovi: „Habeo quaedam [a]dhuc dubia de Töplensibus, sed non volo meo charissimo Patri Aloysio adhuc ea proponere, nè eum fatigem, [d]onec ad priora responderit.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 17; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 152. Podobně píše o necelé dva měsíce později, 16. srpna, Hackenschmidtovi: „Plura nolo proponere, nè fatigem manum (quam exosculor), mei dilectissimi P. Aloysii [...]“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 31; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 160, dopis č. VIII.

²⁷⁶ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 25; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 156., dopis č. VI.

²⁷⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 34; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 161, dopis č. IX.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ 16. srpna 1664 píše Hackenschmidtovi: „Contulitne aliquid Monasterio [...] Carolus IV. Imp[erator]? Vel suntne aliquae ejusdem Caesaris litterae? [...] P. Ioannes Gamans S. I. in Imperio scribit Vitam Caroli IV., qui haec à me petit, cui jam multa similia Carolina misi [...]“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 31; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 160, dopis č. VIII. O vztahu českých barokních dějepisců k době vlády Karla IV. viz J. P. KUČERA – J. RAK, *Bohuslav Balbín*, s. 185–189, Jiří MIKULEC, *31. 7. 1627. Rekatolizace šlechta v Čechách. Čí je země, toho je i náboženství*, Praha 2005, s. 13–17.

²⁸⁰ Nikolaus Serarius (1555–1609) byl považován za nejlepšího exegetu své doby; z historických prací byl autorem např. *Moguntiacarum rerum ab initio usque ad... hodiernum archiepiscopum... libri 5* (1604). Psal rovněž polemické spisy proti Lutherovi (*Des Luthers Nachricht*, 1604). KP Teplá, č.

Hackenschmidta o radu, jak postupovat, aby získal opisy listin také z benediktinského kláštera v Kladrubech, a po žádal, jestli by se za něj nemohl přimluvit také opat Wilfert. V dalším dopise z 30. září mu Balbín děkuje „pro optimo consilio Cladrubienses memorias inspiciendi.“²⁸¹

Hackenschmidt odpovídal vždy velmi ochotně. V seznamu Balbínových pramenů poznamenává J. Pelikán u osmi z nich, že mu je opatřil právě Hackenschmidt.²⁸² I v Hackenschmidtově registru opatské korespondence tak najdeme opisy dalších listin nebo výtahy z nich²⁸³ a Hackenschmidtovy oblíbené soupisy osob.²⁸⁴ Dopis Balbínovi z 30. srpna 1664 obsahuje seznamy doksanských proboštů a převorek a přiloženy k němu byly opisy tří listin Karla IV., mezi nimi i té, již byly roku 1350 zřízeny železné doly v Hroznětíně.²⁸⁵ Výtahy dalších celkem třinácti Karlových listin se nacházejí v dopise z 15. listopadu 1664.²⁸⁶ Od 14. do 19. prosince dokonce Hackenschmidt pobýval v Chotěšově, aby zde pro Balbína hledal další materiály. Byl zde úspěšný a shromážděný materiál posílal Balbínovi s dalšími třemi dopisy. Další materiály posílá 30. ledna (listinu z 27. října 1282, již nedepisuje jako „instrumentum venditionis, quo monasterium Magdalenitarum Dobrzan transiit in dominium Chotieschoviense“²⁸⁷) a 7. února 1665 (listiny Karla IV.). Hackenschmidt navíc sám Balbína upozorňoval na další listiny, které by jej mohly zajímat, a nabízel mu, že mu je také zprostředkuje. Tak 19. srpna 1664 píše Balbínovi, že kromě listin Karla IV. našel také listiny Jana Lucembur-

1288–1289, kart. 78, f. 35; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 163, dopis č. X. 8. listopadu 1664 píše Hackenschmidt Balbínovi, že takové listiny se v Teplé nenacházejí, s výjimkou jedné listiny Přemysla Otakara I. KP Teplá, kn. 41, f. 112r. Tato listina pochází z roku 1228 a klášter jí dostal od Přemysla Otakara I. a jeho syna Václava Dolní Kramolín. CDB II, č. 310, s. 307–308. O listině P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 178.

²⁸¹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 39; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 165, dopis č. XI.

²⁸² J. PELIKÁN, *Balbínovy pomůcky*, s. 53 (výpisy z doksanského nekrologia), 54 (dopisy pánů z Gutštejna), 56 (opisy listin uložených v Chotěšově), 57 (Vita b. Hroznatae), 62 („memoriae“ rodu pánů z Martinic), 68 (Švihovské memoriae), 69 (opisy listin uložených v Chotěšově) a 71 (listiny rodu z Vrtby).

²⁸³ Např. „Privilegium Primislai regis Bohemiae“ (KP Teplá, kn. 41, f. 48v; srv. CDB II, č. 27, s. 24–25; o něm P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 27–31), „Privilegium Danielis Episcopi Pragensis“ (KP Teplá, kn. 41, f. 48v; CDB II, č. 26, s. 23–24; o něm P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 26–27), „Privilegium Ottocari Regis“ (KP Teplá, kn. 41, f. 49r; srv. CDB II, č. 310, s. 307–308), „Confirmatio privilegiorum“ (KP Teplá, kn. 41, f. 49r, v; srv. CDB II, č. 368, s. 401–403; o něm P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 23n.) a další.

²⁸⁴ „Successio D[ominorum] Praepositorum Cotieschoviensium“ (KP Teplá, kn. 41, f. 44r–47v); „Ordo et numerus Praelatorum Strahoviensium è Teplensium Venerabili Conventu assumptorum“ (Tamtéž, f. 47v–48r); „Numerus eorum, qui ad Praeposituram Doxanensem è Conventu Teplensi sunt postulati“ (Tamtéž, f. 48r, v).

²⁸⁵ Viz pozn. č. 35. Další jsou konfirmace privilegií z 26. února 1353, RBM V / 4, č. 1455 a 1456, s. 679–680.

²⁸⁶ KP Teplá, kn. 41, f. 115r, v.

²⁸⁷ Z 27. října 1282, CDB VI / I, č. 242, s. 296–300.

ského. Vždy Balbína ujišťoval o své snaživosti a pracovitosti a oddanosti. Před odjezdem do Chotěšova Balbínovi píše: „[...] utinam manus plumeae essent, possem cuncta maturare; laborabo tamen, ut per integram septimanam nunquam sim otiosus.“ Podobně píše v souvislosti se svým jednáním s převorem kladrubského kláštera: „[...] si nihil obtinuero, mihi non imputabitur, qui tam serventer pro D[ominatione] V[est]râ laboravi, laboro, et laborabo.“²⁸⁸

Jinde Balbín takovou odezvu nenašel. Je to patrné již z citace z dopisu Wilferto-
vi z 19. června 1664, kterou jsem uvedl v prvním oddílu této podkapitoly. Své špatné zkušenosti měl již z dřívější doby – jak píše Hackenschmidtovi 13. září 1664, „Sunt aliqui (expertus scribo) tam improvidi, ut omnes interrogationes habeant suspectas, cum tamen (scit D[ominus] [Deus]) non nisi ad gloriam Ecclesiae et venerandae nostrae antiquitatis talia conquiramus!“²⁸⁹ Podobně píše i o rok a půl později, 7. dubna 1666: „Mi amantissime P[ater] Aloysi, sentio et experior non o[mn]es esse Aloysios et illâ dulci charitate plenos! Ego in tribus locis id maxime expertus sum, ubi deprehendi antiquitates m[anu]s[cript]orum codicum, quae totam Bohemiam, Monasteria, Archiepiscopatum, familias etc. illustrare poterant, etiamsi jurarem, nihil me praejudiciosum moliri, non potui ingressum impetrare.“²⁹⁰ Chotěšovský probošt sice nejprve slíbil, že dá opsat všechny listiny Karla IV., který by se mohly Gamansovi hodit, avšak poté rozhodl, že „non expedire, ut eiusmodi scripturae fiant publicae, et hoc propter quendam motum, quem Româ habuit in eversione sui Monasterii, ego fabulam esse puto.“²⁹¹ Jak však již bylo řečeno, později umožnili Hackenschmidtovi v jejich archivu pro Balbína vyhledávat.

Jako velmi neochotní se ukázali zejména v Kladrubech, což Balbín komentoval 18. října 1664 slovy: „Ridicula res! Ego pro gloria aliena debeo rogare et sollicitos, illi, quorum res agitur et gloria, cunctantur et recusant: cùm majoris sit gloriae ab alio religioso haec scribi et vulgari, quàm si ipsi Cladrubienses haec vulgarent, quibus, quasi in propria causa, minor esset fides fortasse.“²⁹² Dlouhotrvající urgence, v nichž se angažoval Balbínův někdejší žák Rudolf Merckendörfler, se začaly ukazovat jako marné, když

²⁸⁸ KP Teplá, kn. 41, f. 171v.

²⁸⁹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 36; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 164, dopis č. X.

²⁹⁰ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 121; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 208, dopis č. XXXIV.

²⁹¹ Hackenschmidtův dopis Balbínovi z 11. října 1664, KP Teplá, kn. 41, f. 98r. Celý dopis otiskují níže.

²⁹² KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 57; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 166–167, dopis č. XII.

Rudolf dostal před 24. lednem 1665 odpověď, „quo negârunt similia arcana Jesuitis concredere.“²⁹³ Podobně i ve svém následujícím dopise píše Hackenschmidt Balbínovi, že „absolutè dicunt se nolle a Jesuitis commendari, superesse in suo Ordine viros, qui Monasteriorum antiquitates sint publicaturi.“²⁹⁴ To už přestával Hackenschmidt věřit, že to dosáhnou svého a v podobném duchu se potom vyjádřil Balbín v dopise z 15. února 1665 („Si vellem de Cladrubiensibus scribere, etiamsi nollent, multa [ha]berem bona, abstinencebo consultò.“²⁹⁵), v němž a nabádal tepelské, aby se mu již dál raději nesnažili pomoci („Non [!] faciant se odiosos Teplenses propter me Cladrubii.“²⁹⁶). Přesto učinil Hackenschmidt na konci února 1665 poslední, tentokrát úspěšný pokus a Hackenschmidt mohl od března 1665 konečně začít posílat Balbínovi vytoužená *Cladrubiensia*. K nim Balbín měl opět doplňující otázky, které 11. dubna shrnul do pěti bodů.²⁹⁷ Do konce srpna 1665 se tak Hackenschmidt dostal k roku 1397. O další se Balbín připomněl až 23. března 1666²⁹⁸ a Hackenschmidt mu 24. dubna poslal další k letům 1397–1422²⁹⁹ (Balbín za ně děkuje 12. května³⁰⁰) a slíbil, že později pošle další k roku 1522. V originálech uložených ve Strahovské knihovně je dále nedatované *Continuatio Summarii Cladrubiensis*, dovedené k roku 1466.³⁰¹ Kdy Hackenschmidt poslal regesta pro pozdější období, nevíme. Ještě 14. srpna 1666 píše Balbínovi: „Cogitabam hodie addere summaria Cladrubiensia dudum promissa et debita, sed occupationes multae praepedivêre.“³⁰²

I v roce 1666 výměna informací pokračovala, Balbín dostával od Hackenschmidta především písemnosti z Litomyšle. Např. 17. července 1666 píše Hackenschmidt Balbínovi, že dostal od želivského opata Siarda Falco, pocházejícího

²⁹³ Hackenschmidtův dopis Balbínovi z 24. ledna 1665, KP Teplá, kn. 41, f. 163v.

²⁹⁴ KP Teplá, kn. 41, f. 171v.

²⁹⁵ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 81; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 182, dopis č. XIX.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 97; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 195, dopis č. XXIII.

²⁹⁸ „Cladrubiensia notabilia optarem plura h[abe]re, cum jam tam procul (sc[ilicet] ad a. 1397) pervenerimus.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 113; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 207, dopis č. XXXII.

²⁹⁹ Strahov, sign. DG I 24, f. 357.

³⁰⁰ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 123; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 209, dopis č. XXXV.

³⁰¹ Strahov, sign. DG I 24, f. 359–360. V *Commercium literarium* jsou registry v dopise z 24. dubna 1666 doplněny o další pro roky 1422–1457, přepsané z *Continuatio*, kterými chtěl pořadatel zaplnit volné místo na stránce.

³⁰² KP Teplá, kn. 42, f. 149r.

z Litomyšli, krásnou listinu z litomyšlské kanonie, a slibuje, že mu ji pošle v úplnosti.³⁰³ A 31. července 1666 mu skutečně začal zasílat opisy a regesta litomyšlských listin, které mu opat Falco slíbil posílat.³⁰⁴

Ostatnímu se zcela vymyká Balbínova žádost ze 13. září 1664, kdy žádal o intervenci a svědectví ve prospěch jakéhosi chudého klatovského měšťana, který dlužil 40 zlatých bystřickému hejtmanovi. „Is in morte eandem pecuniam civi condonavit et in testamento suo (quod scripsit aliquis ex R[everendissimis] P[atribus] Teplensibus P. Wenceslaus,³⁰⁵ cognomen nescio) scribi jussit se eam pecuniam condonare. Testamentum deinde [...] cassatum est,“ a proto kapitánovi dědicové vymáhají oněch 40 zlatých, které však měšťan neměl. Proto žádal Hackenschmidta, aby tepelský kanovník, který závěť psal, dosvědčil, že mu hejtman dluh odpustil.³⁰⁶ Kanovník mu vyšel vstříc a 30. září mu již Balbín prostřednictvím Hackenschmidta děkuje.³⁰⁷

5. 3. 3. ...quid sentiat de familia et origine B. Hroznatae³⁰⁸

Zasílání informací Hackenschmidtem Balbínovi tvoří natolik výraznou část jejich vzájemné korepondence, že pozdější badatelé, kteří ve svých pracích alespoň zmínili Hackenschmidtovo jméno, jej považovali „pouze“ za Balbínova pomocníka. První, kdo o něm takto píše, je František Matěj Pelcl, který životopisný medailonek o něm zařadil do čtvrtého dílu svých *Abbildungen*.³⁰⁹ Podobně o něm soudí i pozdější badatelé D.

³⁰³ KP Teplá, kn. 42, f. 129r.

³⁰⁴ O Siardu Falco D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 231; Bohumil Vít TAJOVSKÝ, *Siard Falco, opat želivský. Siard Falco Primus post recuperationem Abbas Siloensis e gremio Fratrum*, Praha 2007; J. OPPELTOVÁ, *Honore coram vobis prelati sit vobis*, s. 142–143, 151–156.

³⁰⁵ Pravděpodobně se jednalo o Wenzela Schidera, jenž vstoupil do tepelské kanonie v roce 1650, v roce 1663 se stal farářem v Teplé a zemřel 1667. KP Teplá, kn. 12, f. 10r, a kn. 29, f. 8r. Dalším tepelským kanovníkem téhož jména byl pouze Wenceslaus Posnalius, jenž vatoupil do kanonie v roce 1646 a v roce 1664 byl kaplanem v Chotěšově. Zemřel 12. listopadu 1671. KP Teplá, kn. 12, f. 12v.

³⁰⁶ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 36–37; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 164, dopis č. X.

³⁰⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 39; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 165, dopis č. XI.

³⁰⁸ Z Hackenschmidtova dopisu Balbínovi z 11. října 1664, KP Teplá, kn. 41, f. 97v.

³⁰⁹ „Mit Vergnügen theilte er seine Kenntnisse denenjenigen mit, welchen er dadurch nutzen konnte. Seine Litterärfreunde waren die berühmten zwei Jesuiten, Johann Gamans und Bohuslav Balbín. Für ersteren hatte er Beyträge zu einer Lebenbeschreibung des römischen Kaisers Karl IV. gesammelt, und überschickt. An den *Miscellanea historica Bohemiae*, die Balbín heraus gab, hatte unser Hackenschmid [...] grossen Antheil, wie aus den Briefen dieser beyden Gelehrten zu sehen ist.“ F. M. PELZEL, *Abbildungen*, s. 64.

Čermák,³¹⁰ A. Patera,³¹¹ J. V. Šimák³¹² A. Rejzek³¹³ nebo J. Pelikán.³¹⁴ Jinak než jako o Balbínovu korespondentovi Hackenschmidta nezmiňují ani autoři monografie o Bohuslavu Balbínovi J. P. Kučera a J. Rak.³¹⁵

Přitom sami Hackenschmidt s Balbínem by s tímto hodnocením jistě nesouhlasili. Tvoří totiž jen část pravdy, informace proudily také opačným směrem. Již 19. června 1664 posílá Balbín Wilfertovi svědectví M. Křišťana, kněze a faráře u sv. Michala v Praze, a slibuje, že mu napíše i o zjevení Oldřicha z Rožmberka z roku 1417, který se po něm měl obrátit zpět na katolickou víru.³¹⁶ Balbín tak učinil 3. srpna v dopise Hackenschmidovi.³¹⁷ O něm Balbín psal, aniž by si v Teplé tyto informace vyžádali. Především ale Balbín odpovídal Hackenschmidtovi na jeho a Wilfertovy četné dotazy. Balbín byl pro ně uznávanou autoritou, jak dokládá i zájem o jeho spisy (viz oddíl 5 této pod-

³¹⁰ „Do doby jeho [tzn. do doby Wilfertova působení v úřadu tepelského opata – pozn. O. P.], jakož i jeho nástupce [Friedricha II. Uhla – pozn. O. P.] připadá působení učeného premonstráta Teplského a horlivého spolupracovníka Balbínova Aloysia Hackenschmidta (†1683). D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 380–381.

³¹¹ „V archivě kláštera Teplského nalézá se [...] svazek [...] který obsahuje [...] 47 vlastnoručních dopisů [...] Bohuslava Al. Balbína, které zasýlal [...] svému příznivci opatu kláštera Teplského Rajmundu Wilfertovi I., a pilnému pomocníku svému, knězi Aloisovi Hackenschmidtovi [...].“ A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 143–144.

³¹² „[...] kněz tento náležel do nevelkého hloučku opravdových přátel Balbínových [...] nemohl se rovnati Balbínovi ani vzděláním ani povoláním, ale za to tím obětovněji mu pomáhal.“ J. V. ŠIMÁK, *Z dopisů P. Al. Hackenschmidta*, s. 1.

³¹³ „[...] v opatu tehdejšího Rajmundu Wilfertovi, jakož i v Aloisii Hackenschmidtovi [...] získal důvěrných přátel a pro činnost spisovatelskou vydatné pomoci. [...] V archivu kláštera teplského [...] jsou podnes uloženy listy Balbínovy z let 1664–1667 [...] které zasilal svému příznivci opatu Rajmundu Wilfertovi a pilnému pomocníku svému P. Aloisii Hackenschmidtovi.“ A. REJZEK, *P. Bohuslav Balbín*, s. 172–173.

³¹⁴ Pelikán se o Hackenschmidtovi zmiňuje ve svém seznamu Balbínových pramenů, kde uvádí u Hackenschmidta „literae ad Balbinum. Do tisku uchystáno dr. J. V. Šimák“ a dále že sepsal druhý díl teplských Análů. J. PELIKÁN *Balbínovy pomůcky*, s. 54. Dále Pelikán u těch pramenů, které pro Balbína Hackenschmidt obstaral, upozorňuje na tuto skutečnost. Taměž, s. 53, 56–57, 62, 68–69, 71.

³¹⁵ J. P. KUČERA – J. RAK, *Bohuslav Balbín*, s. 91, 96.

³¹⁶ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 5; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 153. Oldřich II. z Rožmberka (1403–1462), od 20. let nejvýznamější příslušník české katolické šlechty. Významně rozšířil rodový majetek a zvedl v rodu instituci vladařství. Jediný doklad zpochybňující Oldřichovu katolickou orientaci, je záznam ve Starých letopisech českých, který převzal do své Kroniky české také Václav Hájek z Libočan (Kronika, s. 543), že 17. června 1417 Oldřich z Rožmberka a jeho poručník Čeněk z Vartenberka nařídili, „aby všichni kněží na jejich panstvích, kteří nechtějí podávat prostému lidu tělo a krev Páně pod obojí způsobou, vyměnili si své fary s těmi kněžími, kteří podávají pod obojí způsobou [...] kdyby to někdo nechtěl učinit, bude fary zbaven.“ (Jaroslav PORÁK, Jaroslav KAŠPAR (eds.), *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980, s. 50) Ono vidění tak mělo Rožmberkovo oslovení kalichem zkrátit na co nejkratší dobu a rovněž mělo Rožmberkův obrat zpět ke katolictví vysvětlit. Rožmberkovi se měl tehdy zjevit pobodaný Kristus a říct, že takto jej poranili táborští kněží. Poté se mu zjevil Jan Hus, kterého poté pozřel pes. A jako třetí se mu měl zjevit sv. Václav, který je zde vůbec poprvé spojován s horou Blaník, a říct mu: „Juravit D[ominus] Deus se Bohemiam variis erroribus per 247 annos puniturum,“ tedy právě do roku 1664. Poprvé se toto zjevení objevuje v rukopise universitní knihovny XVII. F. 37, f. 33v–34r. Josef VOLF, *Domnělé vidění Oldřicha z Rožmberka r. 1417*, in: *Časopis Národního muzea* 97, 1923, s. 14–24, 105–116; srv. Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich z Rožmberka*, České Budějovice 2004, s. 27–28.

³¹⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 24; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 158–159.

kapitoly), a slibovali si od něj, že dokáže rozřešit také jejich nejasnosti nebo pochybnosti o dějinách Teplé i dalších premonstrátských kanonií. Poprvé žádá Hackenschmidt Balbína o informaci v níže otištěném dopise z 26. července 1664, kde se jej ptá na okolnosti přeměny litomyšlské kanonie na biskupství. Ani Balbín Hackenschmidta nezklamal a již 3. srpna mu posílá obsáhlou odpověď.³¹⁸ Následný Hackenschmidtův list s doplňujícími dotazy z 9. srpna a poznámkami však nebyl Balbínovi doručen a v dalších listech Hackenschmidt Balbína s touto problematikou nezatěžoval.

Především ale Hackenschmidt žádal Balbína o informace o původu bl. Hroznaty a s tím spojenou otázkou o minulosti rodu Gutštejnů. Tato otázka byla tehdy velmi živá – 17. ledna 1665 píše Hackenschmidt Balbínovi, že v roce 1651 napsal želivský opat Norbert z Amelungen tepelskému opatovi Friedrichu Füsselovi: „Dum nuper essem invitatus ad Principem Brandenburgium, in mensa diversos habuimus sermones, miscuit etiam Principissa, quondam Comitissa de Wrtby relicta vidua sermonem suum, asserens multa habere secreta ratione foundationis Monasterii Teplensis, maximè de B. Hroznata, quem dixit non fuisse de familia Guttensteiniana, quae duos saltem pagos Monasterio obtulit, sed de familia Wrtbaeorum [...]“. Opat Füssel se tehdy obrátil na J. Zimmermanna.³¹⁹ V Teplé měli o tyto věci zájem kvůli pokusům o beatifikaci, kterou tepelští opaté pokoušeli prosadit již od roku 1638.³²⁰ I Balbín píše 1. listopadu 1664 Hackenschmidtovi „[...] quod totum redundat in laudem B. Martyris Hroznatae et ad promovendam ejus Canonizationem [...]“³²¹ Opatův dotaz, zda byl Hroznata po mateřské nebo otcovské linii členem rodiny Vrtbů a Gutštejnů, tlumočí Hackenschmidt 11. října 1664. S Balbínovou odpovědí, že pocházel z mužské linie Gutštejnů (celý Balbínův dopis z 18. října 1664 otiskují níže), se však Hackenschmidt ani Wilfert nespokojili a diskuse o Hroznatově údajném gutenštějnském původu tvoří z velké části náplň dopisů následujícího asi půl roku. Hackenschmidt tak posílá další dotazy nebo spíše námítky na toto téma, např. 13. prosince 1664: „Maiorum traditione putamus fuisse consanguineos B. Hroznatae, qui aegrè ferebant tam ampla bona in manus mortuas devenisse, quae traditio si vera, quis liberabit Guttensteinios à nece B. Martyris?“³²²

³¹⁸ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 27–29; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 156–158.

³¹⁹ KP Teplá, kn. 41, f. 157v.

³²⁰ P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 226.

³²¹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 36; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 170–171, dopis č. XIV.

³²² KP Teplá, kn. 41, f. 128r.

Balbín dlouho trpělivě odpovídal. 24. listopadu 1664 dokonce nadhodil další téma k debatě: „Propono nunc aliquod dubium: quid, oro, fuit causae, quòd Egrenses B. Hroznatam captivarint et cur tam barbarè sublatum esse cupiebant? Haeretici non erant. Quid causae subesse potuit?“³²³ Přesto z některých jeho odpovědí mohla být zjevná jistá nechuť na takovéto otázky odpovídat. Balbín si toho byl vědom, proto např. 24. listopadu 1664 ke konci dopisu poznamenal: „Haec scripsi non pugnandi studio, quod absit, sed veritatis gratiâ.“³²⁴ V dopise z 2. ledna 1665, jež v úplnosti otiskuji níže, Hackenschmidtovi napsal: „Habeo, quod agam, ut me ab adversario meo C[arissi]mo Patre defendam.“³²⁵ Naposledy se dokázal ovládnout 15. února 1665, kdy Hackenschmidtovi poslal obsáhlou a podrobnou *Quaestio historica: an b. Hroznata a propriis suis cognatis captus et occisus sit*,³²⁶ o níž napsal: „Scripsi illam dissertatiunculam commo[t]us, ideoque ignoscat, humillime rogo, si quid in ea est acerbitalis, et condiat suo melle dulcissimo, volui delere, sed jam erat descripta ab amanuensi, cujus etiam puerilibus erroribus parcat.“³²⁷ Když však týden obdržel Hackenschmidtův zmíněný dopis ze 17. ledna 1665, obsahující další zpochybnění, reagoval již velice silně a dotčeně. (Balbínovu odpověď z 23. února 1665 otiskuji níže.) Dotklo se ho zejména Hackenschmidtovo výše citované odvolávání se na svědectví kněžny z Vrtby. „Plus credendum est historicis, qui haec omnia examinarunt, quam jactationi nobilium, maxime faeminarum.“³²⁸ Z celé diskuse nabyl dojmu, že je Hackenschmidt proti Gutštejnům zaujatý. Hackenschmidt se k tomu vyjadřuje v poslední části svého dopisu z 14. března 1665, jež otiskuji níže, a v závěrečném nicméně v P. S. dodává: „[Guttensteinii] ex relatis laudantur defensores Teplensium, illi autem deprehenduntur oppressores. Sic modernus D[ominus] Capitaneus districtus Pilsnensis in distributione militum frequen-

³²³ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 69; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 174, dopis č. XV. Tato otázka není vyjasněna dodnes. P. Kubín soudí, že „jisté indicie vedou [...] ke zmíněným rodům ministeriálů (především k Hohenberkům), kteří mohli mít s klášteřem (potažmo s Hroznatou) významné spory a mohli ho chtít i vydírat.“ P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 208. Heinrich GRADL (*Geschichte des Egerlandes bis 1437*, Prag 1893, s. 87) se domnívá, že Hroznatu uvěznil Bertold z Hohenberku, nejstarší doložený člen rodu, zmíněný k roku 1222. Pro tuto teorii však nejsou pramenné doklady. Srv. P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 207.

³²⁴ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 69; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 174, dopis č. XV.

³²⁵ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 75; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 177, dopis č. XVII.

³²⁶ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 83–89; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 183–189, příloha k dopisu č. XIX.

³²⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 81; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 181, dopis č. XIX.

³²⁸ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 92; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 191, dopis č. XX.

tissimas lit[teras] reflexiones foundationis n[ost]rae, quam nulla hospitatione solet praeterire. Addit Rev[erendissi]mus hodie vix nullibi posse in hoc querelas esse, tamen attente vicinorum secularium libertate, sola Tepla premitur et nullus opprimitur.“³²⁹ Tímto bylo toto téma pro korespondenci na dlouhou dobu, až do vydání Balbínova *Syntagma historicum* na konci roku 1665 uzavřeno. Tehdy se k tomuto tématu vrátili, když Hackenschmidt posílal Balbínovi ohlasy na jeho knihu, o nichž viz níže 5. oddíl této podkapitoly.

5. 3. 4. *Hodierna posta scribo R. P. Joanni Gamans*³³⁰

Jak již bylo řečeno, Balbín žádal od Hackenschmidta materiály také pro svého přítele Jana Gamanse. Bylo proto otázkou času, kdy i Hackenschmidt naváže s Gamansem korespondenční vztah. Gamansovy dopisy pravděpodobně zachované nemáme, nicméně zprávy o nich pronikly i do Hackenschmidtovy korespondence s Balbínem. Zřejmě prvním kontaktem mezi Hackenschmidtem a Gamansem byl Gamansův děkovný list z 21. prosince 1664, v němž žádal Hackenschmidta také o listiny dalších členů rodu Lucemburků.³³¹ Další dopis mu byl doručen před polovinou března 1665.³³² I v pozdější době píše Hackenschmidt Balbínovi, o čem mu Gamans napsal, např. 25. dubna 1665 Balbínovi píše, že Gamans „[...] congaudet per R[everentiam] V[est]ram intellexisse Cladrubienses collaturos sua, qualia ab annis iam duodecim per Egrensiū propriasque libens potenter ursit: inter alia desiderat videre memorias S. Ottonis Episcopi Bambergensis, qui Ecclesiam Cladrubiensem consec[r]asse fertur.“³³³ Zejména to však platí o době od léta roku 1666 – 18. července 1666 píše Balbín Hackenschmidtovi, že Gamans zcela přestal s Balbínem komunikovat, a obával se nejhoršího.³³⁴ Od té doby tak Hackenschmidt tlumočil Gamansovi, co se dozvěděl od Balbína,

³²⁹ Strahov, sign. DG I 24, f. 350.

³³⁰ Z Hackenschmidtova dopisu Balbínovi z 31. července 1666, KP Teplá, kn. 42, f. 140v.

³³¹ Viz Hackenschmidtův dopis z 28. února 1665, KP Teplá, kn. 41, f. 207r (Gamansův dopis byl doručen až 17. února 1665).

³³² „[...] his diebus Aschaffenburgō alteras et charissimas habui litteras, quibus petit Carolinas reliquas.“ (Hackenschmidt Balbínovi, 14. března 1665; KP Teplá, kn. 41, f. 218v).

³³³ KP Teplá, kn. 41, f. 261r.

³³⁴ „Jam hoc tertium quaero per literas, nil respondet; nisi R. P. Mathaeo Werner Pragam scriberet, crederem esse mortum.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 129; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 213, dopis č. XXXVIII.

a do dopisu z 21. srpna 1666³³⁵ dokonce přepsal do dopisu Gamansovi celý odstavec z Balbínova dopisu z 3. srpna³³⁶ a krátký úryvek z dopisu z 13. srpna 1666.³³⁷ V jiných dopisech Balbínovi cituje Hackenschmidt z Gamansových dopisů, např. 21. srpna 1666 z Gamansova dopisu z 8. srpna.³³⁸

5. 3. 5. *Mandavit R[everendissimi]mus in refectorio legere vitam Arnesti*³³⁹

Zpráv o Balbínových spisech, ať už připravovaných, nebo vydaných, najdeme v dopisech posílaných mezi Balbínem a tepelskou kanonií poměrně značné množství. V na dlouhou dobu posledním dochovaném Balbínově dopise Hackenschmidtovi z 12. března 1667 se Balbín ptá: „Jamne iis et V[estrae] A[dm]odum R[everendae] D[omi]na[ti]oni reddita sunt Verisimilia? Leguntur? An placent?“³⁴⁰ V Teplé byla po Balbínových spisech velké poptávka, a proto se jak Wilfert, tak Hackenschmidt zajímají o to, jak by je mohli získat nebo jak postupuje tisk knih. Proto již 19. června 1664 píše Balbín Wilfertovi, že se už 16 let zabývá českými dějinami a do šesti let vydá tři nebo čtyři svazky věnované české historii.³⁴¹ A hned v prvním dopise mu nabízí čtyři své dosud vydané spisy, *Diva Wartensis*, *Diva Turzanensis*, životopis Arnošta z Pardubic a svoje epigramy.³⁴² Wilfert mu odpověděl, že spis o vartské Panně Marii už mají ve dvou exemplářích, ale že „magis autem illustrabitur bibliotheca nostra, si reliquis doctissimis opusculis se viderit ornatam.“³⁴³ 2. května mu tedy Balbín zaslal po jednom výtisku *Diva Turzanensis* a životopisu Arnošta z Pardubic a dva výtisky svých epigramů, z nichž jeden měl dát Hackenschmidtovi, „quem hisce rebus delectari scio.“³⁴⁴ Dále

³³⁵ J. V. ŠIMÁK, *Z dopisů P. Al. Hackenschmidta*, s. 17.

³³⁶ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 131; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 215, dopis č. XXXIX.

³³⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 134; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 216, dopis č. XL.

³³⁸ KP Teplá, kn. 42, f. 153v.

³³⁹ Z Hackenschmidtova dopisu Balbínovi z 25. října 1664, KP Teplá, kn. 41, f. 103v.

³⁴⁰ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 55; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 225, dopis č. XLVII.

³⁴¹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 21; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 152.

³⁴² KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 14; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 145.

³⁴³ KP Teplá, kn. 40, f. 257r.

³⁴⁴ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 11; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 147. V Hackenschmidtově soupisu jeho majetku z 3. března 1674 jsou zmíněny „Historia Sacromontana et Arnestus R. Palbini [!]“ (KP Teplá, kn. 33a, f. 61v), ve druhém jeho soupisu majetku z 12. dubna 1681 se již objevují „R. P. Balbini opera omnia“ (KP Teplá, kn. 36, f. 130r).

mu oznámil, že již bude tisknout knihu *Diva Montis Sancti*. O ní píše 8. června další podrobnosti: Knihu má již schválenou v Římě i u pražské konsistoře a brzy začne tisknout. Pro velký rozsah se kniha do konce roku sotva stihne vydat, ale jakmile bude vytištěna, Wilfertovi pošle její výtisk jako jednomu z prvních. A oznamuje mu, že na schválení čekají poslední dva jeho spisy, *Verisimilia* a *Quaesita oratoria*.³⁴⁵

Jak již bylo uvedeno, napsal Balbín téhož dne také Hackenschmidtovi. Zatímco dopis Wilfertovi je ryze informativní, Hackenschmidta již Balbín žádá o spolupráci. Kromě informací o tepelských opatech potřebuje vědět, zda by např. faráři v okolí Teplé nebo chotěšovský probošt neměli zájem o Balbínovu *Vita venerabilis Arnesti*. Svou odpovědí z 28. června jej Hackenschmidt jistě nepotěšil: Faráři v jeho blízkém okolí většinou „*eiusmodi lectione modicè afficiuntur*“ a s těmi vzdálenějšími dosud neměl možnost mluvit. Ale slibuje, že se jich zeptá při příležitosti svátku sv. Norberta.³⁴⁶ Balbín byl přesto velmi vděčen za snahu (celý jeho dopis z 5. července otiskují níže).

V Teplé byla o Balbínova díla skutečně velký zájem. V dopise z 25. října 1664, jež otiskují níže, psal Hackenschmidt Balbínovi, že opat Wilfert nechal v refektáři předčítat členům kanonie jeho životopis Arnošta z Pardubic, a tlumočil jeho dotazy ohledně vydání Balbínova spisu o Gutštejnech. Když dostal Hackenschmidt 1. listopadu odpověď, že o Gutštejnech píše ve svých *Origines illustrium Bohemiae familiarium* a že zvláštní pojednání pouze o nich má jen Jindřich Bedřich z Gutštejna,³⁴⁷ ptá se Balbína Hackenschmidtovým prostřednictvím Wilfert, jestli by je alespoň od něj nemohl třeba s Balbínovou pomocí získat.³⁴⁸ 15. února 1665 Balbín Hackenschmidtovi slibuje, že

³⁴⁵ „Item quaedam ad eruditionem spectantia, ut *Verisimilia*, item Oratoria quaesita, quae ultima duo apud me absoluta sunt et approbationem et typum exspectant, pluraque alia.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 15–16; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 149, dopis č. III. O. SPEVAK (*Bohuslav Balbini Verisimilia*, s. ix–x) soudí, že *Verisimilia* Balbín dokončil již asi v letech 1656–1658.

³⁴⁶ „Differam igitur usque ad Festum Sancti P[at]ris Norberti, pro more maior pars accurrerit, ubi Reverendissimus ad procuranda subsidia commendabit exemplaria et tunc fideliter omnia prescribam.“ KP Teplá, kn. 41, f. 21v. Svátek byl slaven sv. Norberta 11. července. Norbert z Xantenu sice zemřel 6. června 1134, ale listinou papeže Urbana VIII. bylo potvrzeno usnesení všech představených premonstrátského řádu, kterým byl jako hlavní slavnostní den sv. Norberta stanoven 11. červenec, tzv. „Solemnitas S. Patris Norberti,“ zatímco 6. června se měla konat pouze upomínka Norbertova úmrtí. Dominik K. ČERMÁK, *Svatý Norbert, arcibiskup Magdeburský, patriarcha a zakladatel řádu premonstrátského, patron český. Vypsání jeho života, jakož i přenešení jeho sv. ostatků z Magdeburgu do Prahy*, Praha 1877, s. 52.

³⁴⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 64; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 170, dopis č. XIV. (celý dopis otiskují níže). Těžko vědět, proč to napsal Hackenschmidtovi a ne přímo Wilfertovi, zvláště když téhož dne napsal i jemu. KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 61–62; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 168–169, dopis č. XIII.

³⁴⁸ KP Teplá, kn. 41, f. 115v–116r, dopis z 15. listopadu 1664. Opět je zvláštní, že to Balbínovi píše právě Hackenschmidt, protože ve stejný den píše Balbínovi také Wilfert. Tamtéž, f. 114v. Wilfert se s Gutštejnem setkal začátkem března 1665 a mluvil s ním i na toto téma, jak píše Hackenschmidt Balbínovi 7. března 1665: „Instar auctuarii addo, me cum R[everen]dissimo D[omi]no Praelato [...] 2^a huius, et subsequentibus diebus fuisse Pilsnae [...] adfuit etiam Ill[ustrissimus] D[omi]nus Comes de Guttenstein [...],

svůj jediný rukopis Wilfertovi pošle, jakmile to bude možné.³⁴⁹ Poslal mu ho 24. března 1665, ale s tím, že ve verzi, která byla schválena, udělal mnoho změn.³⁵⁰ Podobně se Wilfert ptal 17. ledna a opět 7. února 1665 přes Hackenschmidta, jestli už vyjde Diva Montis Sancti. Původně měl spis vyjít do 25. dubna 1665 (jak o tom Balbín píše Hackenschmidtovi 24. března a 11. dubna 1665), nakonec byl jeho tisk dokončen 1. května (12. května 1665 o tom Balbín píše Hackenschmidtovi³⁵¹) a 17. května 1665 píše Hackenschmidt Balbínovi, že opat již svůj výtisk obdržel. I toto dílo nechal Wilfert předčítat v refektáři.³⁵²

Největší zájem byl o Balbínův spis o Gutštejnech, kteří odvozovali svůj původ od rodiny bl. Hroznaty,³⁵³ ačkoli Balbína samotného překvapovalo, že o něj opat tolik stojí, protože není o Hroznatovi, ale o Gutštejnech (viz dopis z 23. února 1665, jež otiskují níže³⁵⁴). Nicméně nejprve Wilfertovi poslal 24. března 1665 zmíněný rukopis *Tractatus de Guttensteiniis*. Doručen byl 2. dubna – dle dopisu ze 4. dubna Hackenschmidt Balbínovi děkuje a píše mu, že „ad futurorum directionem reponetur in bibliotheca nostra.“³⁵⁵ Hackenschmidtovi se líbilo, co Balbín napsal o Hroznatovi, nepovažuje to však za pravdivé: „Pulchra sunt, quae in laudem B. Hroznatae afferuntur, utinam vera, quae cap. X. pro Beati Commendatione scripta, scilicet B. Hroznatam in Ordine nostro Praemonstratensi officio sacerdotali et sacro coli, ut Confessorem et Martyrem [...] à nostris privatim colitur honore Beati [...] sed non eo modo, quem dictus Tractatus praescribit.“³⁵⁶ Balbín byl za tuto odpověď vděčný a 21. dubna odpovídá Hackenschmidtovi: „Ex iis [litteris] apparet vera amicitia, quòd me non siverit errare et

cum quo Rdissimus familiarem habuit Conferentiam, inter alia mentionem iniecit tractatus de Oiriginibus [!] familiae, quem dixit de facto esse approbatum Romae et Pragae, unde typis germanico, latino et Bohemico subiicere intendit, multa insuper in honorificam memoriam V[est]rae Dilectionis fuerunt dicta. R[everendissimus] tamen acquiescit promissioni facta super transmittendis scripturis dictae familiae et proprium cursorem eo direxisset, nisi P[aternitas] V[est]ra Adm[odum] R[everenda] scriberet se per auri-gas Glattovienses transportare velle.“ KP Teplá, kn. 41, f. 214r.

³⁴⁹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 81; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 182, dopis č. XIX.

³⁵⁰ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 93; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 192, dopis č. XXI. 27. března 1665 Hackenschmidtovi píše: „Ante triduum misi R[everendissimo] D[omino] Abbati [...] Tractatum de Guttensteiniis [...]“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 95; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 194, dopis č. XXII.

³⁵¹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 101; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 197, dopis č. XXV.

³⁵² KP Teplá, kn. 41, f. 278r.

³⁵³ J. ŽEMLIČKA (*Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského*, s. 30) se domnívá, že Hroznatovci jsou potomky Hroznatova bratra Sezemy. V Balbínově a Hackenschmidtově době byly již všechny tyto rody s výjimkou Gutštejnů a Vrtbů vymřelé.

³⁵⁴ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 91; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 190, dopis č. XX.

³⁵⁵ KP Teplá, kn. 41, f. 240r.

³⁵⁶ Tamtéž, f. 240r, v.

amicè admonuerit.³⁵⁷ 10. prosince 1665 byl již spis vytištěn a Balbín Hackenschmidtovi píše, že sám Gutštejn opatovi určitě nabídne jeho výtisk, jak napsal Balbínovi.³⁵⁸ Také nyní Hackenschmidt Balbínovi odpovídá, že „servabitur in bibliotheca nostra ad futurorum directionem, sicuti ipsum manuscriptum in d[e]b[i]to apud nos est pretio [...]“³⁵⁹ A i nyní následují výhrady: „[...] pace D[ominationis] V[est]rae cuique doctissimis conatibus obsistere me imparem fateor, ringant licet Guttentainii vel alii suam gloriam in Hroznata quaerentes, nisi magis ponderosa et certiora exhibeant p[rae]descendentibus non agnoscemus, nec patiemur, ut nomen Guttentainianum Imagini B. Hroznatae quaecunque ratione, prae textu aut colore affingatur, cum in dictis literis Fundatoriis, ubi plurimi testes adhibentur, eius rei nulla fiat mentio, et sufficit nobis, B. Hroznatam de primatum Bohemiae clariori stemmate descendisse.“³⁶⁰ Ve svém příštím dopise ze 13. února 1666 píše o pobouření knížete z Vrtby: „Occasione Syntagmatis bella moventur, comes Zwrby audio dixit, quod in ignem proicere velit propter contenta praeiudicia, sed se generose opponit Comes de Guttenstein, sed ego memor sum, quae mihi praesenti nuper concedidit. Aliud idem movit D. Comes coram quodam nostro Patre aula Comitis de Hassenstein proximè quod Teplenses aegrè ferant Hroznatam à Guttenstein descendere, hos fundatores dici velle Teplensium, et alia quorum non recordor.“³⁶¹ Když mu Balbín odpověděl, že se žádných „bella“ nebojí,³⁶² píše mu opět Hackenschmidt: „Sed audio nunc reclamare alios, quibus non placet liber: fuit non ita pridem Cotischovii apud D[ominum] Praepositum Comes vir magni nominis et lectionis D[ominationis] V[est]rae non ignotus, qui per totam mensam hunc librum examinavit, dixitque palam scaterere mendaciis, figmentis, et impossibilitatibus repleri.“³⁶³ Balbín si však za svým dílem stál. V odpovědi z 23. března vyvrací námitky, o nichž ho Hackenschmidt zpravil, a hrdě poznamenává: „Etsi ille N. sit C[omes] magni nominis, non videtur esse magnae lectionis. [...] Puto me posse dicere ipsius iudicium in ea re [...]“

³⁵⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 99; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 196, dopis č. XXIV.

³⁵⁸ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 109; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 201, dopis č. XXIX.

³⁵⁹ KP Teplá, kn. 42, f. 58r.

³⁶⁰ Tamtéž.

³⁶¹ Tamtéž, f. 75v.

³⁶² „Occasione Syntagmatis nihil timeo bella. Sciunt haec, qui me Pragae defendent et defendunt altissimi in regno.“ 25. února 1666, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 118; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 205, dopis č. XXXII.

³⁶³ KP Teplá, kn. 42, f. 89r, dopis ze 6. března 1666.

plenum esse errore, invidia, caecitate, etsi meus liber legetur, ut spero, quando ille non videbitur, post annos 50. Ego nescio, quis ille sit, nec scire curo.³⁶⁴

O knihu byl ale značný zájem. Kladrubský převor se dokonce ptal, jestli v ní není zmínka o Kladrubech. V tomto jej ale Hackenschmidt musel zklamat.³⁶⁵

V závěru dopisu z 12. července 1665 píše Wilfertovi, že začíná psát spis o historii staroboleslavského zázračného obrazu.³⁶⁶ Znovu o ní píše až v létě roku 1666, kdy na ní instenzivně pracoval, zejména v létě roku 1666 (27. srpna píše Hackenschmidtovi: „Obrutus enim sum Historiâ Boleslaviensi [...]“³⁶⁷). Do začátku podzimu práci dokončil a 26. září 1666 píše Hackenschmidtovi, že ji má dopsanou, a předpokládal, že další dva měsíce si vyžádá přepis na čisto a další čas cenzura a tisk. (Celý dopis otiskuji níže.) 28. prosince 1666 radostně sděluje Hackenschmidtovi, že „Historia Boleslavensis, item historia Bohemiae minor (100 circiter philyrarum) jam describitur pro typo,“³⁶⁸ nicméně jak bylo uvedeno výše, po vytištění asi poloviny díla byl jeho tisk zastaven a dílo vyšlo po úpravách až v roce 1677.

Další Balbínovy spisy, o nichž se v korespondenci zmiňují, jsou *Quaesita oratoria a Verisimilia*. O *Verisimiliích* píše 7. dubna 1666, že brzo již půjdou do tisku (12. května upřesňuje, že je pošle do osmi dnů³⁶⁹), ale že se obává, že pro velký rozsah nebudou vytištěna dříve než v příštím roce.³⁷⁰ Dále 27. srpna 1666, že po *Verisimiliích* připravuje do tisku svá *Quaesita*. „Quidquid scio in rhetoricis, ibi continetur.“³⁷¹ V dopise z 12. března 1667 Hackenschmidtovi píše, že doufá, že vyjdou v příštím roce,³⁷² nicméně podobně jako *Epitomé* vyšly až roku 1677.

³⁶⁴ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 119–120; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 206–207, dopis č. XXXIII.

³⁶⁵ KP Teplá, kn. 42, f. 89r, dopis ze 6. března 1666.

³⁶⁶ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 106; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 200, dopis č. XXVII.

³⁶⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 49; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 218, dopis č. XLII.

³⁶⁸ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 43; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 224, dopis č. XLVI.

³⁶⁹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 123; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 209, dopis č. XXXV.

³⁷⁰ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 122; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 209, dopis č. XXXIV.

³⁷¹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 50; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 218, dopis č. XLII.

³⁷² KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 55; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 225, dopis č. XLVII.

Zajímavé je, že ze všech Balbínových spisů se dnes v knihovně tepelské kanonie nachází pouze jediný, a sice opis jeho *Syntagma historicum*,³⁷³ pořízený dle F. Hoffmanna v Teplé v letech 1665–1666, „patrně podle originálu Balbínova, ač mezitím v r. 1665 vyšlo dílo tiskem,“ a opatřený koženou vazbou s opatovým supralibros. Za ním jsou přepsány další dva texty, z nichž první (f. 41r–45v) je nadepsaný *Quaestio historica, an b. Hroznata a propriis suis cognatis captus et occisus sit?*³⁷⁴. Stejně nadepsaný text Balbín vypracoval a poslal Hackenschmidtovi spolu s dopisem 15. února 1665.³⁷⁵

Z děl jiných autorů čtených v Teplé je zmíněn Pešinův *Ucalegon*.³⁷⁶

Opat Wilfert však přijímal s nadšením nejen Balbínovy knihy, ale vůbec každý Balbínův „nobilis et ingeniosus partus“ (jak se Wilfert o Balbínových dílech řil³⁷⁷), kterých se mu od Balbína dostalo. Tak i zmíněné vidění Oldřicha z Rožmberka předčítal s velkým ohlasem u stolu chotěšovskému proboštovi Vojětchu Pelletzovi.³⁷⁸ Další takovou zajímavostí je etymologie slova Chotěšov, kterou Balbín vysvětluje Hackenschmidtovi 24. listopadu 1664. „Chotie [a] Bohemis vocatur sponsarum sponsa et Chotiessow sponsarum domus; ita hoc Coenobium virgineum à Beatissimo fundatore ex re ipsa est appellatum, nam antea locus Dworzistie appellabatur.“³⁷⁹ Balbín Wilfertův zájem o jeho výklady předpokládal, a tak když Hackenschmidtovi popsal, proč byl v Čechách patronem proti moru sv. Vojtěch a nikoli sv. Norbert, žádá jej, aby to vysvětlil taky Wilfertovi 22. srpna 1664.³⁸⁰

³⁷³ Celým názvem je rukopis nadepsán „Praesens syntagma historicum de illustrissima et vetustissima familia comitum de Guttenstein, ex qua beatissimus martyr Hroznata, monasteriorum Teplensis et Cotieschoviensis sacri et canonici ordinis Praemonstratensis fundator, descendisse creditur, conseripsit et priusquam typis publicis vulgatum atque ...caesari ...regi Leopoldo I. fuisset dedicatum, ...domino Rajmundo Wilfert ...abbati...visitatori, ad describendum communicavit admodum reverendus in Christo Bohuslaus Aloysius Balbinus S. J., rerum Bohemicarum accuratissimus indagator et auctor, anno MDCLXV in Martio,“ tedy 24. března 1665 (viz výše). KP Teplá, sign. E 2.

³⁷⁴ František HOFFMANN, *Soupis rukopisů knihovny kláštera premonstrátů Teplá I.*, Praha – Teplá 1999, s. 221–222.

³⁷⁵ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 83–89; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 183–190, příloha k dopisu č. XIX.

³⁷⁶ „D[omi]num Peschinam meum olim confidentissimum collegam humanissimè saluto. Legitur à nostris eiusdem Ucalegon et comprobatur viri industria.“ KP Teplá, kn. 41, f. 249v.

³⁷⁷ V dopise 30. dubna 1664; KP Teplá, kn. 40, f. 257r. Podobně nazývá 19. května 1664 Balbínovy spisy „nobilissimi partus“ (tamtéž, f. 263v).

³⁷⁸ „Eandem visionem R[everendissimi]mus super mensam publicè legit D[omino] Praeposito Cotieschoviensi [...]; placuit omnibus et laudârunt P[aterni]tatem V[est]ram quod antiquitates patriae tam sollicitè perquirat.“ (Hackenschmidt Balbínovi, 9. srpna 1664; KP Teplá, kn. 41, f. 58)

³⁷⁹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 67; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 172, dopis č. XV. Ve skutečnosti slovo Chotěšov znamenalo původně Chotěšův (dvůr), tedy přivlatňovací zájmeno od jména Chotěše. Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny, díl II., Ch–L*, Praha 1949, s. 40. O tom, že by se místo původně jmenovalo Dvořiště, se nepíše ani zde, ani Johann Gottfried SOMMER, *Das Königreich Böhmen, Bd. 6, Pilsner Kreis*, s. 110.

³⁸⁰ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 34; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 162, dopis č. IX.

5. 3. 6. *Effigies Doxanensis, uti et Teplensis*³⁸¹

Další „projekt,“ na němž Hackenschmidt a Balbín spolupracovali, se týkal obrazů a soch Panny Marie. Poprvé na toto téma píše Balbín 2. února 1666: „Quid est de aliqua imag[in]e et statua B. Virginis Doxanae? Fuit olim. Si periit, hoc ipsum scire cuperem. Si non periit, et etiam delineatur; ego (meis sumtibus) cum aliis imaginibus eam sculpi curabo et donabo mittamque cuilibet Sacrae Virgini unum exemplar.“³⁸² Zjevně spolu o tom mluvili, když se několik dnů předtím setkali (viz níže). Podrobnosti se dozvídáme v dalším Balbínově dopise z 25. února 1666: „Statuam Teplensem delineatam accepi. Perplacet, sed duo scire oportet: 1° me illam non pro me, sed pro R. P. Joanne Obiteczky [...] procurare. [...] Mittam ergo illi et hanc Teplensem et, ubi accipero, Doxanensem. 2do non ponit ille aut sculpi curat imagines nisi eas, cum quibus aliquid Miraculosi contigit; unde quidquid circa hanc Teplensem haberi possit, rogo, ut inquiratur.“³⁸³ Až 12. května 1666 píše Balbín, že mu z Doksán již obraz poslali.³⁸⁴ 3. července 1666 dále píše, že „effigies Doxanensis, uti et Teplensis probabiliter jam aeri incisa est, sed ego exemplar nondum habeo; ubi habuero, non omittam praesentare.“³⁸⁵ Poslal jej 27. srpna 1666, jak píše v dopise, jejíž otiskují níže.

³⁸¹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 127; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 212, dopis č. XXXVII.

³⁸² KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 114; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 203, dopis č. XXXI. O doksanské Panně Marii se píše v textu Jiřího Crugeria O lásce Blahoslavené Panny Marie k zemím České, Moravské a Slezské a o pobožnosti Českého národu k též blahoslavené Panně Marii, který byl připojen k českému překladu Balbínovy *Diva Montis Sancti*: „[...] v Doksanech mají Klášterní Panny divný Obraz Rodičky Boží, který neshořel v ohni a obstál před zuřivostí Žižkových Buřičův,“ kteří Doksany vypálili 7. července 1421. Bohuslav BALBÍN, *Přepodivná Matka Svatohorská Maria v Zázracích a Milostech svých na Hoře Svaté nad městem Příbrami hor stříbrných den po dni víc a víc se stkvějící*, v Litomyšli 1666, s. 451. O dobové literatuře věnované milostným obrazům Panny Marie v Čechách a na Moravě Jan ROYT, *Obraz a kult v Čechách, 17. a 18. století*, Praha 2011, s. 50–62. V Doksanech dále mají v kostele Narození Panny Marie dřevěnou gotickou sochu Madony s Ježíškem z počátku 15. století. D. K. ČERMÁK (*Premonstráti*, s. 151) píše v souvislosti s ní o Danielu Unčičkovi, který měl podle Žižkova rozkazu doksanskou kanonii obsadit a vypálit. „Tento však, přiraziv až ku samému klášteru, byl pohledem na sochu Panny Marie zde stojící tak hluboce dojat, že jakoby čarovnou mocí uchvácen se svými zbrojenci se obrátil, aniž by klášteru tím nejmenším uškodil,“ za což jej měl Žižka nechat oběsit.

³⁸³ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 117; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 204, dopis č. XXXII.

³⁸⁴ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 123; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 209, dopis č. XXXV.

³⁸⁵ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 127; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 212, dopis č. XXXVII.

5. 3. 7. *Mi amantissime Aloysi, veni! Plura oretenus*³⁸⁶

Jakkoli se Hackenschmidt i Balbín věnují ve své vzájemné korespondenci především svým intelektuálním zájmům, mají jejich dopisy také svoji osobní rovinu. Především jeden druhého informuje o aktuálním dění v místě, kde žijí a v jeho okolí. Zmínují např. návštěvy v jejich domovském řeholním domě³⁸⁷ nebo naopak cesty mimo něj,³⁸⁸ Balbín se vyjadřuje k tomu, zda setrvá na svém působišti, nebo přesídlí jinam.³⁸⁹ Po přesídlení píše Balbín o svém novém působišti nových působišti – 24. listopadu 1664 o Českém Krumlově³⁹⁰ a 26. září 1666 o Jičíně.³⁹¹ Hackenschmidt rovněž Balbína

³⁸⁶ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 111; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 202, dopis č. XXX.

³⁸⁷ „Pro solemnitare Dominicæ infra Octavam S. Norberti nostro Teplensi adfuit R. P. Joannes Dasselmon, Rector Egrensis, cum duobus Sociis Reverendis Patribus Michaelæ Salicedo et Joanne Dilato [...]“ KP Teplá, kn. 41, f. 43r, Hackenschmidtův dopis Balbínovi z 26. července 1664 (celý dopis otiskují níže). „Exspectamus apud nos Clatoviae hisce diebus R. P. Provincialem nostrum [p]er X aut 12 dies certò apud nos mansurum.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 39; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 165, Balbínův dopis Hackenschmidtovi č. XI. z 30. září 1664.

³⁸⁸ „Heri cum R[everen]dissimo [...] redii Egrâ, ubi pro solemnitare sanctissimi Patriarchæ Ignatii divina pontificaliter peregrimus, et recepimus egregiam charitatem à R. P. Rectore, et toto Collegio. Boni caelites aspirent, et incrementa adiciant Religiosæ conversationis inter Societatem et Praemonstratenses P. Rector Lauretanum, pro quo Illustrissimus Episcopus Ratisbonensis D[omino] Praelato inscriptis dedit facultatem ponendi lapidem fundamentalem, quæ functio circa finem Septembris peragetur, non dubito hoc cedere pro maiori gloria S[anc]ti Fundatoris et societatis.“ KP Teplá, kn. 41, f. 52r, Hackenschmidtův dopis Balbínovi z 2. srpna 1664.

³⁸⁹ 1. listopadu 1664 píše Hackenschmidtovi a Wilfertovi na rozloučenou před přesídlením do Českého Krumlova (KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 61 a 63), 26. září 1666 píše Hackenschmidtovi o svém přesídlení do Jičína (Tamtéž, f. 51–53); srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 168, dopis č. XIII, s. 169, dopis č. XIV, s. 220, dopis č. XLIV.

³⁹⁰ „Mihi omnia Crumlovii belissimè succedunt: amici hîc multi, bibliotheca duplex, vetus manuscriptorium et nova, utraque lectissima, quies amica Musis, habitatio super ipsum fluvium Muldavam etc. Unum illud molestissime fero, quòd scriptis meis careo, quæ Prachaticii in via reliqui ob timorem militum et nunc ob perpetuos eorum transitus ad me mitti non possunt; videor mihi esse avis, cui alae sint succisæ. Omnes meae divitiæ sunt in scriptis. Utinam citò transeant imperiales copiae, quæ tanta ubique damna faciunt, tantam petulantiam exercent, ut difficile sit explicare.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 67; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 172, dopis č. XV.

³⁹¹ „Ego ad optatam et dilectam Sedem Giczinium revolabo (ubi ante 4 annos vixi in optima Studiorum quiete et Arnestum et Historiam S. Montis conscripsi), non facilè dies laetiores me habuisse memini, tum ob bibliothecam praeclarissimam, quæ pascit animum, tum ob funda[ti]o[n]em optimam, quâ etiam pascitur Corpus. Rector meus erit amicus antiquus P. Jahoda ex Typographiæ Pragensis Praefecto. Id unum doleo: quòd, cum inde posta non detur, frequentia literarum suavissimarum ex aliqua parte sim cariturus. Compensabimus hanc raritatem magnitudine et copia rerum.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 51; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 220, dopis č. XLIV. Na ztíženou komunikaci si stěžuje i 12. března 1667, už z Jičína. „Irascor spatibus istis imaginariis locorum, quòd per ea nemo commeat, chaos magnum est inter vos et nos! Jam uno et amplius mense expectavi, ut Pragæ Giczinio aliquis proficisceretur, hodie primum se offert occasio et fortasse apud janitorres nostros altero mense haerebunt literae.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 55; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 224–225, dopis č. XLVII.

informoval o smrti svého spolubratra Norberta Streera.³⁹² Jeho dopis se nedochoval, máme však zachovaný Balbínův dopis s jeho reakcí.³⁹³

Z některých zmínek je patrná atmosféra strachu a pocitu nebezpečí. „Quam primùm R[everen]dissimus D[omi]nus Praelatus [...] rediit, fecit mihi spem, ut Cotischovium abire, [...] possim, iam excurrissem, nisi ex Ungaria supervenientes milites vias redderent minùs tutas, pergam autem proximè, et fidelissimè iuxta meas obligationes cuncta eruderabo.“³⁹⁴

V neposlední řadě psal Hackenschmidt Balbínovi o blížící se volbě nového choťšovského probošta po smrti Vojtěcha Pelletze 4. června 1666,³⁹⁵ k níž mělo dojít 13. září.³⁹⁶ Z této doby už korespondenci z Hackenschmidtovy strany nemáme. Balbín si na Pelletzově místě přál vidět Hackenschmidta („Aptissimus est honoribus, qui honores fugit.“³⁹⁷). Sám Hackenschmidt si netroufal nic předvídat: „Quis autem futurus successor, pro nunc determinare non possum, supra quem descenderit spiritus Sanctus, et requieverit favor D[omi]ni Teplensis praesentabitur regi, et ordinario. Variant iudicia Virginum quia – Varium et mutab[i]le semper mulier.“³⁹⁸ Nakonec byl novým proboštem zvolen dosavadní tepelský převor Michael Kastel. Rovněž v Hradisku volili nového opata a Wilfert byl vyžádán, aby tam jel předsedat volbě, nicméně „certis rationibus non fuit talis honor acceptatus.“³⁹⁹ A tak byli v Teplé 14. září 1666 písemně informováni, že 29. srpna byl novým hradištským opatem zvolen dosavadní převor Bedřich.⁴⁰⁰

Vedle těchto zpráv nacházíme v dopisech také sdělení ryze soukromého, někdy až důvěrného rázu. Několikrát v dopisech zdůraznili, že tyto informace sdělují „sub ro-

³⁹² Zemřel 21. března 1666. KP Teplá, kn. 29, f. 8r; Tamtéž, kn. 12, f. 10v.

³⁹³ „[...] gratissimas [litt]eras accipio (uno excepto, quòd mortem R. P. Norberti nuntiabant, apud quem in vacationibus [p]roximis diverti et pro cuius anima Sacrificum Deo proximè offeram) [...]“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 127; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 208, dopis č. XXXIV. Srv. pozn. č. 168.

³⁹⁴ KP Teplá, kn. 41, f. 115r, Hackenschmidtův dopis Balbínovi z 15. listopadu 1664. Zajímavý je Hackenschmidtův záznam ke 2. srpnu 1658, kdy čerstvě jmenovaný tepelský sklep mistr Vojtěch Gentz „visitavit Cotischowiense; reperiit vacuum, quia D[ominus] Propositus [Vojtěch Pelletz – pozn. O. P.] propter vanum rumorem Suecorum cum Virginibus Pilsnam profugerat, relictis Domi sacellanis; narravit postea D[ominus] Adalbertus quantae sint angustiae cum Virginibus in fuga esse.“ KP Teplá, kn. 29, f. 10r.

³⁹⁵ KP Teplá, kn. 29, f. 8r.

³⁹⁶ KP Teplá, kn. 42, f. 165v (Hackenschmidtův dopis Balbínovi ze 4. září 1666; dopis otiskují níže).

³⁹⁷ V dopise z 18. července 1666, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 129; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 213, dopis č. XIV.

³⁹⁸ Srv. Verg. Aen. IV, 569–570: „[...] Varium et mutabile semper / femina [...].“ KP Teplá, kn. 42, f. 140v.

³⁹⁹ KP Teplá, kn. 42, f. 129r, Hackenschmidtův dopis Balbínovi ze 17. července 1666.

⁴⁰⁰ KP Teplá, kn. 29, f. 33v. Bedřich III. Sedlecký (Sedlecius) byl opatem v letech 1666–1671, kdy rezignoval. Zemřel v roce 1708.

sa,⁴⁰¹ resp. „Haec in amicum sinum,⁴⁰² 11. září 1666 slibuje Hackenschmidt Balbínovi „fidem et secretum.“⁴⁰³ Někdy nechávali nedořečené s poznámkou „Sapienti pauca.“⁴⁰⁴ Proto měli také velký zájem o to, zda byl dopis doručen, a na Balbínovu zprávu, že neobdržel Hackenschmidtův dopis z 9. srpna 1664, reagoval Hackenschmidt 19. srpna slovy: „[...] licet nihil speciale contineant, nollem tamen confidentiam nostram patere cuilibet, placebit igitur me desuper informare.“⁴⁰⁵

Dozvídáme se tak zajímavé informace, jež by v jiných textech nebyly zaznamenány, jako např. Hackenschmidtovo hodnocení doksanského probošta: „De Doxanensi vix potero habere aliqua, cùm eius loci Praepositus variores litteras ad nos dirigat, rogabo tamen Reverendissimum ut tentet, si per communicationem possemus indagare: scio virum esse duriusculum et meticulosum, putat enim eiusmodi lustrationes fieri in praedudicium suae administrationis.“⁴⁰⁶ 10. června 1665 píše Balbín Hackenschmidtovi, že by si nepřál, aby jeho elogium bl. Hroznaty vyšlo pod jeho jménem, „quia id nobis denovo Româ prohibitum est etc., ut dicam oretenus.“⁴⁰⁷

V osobní setkání doufali oba přátelé delší dobu. Kromě obavy z toho, že by si dopis mohl přečíst někdo nepovolaný, pro některá témata dopis jednoduše nestačil. Již 11. dubna 1665 proto píše Hackenschmidt Balbínovi: „Exspectabo igitur occasionem et gratiam, ut suo tempore à charissimo ore secretum hoc discere possim.“⁴⁰⁸ O několik dnů později, 20. dubna zve Balbína, aby jej navštívil „Caeterum nova apud nos nulla, omnia sunt vetera praeter nova Encaenia pro instanti Dominica Jubilate, ad quae Dilectionem V[est]ram humanissimè invito et rogo dignetur sua honorifica praesentiâ Ecclesiam et Refectorium piè et hilariter illustrare, et in omni loco Jubilare Deo.“⁴⁰⁹ Balbín zprvu doufal, že bude moci navštívit Teplou přes svátkem sv. Ignáce (31. čer-

⁴⁰¹ Např. Hackenschmidt 14. března 1665 (KP Teplá, kn. 41, f. 218v), Balbín hned v odpovědi na tento dopis z 27. března 1665 (KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 96; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 194, dopis č. XXII.). Oba dopisy otiskují níže.

⁴⁰² KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 120 (23. března 1666) a 121–122 (7. dubna 1666); srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 207, dopis č. XXXIII., a 208 dopis č. XXXIV. V prvním případě dopis obsahoval Balbínovu prudkou reakci na negativní hodnocení jeho Origines, v druhém případě jeho soukromé ocenění Wilfertovy a Hackenschmidtovy vštrfčnosti a spolupráce a jeho postesknutí, že již na třech místech se setkal s opačnou odezvou.

⁴⁰³ KP Teplá, kn. 41, f. 169v.

⁴⁰⁴ Např. 1. listopadu 1664, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 64; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 170, dopis č. XIV. (dopis otiskují níže).

⁴⁰⁵ KP Teplá, kn. 41, f. 62r.

⁴⁰⁶ KP Teplá, kn. 41, f. 74r.

⁴⁰⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 103; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 199, dopis č. XXVI.

⁴⁰⁸ KP Teplá, kn. 41, f. 249r.

⁴⁰⁹ Tamtéž, f. 258v.

vence). Protože však z této doby nemáme dochovaný žádný dopis, nelze s jistotou říct, zda se tehdy setkali, pravděpodobně však nikoli – 12. července píše Wilfertovi, že do konce měsíce se bude moct vzdálit z Prahy jen stěží.⁴¹⁰ V témže listě píše, že se těsně minuli, když Wilfert pobýval v Praze v době, kdy on byl vázaný v Boleslavi. Nakonec 30. srpna píše Hackenschmidtovi: „Teplam excurrere Pragâ volebam, sed quia rescivi abesse domo, domum et ipse redii.“⁴¹¹ Poté se na dlouhou dobu oba odmlčeli, až 10. prosince 1665 píše Balbín Hackenschmidtovi znovu, tentokrát už z Litoměřic: „Has [!] enim literis nihil aliud indicare volui, quàm ubi sim, neque oblitum esse me Teplensium neque R[everendissi]mi D[omini] D[omini] Abbatis [...]“⁴¹² Pravděpodobně se tak poprvé setkali až v lednu roku 1666. 20. ledna 1666 zve Balbín Hackenschmidta na druhý den k sobě⁴¹³ (slova z tohoto dopisu tvoří nadpis tohoto oddílu) a konečně se setkali, ale zřejmě se nepohodli, protože v dalším dopise z 2. února 1666: „[Val]de gaudeo me videre I[itte]ras A[dmodum] R[everendae] D[ominationis] V[est]rae, timebam enim, nè fortè nuper offendissem aliquo verbulo imprudenter à me prolato; quamvis ego mallem cum amicis corde potiùs, quàm ore loqui.“⁴¹⁴ Nevíme přirozeně, o čem spolu hovořili, avšak protože pro Balbína znamenala korespondence psaný rozhovor mezi přáteli, lze odhadnout, že za jejich rozmíškou nebylo nic jiného, než to, nad čím se přeli ve svých listech. Kromě toho první dopisy po tomto setkání jsou ještě reakcí na to, o čem spolu mluvili: „Quae nuper de Zabrdoviensi et de Lucensi dixi, non sine fundamento dixi.“ A pokračuje podrobnostmi o počátcích těchto dvou klášterů. Jejich rozhovor se tedy stácel pravděpodobně také tímto směrem. K dalšímu setkání zve Balbín Hackenschmidta 3. července 1666: „Ergone non licebit videre C[arissimi]mum meum P. Aloysium in tantula distantia? Vix possum mihi imaginari tam urgentem abitùs caussam. [...] Vivat amantissimus P. Aloysius! [...] Veniat, si potest!“⁴¹⁵

V Balbínově a Hackenschmidtově korespondenci však najdeme také nevážná témata. 9. srpna 1664 píše Hackenschmidt Balbínovi o debatě, jež se rozproutila při

⁴¹⁰ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 106; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 199, dopis č. XXVII.

⁴¹¹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 107; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 200, dopis č. XXVIII.

⁴¹² KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 109; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 202, dopis č. XXIX.

⁴¹³ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 111; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 202, dopis č. XXX.

⁴¹⁴ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 113; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 202, dopis č. XXXI.

⁴¹⁵ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 127–128; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 211–212, dopis č. XXXVII.

výše zmíněné návštěvě chotěšovského probošta Pelletze v Teplé: „Inter alia tum quaestio incidit de Patria V[est]rae P[aterni]tatis; D. Praelatus ex narratione quadam P. Sellaner, Procuratoris Collegii Egrensis, dixit esse Moravum, P. Streer Braunoviensem, ego Reginohradecensem, quod in Lupacii Calendario et Stransky Republica Boëmiae legerim Joannem Balbinum ex illa Civitate oriundum; si erramus, gloriae erit P[aterni]tati V[est]rae, nos pleniùs informare.“⁴¹⁶

Dopis z 18. června 1666 obsahuje především blahopřání k blížícímu se svátku sv. Aloise (21. června): „Egone ut sim immemor? Absit à me tam grave in amicitia peccatum! Offero Sacrum, offero hebdomadem unam bonorum operum, si quod tam bonum apud me potest inveniri, simulque Deum precebor, ut A[dmodum] R[everendam] D[ominationem] V[estram] ordini suo Candidissimo et nobis amicis conservet longissime, in prospera sanit[at]e, in gratia Dei et hominum, in honoribus et dignitate, quam ejus virtus, probitas et doctrina requirit.“ V témže dopise píše o svém zdraví: „Ego, Dei Laus, jam meliùs valeo, nihilominus finitis hisce aestatis caloribus probabiliter ad thermas Teplicenses me conferam.“⁴¹⁷ Teplé počasí zjevně neměl rád, už 12. května 1666 píše Hackenschmidtovi: „Non se fatiget nimium V[estra] D[omin]a[t]io (maximè in hoc aestu) rebus tot propter me legendis.“⁴¹⁸ Rovněž 3. července 1666 píše: „Ego his duabus proximis septimanis aegrotavi ex catarrho, neque ampliùs loqui potui; jam paulatim convalesco.“⁴¹⁹ Nakonec se na radu lékařů odebral do lázní v Teplicích, kde měl být podle původních představ 15 dní, nakonec tam pobyl snad o něco déle.⁴²⁰

V neposlední řadě se dále dočítáme o drobných pozornostech, které Balbín Hackenschmidtovi poslal. 22. srpna 1664 to bylo „unum parvum munusculum ex Foyensibus veris lapillus, ut habeat, in quo Deu[m] pro me peccatore exoret. Mitto item unum exemplar Vitae Arnestianae dono in signum mei veri et germani et fraterni amoris.“⁴²¹ 3. července 1666 to byla potom láhev vína.⁴²²

⁴¹⁶ KP Teplá, kn. 41, f. 58r.

⁴¹⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 125; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbina*, s. 211, dopis č. XXXVI.

⁴¹⁸ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 123; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbina*, s. 210, dopis č. XXXV.

⁴¹⁹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 127; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbina*, s. 212, dopis č. XXXVII.

⁴²⁰ 3. září byl již skoro na cestě a po návratu píše 26. září. KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 25 (dopis z 3. září 1666) a 51–53 (dopis z 26. září 1666); srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbina*, s. 218–222, dopisy XLIII. a XLIV.

⁴²¹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 34; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbina*, s. 162, dopis č. IX.

⁴²² KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 127; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbina*, s. 212, dopis č. XXXVII.

Přátelský vztah dokládají i důvěrná oslovení a projevy úcty, jež si dávali najevo. Např. 7. března píše Hackenschmidt Balbínovi: „Et haec habui, quae currente postâ meo Dilectissimo D[omi]no Patri Balbino, quem pro Patre Spirituali et Amico sincero veneror, transcriberem.“⁴²³ V neméně familiárním tónu píše Balbín Hackenschmidtovi 16. srpna 1664 výše citovaná slova: „Plura nolo proponere, nè fatigem manum [...] mei dilectissimi P. Aloysii, cui omnia fortunatissima ex sincerissimo corde, sicut fratri meo parvulo voveo!“⁴²⁴ O tom, jak pro něj bylo jeho dopisování s Hackenschmidtem cenné, svědčí závěr dopisu z 12. května 1666: „Ecce dum has literas incepti scribere, nihil habebam, quod scriberem, et jam charta seu folio[lum] hoc non sufficit; tam mihi dulce est colloquium imaginarium cum A[dmodum] R. P. Aloysio.“⁴²⁵ Přesto je zde patrný rozdíl – zatímco Balbín si Hackenschmidta vážil, Hackenschmidt k Balbínovi vzhlížel a oslovoval jej „Patrone;“ Balbín takto Hackenschmidta nikdy neoslovil.

Dosavadní známost rekapituluje Hackenschmidt v dopise ze 4. září 1666, díky němuž víme, kdy a při jaké příležitosti se Hackenschmidt a Balbín seznámili: „[...] solùm nota quod plus quam ab annis 21 intentissimè amaverim D[ominationem] V[est]ram, quia amare caepi 1642., quando R[everentia] V[est]ra cum R. P. Arriaga in vacationibus erat Falcnovii et ego Grammatista in sacrificio Missae humillime solebam ministrare, si ergo à tempore mensurandus amor, sunt iam 24 anni à quo R[everentiae] V[est]rae humanitas, candor, suavitas et benevolentia me in suum amorem gratiosè attraxit.“⁴²⁶

⁴²³ KP Teplá, kn. 41, f. 214r.

⁴²⁴ Balbín Hackenschmidtovi, 16. srpna 1664, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 31; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 160, dopis č. VIII.

⁴²⁵ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 124; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 210, dopis č. XXXV.

⁴²⁶ KP Teplá, kn. 42, f. 165v–166r.

6. *Ediční poznámka*

Do této edice jsem zařadil výběr z korespondence A. Hackenschmidta s B. Balbínem z let 1664–1666. Balbínovy dopisy jsou editovány dle originálů uložených v archivu Kanonie premonstrátů Teplá. Hackenschmidtovy dopisy jsou editovány na základě jejich opisů zařazených do Hackenschmidtových register opatské korespondence, pouze dopis ze 14. března 1665 je editován na základě originálů z Balbínova konvolutu uloženého ve Strahovské knihovně. V poznámkovém aparátu jej srovnávám s opisem dopisu z Hackenschmidtovy knihy opisů opatské korespondence (T), kde však nepoukazují na rozdíly v použití zkratk (např. Rev[erendissi]mus, resp. R[everen]dissimus) a přízvuků (quam, resp. quàm).

Při přepisu jsem texty neupravoval podle úzu klasické filologie, ale ponechával jsem ve velké míře pravopis obou korespondentů včetně nedůsledností (např. felicissimum i faelicissimum, literas i litteras). Ponechávám rovněž podtržení slov a označení akcentů. Upravuji však střídání i a j podle jejich hláskové platnosti, ruším spojovníky u složených slov a interpunkci měním dle současných pravidel. Velká písmena zachovávám u vlastních jmen osob, místních názvů, názvů státních útvarů, v pozdravných a závěrečných formulích, kde vyjadřují úctu k adresátovi, dále u pojmenování Boha, Krista, Panny Marie a Božské Trojice a dále u teologických a církevních termínů (Auctoritate Apostolica), řádových či školních termínů a funkcí (Venerabilis Conventus, Vicarius Generalis per Circariam Bohemiae) a u šlechtických či panovnických titulů (Comes, Dux, Rex). Malá písmena měním na velká pouze na počátku věty, kde B. Balbín často píše malá písmena, a v případě malých počátečních písmen vlastních jmen.

V Balbínových dopisech přepisují přeškrtnutý text ve špičatých závorkách (škrtnutá slova z Hackenschmidtových listů, jelikož jsou dochovány ve formě opisů, nepřepisují) a přípisy Jana Kořínka přepisují ve složených závorkách. Citace v dopisech přepisují kurzívou. Zkratky rozvádím obvykle pomocí hranatých závorek. Bez vyznačení rozvádím pouze běžné písařské zkratky, např. Xto (jako Christo), Xbris (jako Decembris), nr (jako noster), st (jako sunt), -iss^{us} (jako -issimus), qlis (jako qualis), Eps (jako Episcopus), mxe^{us} (jako maxime), fle^{us} (jako facile) atd. Číslovky ve tvaru 2do, apod. ponechávám nerozepsané.

Nerozepsané dále ponechávám následující zkratky (pokud však neobsahují pá-
dovou koncovku):

B.	Beatus
S.	Sanctus
SS.	sanctissimus
soc.	societas
S. I. / S. J.	Societas Iesu
P.	Pater (ale P. P. – P[atres])
R. P.	Reverendus Pater (ale R ^{do} . P. – R[everen]do P[atre])
A.	Anno (ale A ^o – A[nn]o)
A. D.	Anno Domini
pag.	pagina
v. g.	verbi gratia
mp.	manu propria
NB.	Nota bene
P. S.	Post scriptum

7. *Edice vybraných dopisů*

1.⁴²⁷

Bohuslav Balbín

Aloisi Hackenschmidtovi

Klatovy, 5. července 1664

Admodum Reverende, Religiosissime ac Doctissime Domine Pater Aloysii!

Pax Christi!

Non possum explicare, quàm mihi gratum fuerit relegere⁴²⁸ et reminisci vias quasdam veteris nostrae amicitiae, quam mihi revocarunt literae V[estrae] Ad[modum] R[everendae] P[aternalis]tis. Nihil aliud in posterum curabo, quàm ut ea conservetur et alatur, nam sicut ignis sine alimento, sic amicitia perit sine communicatione. Quia verò non possumus eam duobus illis notissimis (scilicet vitro et pileo) conservare, augebimus eam folio chartae sive scriptione literarum subinde, quando per occupationes utriusque nostrum licebit.

Gratias ago, mi Charissime Pater, pro tam sollicita rerum mearum cura et cooperatione pro Vita Arnesti pluribus communicanda; gratus ero pro viribus.⁴²⁹ Nunc Pragae imprimitur mea Historia S. Montis. Item districtus Podebrscensis seu descriptio omnium locorum in illo: Carlsteinii, Aulae regiae, S. Ivani, Welizii, fodinarum auri et argenti, montium, Waldek, S. Benignae coenobii, Toczniik, Žebrak, Tetin etc. etc. Item origines familiae Maloveciana, etc. habebit postea exemplar, quod initio anni sequentis typo absolvetur, ut spero.⁴³⁰ Sequentur plura, cùm primùm denarios (ut ita joculari liceat) congregabo: nam nunc Patroni (etiamsi aliquid iis dedices) non sunt liberales, atque adeò ex venditione librorum cogor pecuniam pro aliis libris edendis colligere.

⁴²⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 23–25; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 154–156, dopis č. VI.

⁴²⁸ Dopis je reakcí na nejstarší dochovaný, poměrně krátký Hackenschmidtův dopis Balbínovi z 28. června 1664 (KP Teplá, kn. 41, f. 21v), v němž Hackenschmidt píše, že ohledně Balbínových otázek jej, jak věří, již uspokojil Wilfertův dopis (dopisem ze 14. června, KP Teplá, kn. 41, f. 11r–12r), a že zatím buď neměl možnost s okolními faráři hovořit a nabídnout jim Balbínův životopis Arnošta z Pardubic, jak jej Balbín žádal v dopise z 8. června (KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 17; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 150, dopis č. IV.), nebo že o takovou četbu mají malý zájem. „Differam igitur usque ad Festum Sancti P[at]ris Norberti,“ tedy 11. července 1664.

⁴²⁹ Viz předchozí poznámku.

⁴³⁰ Balbínův spis o Svaté Hoře byl vytištěn 1. května 1665, jak píše Balbín Hackenschmidtovi 12. května 1665, KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 101; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 197, dopis č. XXV.

Reverendissimus D[ominus] Praelatus nondum misit reliquam partem ad mea dubia circa D[ominos] Abbates Monasterii Töplensis,⁴³¹ sine dubio brevè mittet, ut spero.⁴³² Hujus R[everendissi]mi honorificam suo tempore in libris meis faciam mentionem; idem faciet P. Crugerius, nos enim quasi in commune laboramus, commendabimus ejus in historias affectum, promptitudinem etc. Non omnes sunt tales: aliqui nihil communicare nobi[s] voluerunt. Ô ignari! Cùm tamen omnia cedant ad Gloriam Maiorum nostrorum, quorum nomina à blattis et tineis saepius devorantur. Rogo V[estram] A[dmodum] R[everendam] P[aternalitatem], adeat R[everendissim]um meoque nomine humiliter salutet, offerat omnia obsequia, quae proficisci à me possunt. In posterum R[everendissim]us habebit à me, quidquid meum prodibit, sed patientia habenda est, tardè res censentur et tardiùs imprimuntur. Totum me R[everendissim]o D[omino] D[omino] dedico et consecro. Habeo inter Praelatos candidissimi hujus ordinis aliquot mihi syncerè addictos: talis est R[everendissim]us Lucensis,⁴³³ talis R[everendissim]us Plagensis (apud quem bene sum habitus ante 2 annos)⁴³⁴ et maxime Zabrdovicensis;⁴³⁵ inter eos in posterum numerabo R[everendissim]u[m] Töplensem.

Si quando V[estra] R[everenda] P[aternalitas] viderit A[dmodum] R[everendum] P[atrem] Streer, ex me, rogo, amantissime salutet;⁴³⁶ fui fratris e[ius] in Rhetorica Professor Pragae et Novae domi.⁴³⁷

⁴³¹ Tuto podobu nepoužíval Balbín dlouho, již v dopise 13. září 1664 píše vedle Töplae také „Teplensis.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 35; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 162, dopis č. X.

⁴³² Nakonec ji Balbínovi poslal Hackenschmidt, viz následující dopis od Hackenschmidta z 26. července 1664.

⁴³³ Louckým opatem byl téměř po celá 60. a 70. léta Norbert Pleyer (1659/60–1679, kdy rezignoval; zemřel 27. června 1689). Velmi stručně o něm píše D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 349. Kanonie Louka u Znojma byla založena listinou knížete Konráda Oty ze znojenské větve moravských Přemyslovců z 25. října 1190 a fungovala až do svého zrušení císařem Josefem II. v roce 1784. O kanonii tamtéž, s. 327–352; M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů II / 1*, s. 112–118; Petr KROUPA a kol., *Premonstrátský klášter v Louce. Dějiny – umělecká výzdoba – ikonologie*, Znojmo 1997.

⁴³⁴ Martin Greysing (opatem 1627–1665). Premonstrátská kanonie Schlägl (Drkolná), lat. Plaga se nachází v Horních Rakousích blízko českorakouských hranic. Založen byl na počátku 13. století jako cisterciácká fundace, v roce 1215 se však bratři vrátili do svého mateřského konventu v Langheimu v dnešním severním Bavorsku a o tři roky později byla fundace změněna na premonstrátskou. Kanonie funguje dodnes.

⁴³⁵ Godefried Olenius (opatem 1650–1682, zemřel 14. listopadu 1682). Zábřdovická kanonie Nanebevzetí Panny Marie (dnes součástí Brna) byla založena podle řádové tradice v roce 1200 a fungovala podobně jako Louka do zrušení kanonie Josefem II. v roce 1784.

⁴³⁶ K tepelské kanonii patřili Norbert Streer z Dobřan a Řehoř Streer z Teplé. Oba vstoupili do kanonie v roce 1643, poté byli posláni do Prahy na studia. Oba působili jako faráři, Norbert Streer zemřel 21. března 1666, Řehoř Streer 7. ledna 1668. KP Teplá, kn. 12, f. 10r–11v, kn. 29, f. 8r. Koho z nich nechával Balbín pozdravovat, není zřejmé, avšak v nedochovaném dopise zpravuje Hackenschmidt Balbína o Norbertově smrti (Balbín reaguje 7. dubna 1666, viz pozn. č. 371). O úmrtích svých spolubratřích se jinak Hackenschmidt s Balbínem nezpravují. Hackenschmidt Balbína podle všeho neinformoval ani o smrti August-

A[dmodum] R[everendum] D[ominum] Nicolaum Vossium SS. Th[eologiae] licent[iatum] peramanter salutari cupio (nam audio saepe Töp[lam] eum venire) ejus ad me litteras accepi et quia responso non egent, non rescribo, sed ago gratias eique me humiliter commendo. Saluto item (etsi ignotus) R. P. Priorem,⁴³⁸ aliosque R[everendos] P[atres] et F[ratres], maximè meos charissimos quondam pullos.⁴³⁹ Atque his me SS. Sacrific[is] et precibus omnium et praecipuè V[estrae] A[dmodum] R[everendae] P[aternalitatis] affectui commendo. Clatoviae, 5. Iulii 166[4].

A[dmodum] R[everendae] P[aternalitatis] V[est]rae

Servus in Christo paratissimus

Bohuslaus Aloysius Balbinus

Soc. Iesu Sacerdos mp.

Quaedam postulata

1° Dubium mihi oboritur de morte B. Hroznatae, qui obiisse dicitur Anno D[omi]ni 1217. 14. Iulii.⁴⁴⁰ Nam B. Woyslawa soror eius obiit (ut sepulcrum ejus loquitur,) a. 1196,⁴⁴¹ quae tamen in Vita B. Hroznatae innuitur vixisse, cùm B[ea]tus Hroznata Martyrio afficeretur: nam cùm dixisset scriptor, B. Hroznatam Chotiessoviae extasin

tina Göhla, který zemřel pouhé čtyři dny před N. Streerem, takže pro zprávu o Streerově skonu musel mít zvláštní důvod. Snad tedy vedl Balbín v patrnosti právě jej.

⁴³⁷ Snad Pavel Streer (1639–1682), pocházející stejně jako Norbert Streer z Dobřan, profesor teologické fakulty v Olomouci (1665–1668) a v Praze (1670), rektor jezuitské koleje v Telči (1676–1679) a archivář české provincie od roku (1680–1682).

⁴³⁸ Michael Kastel. Do tepelské kanonie vstoupil v únoru roku 1647, po studiích filosofie a teologie v Praze slavil 26. dubna 1654 primici. Převorem se stal 11. července 1656, 30. září 1666 byl zvolen proboštem chotěšovské kanonie. Zemřel na mrtvici 26. ledna 1698. KP Teplá, kn.12, f. 12r; o něm velmi stručně D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 427; M. HLINOMAZ, *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 86–90.

⁴³⁹ Godefrid Schmidt a Rudolf Merckendörfer. Schmidt se narodil 28. září 1636, obláčku měl 8. prosince 1655 a v době Hackenschmidtova vstupu do tepelské kanonie byl v noviciátu. Primici slavil roku 1660. Postupně se stal mj. sakristánem, kantorem a novicmistrem. Merckendörfer se narodil 29. září 1637, obláčku měl 14. ledna 1659 a primici slavil 14. ledna 1662. Pět dnů na to byl jmenován provisorem, v roce 1666 kvestorem. V Hackenschmidtových textech není o jejich smrti zmínka. KP Teplá, kn. 12, f. 14r a 15r.

⁴⁴⁰ Kromě běžně tradovaného data 14. července uvádí doksanský nekrolog z roku 1373 jako datum smrti 12. červenec: „III. idus Jul. Venerabilis Hroznata fundator duorum cenobiorum Teplensis et Chotissoviensis, totius religionis amator et frater noster.“ P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 216.

⁴⁴¹ O tomto náhrobku viz níže.

passum praesente B. Woyslavâ, subiicit non multo pòst tempore captum ab hostibus etc.⁴⁴² Ergo vel citiùs B. Hroznata obiit, vel in sepulchro B[eat]ae Woyslawae malè notatus est annus per errorem lapicidae.

2do rogo humillime V[estram] A[dm]odum] R[everendam] P[at]ernita]tem, dignetur mihi annotare per otium, quaecumque sunt aut esse possunt ad gloriam Celeberrimi M[o]n[aste]rii Töplensis, ut v. g. favores Pontificum vel Caesarum vel Regum, Episcoporum et Archiepiscoporum in hoc M[o]n[aste]rium; non est opus ipsas l[ite]ras recitare, satis est t[antu]m argumentum earum et annum addere; maxime ea, quae nulli praejudicant. NB. In literis Principum et Regum Bohemiae antiquis, rogo humillime, dignetur annotare Proceres et Praelatos, qui solent subscribi, v. g. Sdislaus Camerarius, Bohuslaus cum filio suo Borse etc., Arnoldus Wyssehradensis Praepositus etc. Ego enim à multis annis paro aliquid de familiis Bohemiae et scio quaedam recondita de illis: Boress v. g. sunt comites de Ossek,⁴⁴³ Vitigones Rosenbergici⁴⁴⁴ sunt etc.

3° Utinam successio Praepositorum Chotiessoviensium haberetur. Suntne aliquae Sacrae Virgines Chotiessovienses annotatae? Duo in iis quaero: 1° an fuerint aliquae ex nobiliori genere et quando; 2do an aliquae cum opinione sanctimoniae sint defunctae?

Ignoscat C[arissimi]mus P. Aloysius audaciae meae. Vellem quam maxime illustrare antiquitatem nostram et in ea re nullam facio differentiam Ordinum, locorum etc., omnibus bene volo et utinam possem quàm maxime commendare S[anc]tissim]um Ord[in]em v[est]rum, cui semper fui addictissimus. Valeat! et me, ut facit, amet!

⁴⁴² P. KUBÍN, s. 242–243.

⁴⁴³ Páni z Rýzmburka se psali podle hradu Rýzmburk, který založil Boreš (II.) z Rýzmburka a který se dnes jmenuje Osek. O pánech z Rýzmburka Tomáš VELÍMSKÝ, *Hrabišici. Páni z Rýzmburka*, Praha 2002.

⁴⁴⁴ Vítkovci byli český rozrod, od něhož odvozovalo svůj původ pět rodů, kromě Rožmberků rovněž páni z Hradce, páni z Krumlova, páni z Landštejna a Třeboně a páni ze Stráže a Ústí. O Vítkovcích Jan JÚNA, *Vítkovci a jejich rod do roku 1312. Studie z listinných a jiných dochovaných pramenů I.*, Jindřichův Hradec 2011; Vratislav VANÍČEK, *Vítkovci a český stát v letech 1169–1278*, in: *Československý časopis historický*, 1981, roč. 29, s. 89–110; Týž, *Vzestup rodu Vítkovců v letech 1169–1269*, in: *Folia Historica Bohemica*, 1979, roč. 1, s. 93–108. O Rožmbercích ve středověku Robert ŠIMŮNEK – Roman LAVIČKA, *Páni z Rožmberka 1250–1520. Jižní Čechy ve středověku. Kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách*, České Budějovice 2011.

Ad Patrem Balbinum

Adm[odum] R[everen]de et Doctissime D[omi]ne Pater, D[omi]ne Patrone Colendissime

Ad datas in principio currentis Julii rescribo iterum seriùs, qui per aliquot dies extraordinariè fui occupatus in rebus Ordinis et quadam intricata lite Monasterii nostri, quam etsi necdum video resolutam, tamen ut pro meis obligationibus in aliquo satisfaciendam mandatis, excurro praesentibus, et in alteriora obsequia me humiliter inclino.

Circa Vitam Arnesti pluribus communicandam proposuit R[everen]dissimus P[atribus] Parochis et praeter Cotischovienses nemo respondit velle comparare. Sic non expedit pro aliis submittere exemplaria, cum illi viciniore facilè Clattoviâ curabunt afferi. Dolendum in opere tam nobili ingenioso et docto non occupari viros religiosos, quorum otium in eius perlutione certè non est otiosum? Utinam mihi superessent media, libentissimè subministrarem in alios partus et pro eorum maturatione cooperarer.

R[everen]dissimus D[omi]nus decenter agit gratias pro humanissima salute et duplicatam remittit, non recordatur aliorum dubiorum, quàm eorum, ad quae nuper respondiri curavit,⁴⁴⁶ nisi intelligantur ea circa D[ominos] Abbates Monasterii Teplensis, quae promisit suggerere, si fuerint petita, sic eventualiter mandavit conscribere et praesentibus includo: si verò aliam partem dubiorum intelligat V[est]ra P[aternitas] Adm[odum] R[everen]da placebit insinuare obsequentissimè inserviam. Dubium circa mortem B. Hroznatae puto resolutam in adiacenti charta et credendum B. Woyslavam post a. 1196 Cotischovium pervenisse, ut patet in testamento B. Fundatoris, ubi dicitur *soror mea, quae Polonia, etc.*⁴⁴⁷ inde Virginibus convixisse ac tamen obiisse 1227,⁴⁴⁸ ut sepulchrum eius loquitur⁴⁴⁹ et habent manuscripta nostra de monasterio Cotischoviensi sequentia: *In hoc sororum sodalitiu[m] etiam D[omi]na Woyslava soror Hroznatae ger-*

⁴⁴⁵ KP Teplá, kn. 41, f. 42r–43v.

⁴⁴⁶ Wilfertův dopis Balbínovi ze 14. června 1664, obsahující *Memorabilia de quibusdam D[ominis] Praelatis Monasterii Teplensis*. KP Teplá, kn. 41, f. 6v–12r.

⁴⁴⁷ CDB I, č. 357, s. 324.

⁴⁴⁸ P. KUBÍN (*Blahoslavený Hroznata*, s. 153–155) zpochybňuje rok 1227 jako rok úmrtí Vojslavy a soudí, že „v každém případě je třeba datum její smrti posunout až za rok 1227.“

⁴⁴⁹ Viz níže.

mana viro suo Cracoviensis urbis Praefecto orbata paulo post foundationem Monasterii nomen dedit et sub observantia castimoniae viduitatis in competenti sibi habitu, quem viduae huius modi consueverunt deferre, Advocatae et Patronae sororum cum sanctae conversationis studio, officium gerens pluribus annis supervixit et tandem in pace Chr[ist]i post Hroznatae Beatum mortem quievit, cuius corpus ibidem in medio Ecclesiae est honorificè tumulatum A[nn]o D[omi]ni 1227.

Concernens favores et privilegia Pontificum, Caesarum, Regum et Episcoporum pro Monasterio Teplensi faciam, quidquid placuerit, pro hac vice mitto integram dispositionem B. Hroznatae,⁴⁵⁰ ubi notandum structuram Monasterii initium caepisse A[nn]o 1193 et absolutam fuisse A[nn]o 1197 cùm Cotischoviense A[nn]o 1196 perfectum esse legatur. Similiter addo integras litteras Ducis Henrici⁴⁵¹ et Celestini Papae.⁴⁵² Reliquorum argumenta cum annotatione Procerum et Praelatorum, qui subscriperunt, sequentur subsequentibus postis. Fidelissime communicabo, quaecunque videro esse posse ad gloriam Teplensium, et intentioni V[est]rae P[at]ernitatis servire. Illud in privilegio Celestini notabile, quod Religiosos nostros proprio nomine compellet Canonicos, quod nomen in aliis quoque litteris reperitur, ut mirer aliquos dubitare in Pramonstratenses verè sint Canonici Regulares.

Successionem Praepositorum Cotischoviensium habeo in meis manibus et submittam proximè cum suis declarationibus et versibus, non erit inutile talia sciri alibi. Fortè adiungam breviter, qui è gremio Teplensi assumpti ad Abbatiam Strahoviensem⁴⁵³ et Praeposituram Doxanensem.⁴⁵⁴ De Virginibus Cotischoviensibus, si specialiora habere possem, conabor annotare et communicare.

Circa Monasterium Litomislense Ordinis nostri occurrit sequens dubium, ut etiam mea proponam, certum illud per Carolum quartum fuisse erectum in Episcopatum, ut patet ex bulla Clementis VI. per V[est]ram P[at]ernitatem in Vita Arnesti in latinum translata.⁴⁵⁵ Certum etiam dictum Episcopatum post 80 ferè annos ab Hussitis

⁴⁵⁰ KP Teplá, kn. 41, f. 40v–41r; srv. CDB I, č. 357, s. 323–325.

⁴⁵¹ Tamtéž, f. 41r–42r; srv. CDB I, č. 358, s. 325–327.

⁴⁵² Listiny Celestina III. Hackenschmidt do svých register nepřepsal. CDB I, č. 360 (s. 328–329), č. 361 (s. 329), č. 362 (s. 330).

⁴⁵³ „Ordo et numerus Praelatorum Strahoviensium è Teplensium Venerabili Conventu assumptorum.“ KP Teplá, kn. 41, f. 47v–48r.

⁴⁵⁴ „Numerus eorum, qui ad Praeposituram Doxanensem è Conventu Teplensi sunt postulati.“ Tamtéž, f. 48r, v.

⁴⁵⁵ „Villam verò Litomyssl [...] in civitatem erigimus et civitatem facimus. Item Ecclesiam Monasterii hujus novae civitatis, Ordinis Praemonstratensis, in Episcopalem erigimus, cui ab Episcopo Olomuvensi et etiam à Pragensi aliquae partes ditionum tribui debent [...]“ Bohuslav BALBÍN, *Vita venerabilis Arnesti (vulgò Ernesti), primi Archiepiscopi Pragensis, nobilitate sanguinis, sapientiâ ac litteris, morum*

destructum circa annum 1425.⁴⁵⁶ Habeo autem literas Pontificias sub Anno 1463, quibus Pius II. Pontifex Patri Eliae Schiech Canonico Teplensi et tunc Parocho Ludicensi dedit facultatem ex Monasterio Teplensi transeundi ad monasterium Litomislense: *Ut difficultas bene percipiatur, referam ipsa verba Pontificis. Cum itaque ex certis et legitimis causis unâ cum dilectis filiis Abbate et Conventu Monasterii Teplensis deinceps virtutum D[omi]no famulari nequeas cupiasque propterea ob melioris vitae frugem ad Ecclesiam, quae olim Cathedralis esse consuevit, sive Monasterium Litomislense dicti Ordinis (Praemonstratensis) disparis tamen habitus ad quam petis transire, et mihi sub regulari habitu altissimo perpetuo reddere famulatum. Nos, ut de dicto Monasterio Teplensi ad Ecclesiam seu Monasterium Litomislense transire, et habitum per illius Canonicos gestari consuetum assumere, et assumptum gestare valeas Autoritate Apostolica concedimus et indulgemus.* Quia verò non constat, quatenus tum ibi fuerint Canonici, obsequentissimè rogo, V[es]ra P[at]ernitas dignitur pro sua in historia Bohemiae scientia desuper breviter informare. Dicitur quidem in litteris Monasterium Ordinis Praemonstratensis, s[e]d habere Canonicos disparis habitus, vix enim mihi persuadeo habitum Praemonstratensem unquam fuisse alium quam candidum, sicut hodie gestamus, et qualis B. Virgo praemonstravit⁴⁵⁷ S[ancti]s[simo] Patri Norberto,⁴⁵⁸ nisi fortè verba *Monasterium dicti Ordinis* referantur ad tempus praecedens erectionem Episcopatus, sed non puto Religiosum professum ad Canonicatum saecularem transiisse.

Pro solemnitate Dominicae infra Octavam S. Norberti⁴⁵⁹ nostro Teplensi adfuit R[everendus] P[ater] Joannes Dasselmon, Rector Egrensis,⁴⁶⁰ cum duobus sociis, R[everendissimis] P[at]ribus Michaele Salicedo et Joanne Dilato,⁴⁶¹ qui posterior nobis

*innocentiâ & sanctimoniâ, rebus maximis gestis ac denique virtutibus omnibus antistitis clarissimi, Praegae 1664, s. 101–102 (Diploma Clementis VI., quo Pragensis Ecclesiae in Archiepiscopalem erectio confirmatur et quibus diebus Archiepiscopus pallio usus sit, declaratur). Jak Balbín uvádí v poznámce na s. 97, neměl k dispozici originál listiny (bulla *Ex supernae providentia maiestatis* z 30. dubna 1343), a proto otiskl svůj latinský překlad českého překladu listiny, který otiskl ve své kronice Václav HÁJEK z LIBOČAN, *Kronika česká. Výbor historického čtení*, Praha 1981, s. 440–443.*

⁴⁵⁶ Město litomyšl obsadili husité v květnu roku 1421 a znovu v roce 1425.

⁴⁵⁷ Premonstráti byli pojmenováni podle údolí Prémontré, lat. Pratum monstratum nebo Praemonstratum, kde zakladatel řádu sv. Norbert založil v roce 1120 první premonstrátskou kanonii, kde do roku 1790 sídlil také generální opat řádu.

⁴⁵⁸ Premonstráti nosí bílý řádový oděv (hábit se škapulířem, cingulem a biretem) symbolizující duchovní čistotu; Panna Marie jej vyjevila sv. Norbertovi jako odznak mravní neporušenosti. Bílý oděv dal rovněž vzniknout neoficiálnímu názvu řádu Candidus Ordo.

⁴⁵⁹ Dne 13. července 1664.

⁴⁶⁰ Běžně se psal jako Dasselman.

⁴⁶¹ Joannes Dilatus (1628–1689) vstoupil do jezuitského řádu v roce 1651, v letech 1664–1666 působil na chebské koleji jako studijní prefekt, preses latinské kongregace a zpovědník studentů. Poté působil až do roku 1688 na brněnské koleji jako mj. kazatel, a historik koleje. Patřil i mezi Hackenschmidtovy korespondenční přátele – Hackenschmidt jej uvedl na prvním místě ve svém seznamu *Correspondentes fr.*

olim in seculo notissimus Pilatus de laudibus S. Patris cum fructu est concionatus.⁴⁶² Vicissim Reverendissimus venerabitur Sanctum Ignatium et pro eius festo perget Egram cum ministris debitis ad pontificandum, poterit contingere, ut pro socio assumar,⁴⁶³ et tunc salutabo, quot quot memores fecerint V[est]rae Paternitatis, maximè R. P. Rectorem, qui D[omi]no Praelato promisit velle invitare ad vacationes, quo casu feli[ci]us nos reputabimus, si nostram Teplense gratiosâ praesentia contingeret honorare. Utinam ci-tissimè! Quibus finio, nomine totius Venerabilis Conventus plena charitate saluto et totus permaneo

Adm[odum] R[everen]dae P[aterni]tatis V[est]rae fidelissimus Servus
fr[ater] Aloysius.

E Teplensi 26. Julii A. 1664.

Reliqua pars circa D[ominos] Abbates Monasterii Teplensis⁴⁶⁴

In Januario

1. [Obiit] Anno 1315 6. Janu[arii] D[omi]nus Pertholdus⁴⁶⁵ VIII. Abbas⁴⁶⁶ Teplensis
Instrumento publico à Joanne Episcopo Pragensi obtinuit, ut pro decimis sumatibus,

Aloysii, který zařadil do svého *Diaria* k 26. květnu 1670 („P. Joannes Dilatus S. J., concionator Egreensis et Brunensis“). KP Teplá, kn. 29, f. 79v.

⁴⁶² Ve svém deníku k tomu uvádí Hackenschmidt pouze stručnou zmínku: „XIII. [Julii] infra octavam S. Norberti in Ecclesia nostra concionatus est P. Joannes Dilatus, Jesuita Egreensis“ (podtrhl Hackenschmidt). Tamtéž, f. 20r.

⁴⁶³ Hackenschmidt k tomu ve svém *Diariu* píše: „XXIX. [Julii] fr. Aloysius cum Rev[erendissi]mo perrexit in Cranburg. 30. pervenimus Egram ad prandium [...] XXXI. In festo S. Ignatii pontificavit Rev[erendissi]mus apud Patres Societatis Iesu Egrae. P. Ambrosius fecit concionem, in prandio fuit D[ominus] Comes de Baar, supremus postarum Praefatus, D[ominus] Baro de Gois, Consuler Egreenses et alii honoratiores.“ Tamtéž, f. 20r, v. Paarové vykonávali nejvyšší dvorský poštovní úřad od roku 1624, kdy jim císař Ferdinand II. potvrdil kupní smlouvu mezi dosavadním dvorským poštmistrem Janem Jakubem Magnem a Janem Kryštofem z Paarů. Pavel ČTVRTNÍK, *Dějiny pošty*, s. 29–31. Seznam nejvyšších dvorských pošt mistrů v habsburské monarchii viz František ROUBÍK, *K vývoji poštovníctví*, s. 289.

⁴⁶⁴ KP Teplá, kn. 41, f. 38v–40v. Za ní následují ještě Testamentum B. Hroznatae (tamtéž, f. 40v–41r) a Privilegium Henrici Ducis et Episcopi Bohemiae (41r–42r).

⁴⁶⁵ Opatem v letech 1303–1306/15. (Všechny údaje o letech působení opatů v čele kanonie čerpám ze seznamu tepelských opatů, M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů II / 1*, s. 128–130.) Kromě listiny, o níž níže píše Hackenschmidt, je doložen pouze v jedné další, v listině želivského opata ze 17. března 1306 ve svědečné řadě jako P. Teplensis. Josef EMLER (ed.), *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, pars II. Annorum 1253–1310*, Pragae 1882 (dále jen RBM II), č. 2084, s. 1306). D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 364.

⁴⁶⁶ Dle M. BUBNA (*Encyklopedie řádů II / 1*, s. 128) byl Bernold (dle D. K. ČERMÁKA, *Premonstráti*, s. 364 Bertold či Pernold) 12. tepelským opatem. Chybějící čtyři opati z Bubnova seznamu jsou Vilém

quas Monasterium quotannis persolvere tenebatur, fuerint mutatae in mediam Marcam auri.⁴⁶⁷ Versus:⁴⁶⁸

Dum solium crebrò variat mutatio Regum,
Bertholdo Abbati vix fuit ulla quies.

2. D[omi]nus Fridericus Füssel.⁴⁶⁹

[Obiit] 1654. 14. die, qua Ordinem Praemonstratensem professus, vir à pluribus talentis insignis, sed infausto Regimine, etenim tertio ante Electionem mense, tota belli moles, uterque scilicet Caesaris et Suecorum exercitus circa Teplam per 12 dies castra habuerunt; hinc nulla seges illata Horreis et subditi ad incitas redacti, summa denique vastitas inducta est. Successit mox alia calamitas, cùm à Suecis captivus Egram abductus et per bimestre spatium ibidem apud R[everendissimos] P[atres] Societatis Iesu detentus fuit. Has primitivi Regiminis nebulas infortunatus detersit nonnihil splendor almae pacis Germaniae, quae sub hoc Friderico Abbate felici omine nomini eique correspondens illuxit, à R[everem]dissimo P[atre] Generali Canonici Ordinis primùm constitutus visitator Extraordinarius Monasteriorum Strahoviensis et Lucensis in Moravia, postea Visitator et Vicarius Generalis per Circariam Bohemiae et incorporatas Provincias: fundi curavit sex campanas, et Ecclesiam tign[u]lis venustè tegi. Versus:

Tecta struis, simul aera eius, et crescis in orbe
Virtute: et subitò defuit urna tibi.

(dle M. BUBNA (*Encyklopedie řádů II / 1*, s. 98 2., 1218–1219), Jan II. (3., 1219 (?)-1233), kterého Hackenschmidt (např. KP Teplá, kn. 29, f. 3v–4r) i D. K. ČERMÁK (*Premonstráti*, s. 357–360) slučují s prvním tepelským opatem Janem I. (1193/97–cca 1218), dále Jindřich (8., 1272–1277), kterého Hackenschmidt nezná a D. K. ČERMÁK (tamtéž, s. 362–3) slučuje s jeho nástupcem Hugem (1282–1289), a konečně Liphard I. (10., ? –1293).

⁴⁶⁷ Listinou z 11. listopadu 1303, RBM II, č. 1979, s. 851.

⁴⁶⁸ Náhrobní nápisy z tepelské a chotěšovské kanonie Hackenschmidt opsál rovněž roku 1667 za svůj seznam tepelských kanovníků, KP Teplá, kn. 12, f. 17r–19r.

⁴⁶⁹ Opatem v letech 1647–1654. F. Füssel vstoupil do tepelské kanonie 19. května 1630. Byl vyslán k pražským jezuitům na studia filosofie, po jejich dokončení pokračoval od roku 1636 studiem teologie v arcibiskupském semináři. 12. července 1637 slavil primici, ale to Teplé se vrátil až v září následujícího roku. 27. července 1639 se stal podpřevorem, 28. dubna následujícího roku převorem a tento úřad zastával až do roku 1644, kdy se stal farářem. 15. listopadu 1647 byl zvolen tepelským opatem. V únoru roku 1652 se byl jmenován mimořádným vizitátorem strahovského a louckého kláštera. 1. prosince 1653, tedy krátce před smrtí, byl jmenován vikářem a generálním vizitátorem pro Čechy, Moravu, Slezsko, Rakousko, Uhry a Polsko. KP Teplá, kn. 12, f. 6r,v. Viz též D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 378.

Epitaphium

Sta Viator, Reverendissimus in Chr[ist]o P[ate]r et R[everendus] Fridericus Füsselius Abbas huius loci Amplissimus, necnon sacri Ordinis per Bohemiam, Moraviam, Austriam, Silesiam Poloniam et Ungariam Visitor et Vicarius Generalis hic conditus est, postquam prae-fuisset annis 6 Mens[ibus] 2 dieb[us] 8 Anno 1654 14 Januarii, piè obiit, requiescat in pace.

3. Bohussius.⁴⁷⁰

[Obiit] 1394.⁴⁷¹ 24. Januarii. De huius Epitaphio dictum in resolutionibus dubiorum sub datis 30 Aprilis;⁴⁷² Coluit stanni fodinas in fundo Teplensi, Adiecit Monasterio dominum Kuthenplanense et Teplensibus concessit Privilegia.

Versus:

Magno Bohussius Teplae fuit incremento,
vir claro celebris sanguine, laude magis.

In Februario

4. Petrus⁴⁷³

[Obiit] 1526. 19. febr[uarii] de hoc similiter dictum allegato loco. Versus:

Petra fuit Petrus fortem patiendo sinistram.
Talem se praestans, nomine qualis erat.

⁴⁷⁰ Opatem v letech 1384–1411 (zemřel v rozporu s tím, co Hackenschmidt píše Balbínovi, 24. ledna 1411). Pocházel z rodu pánů z Otošic (D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 367, má podobu z Ostěšic). Brzy po svém zvolení povýšil Teplou 17. července 1385 na město.

⁴⁷¹ V *Diariu* již má ale Hackenschmidt správné datum 24. ledna 1411. KP Teplá, kn. 29, f. 3v.

⁴⁷² Wilfertův dopis Balbínovi z 30. dubna 1664 byl přepsán bez přílohy, jež obsahovala Wilfertovy odpovědi na Balbínovy dotazy. KP Teplá, kn. 40, f. 256v–257r.

⁴⁷³ Opatem v letech 1510–1526. Zasloužil se o pozvednutí klášterního hospodářství a pro klášterní chrám dal postavit novou střechu, zřídit dva oltáře a ulít dva zvony (D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 371). O jeho smrti viz s. 13.

5. Joannes Fröstel⁴⁷⁴

[Obiit] 1512. 2. febr[uarii], Visitator Ordinis, curavit extrui sacellum Sancti Wolfgangi in Civitate Teplensi, fecit etiam Civibus ibidem licentiam cingendi oppidum septis ligneis et resignavit. Versus:

Fessa iacent senio, morbisque apoplectica membra,
Inde pedi et mitrae spontè resigno decus.

In Aprili

6. Joannes Bunie⁴⁷⁵

[Obiit] 1455. In Vigilia Paschalis, resignavit Abbatiam ante benedictionem Archiepiscopalem. Versus:

Mitra valeto, Pedumque vale, quò Judicis olim
sit mihi supremo mitior urna foro.

In Maio

7. Ambrosius Trötscher⁴⁷⁶

[Obiit] 1658. 20 Maii, de nobili sanguine iuris peritiâ insignis: Monasterium ab aere alieno per antecessores Joannem et Fridericum contracto liberavit. Versus:

Debita dissolvo, reparo quoque moenia Claustri,
Saeva sed ulterius vivere fata negant.

⁴⁷⁴ Opatem v letech 1507–1510, předchůdce Petra II. Opat Jan IV. Fröstl byl jmenován vizitátorem, ale v roce 1508 byl na vizitační cestě raněn mrtvicí a byl přinucen k návratu. V roce 1510 rezignoval a brzy poté zemřel. D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 370.

⁴⁷⁵ Opatem v roce 1454 po dobu čtyř měsíců. Jan III. Bunie rezignoval ještě před potvrzením své volby. Zemřel 20. února 1455.

⁴⁷⁶ Opatem v letech 1654–1658. Sliby v tepelském klášteře učinil 30. listopadu 1625. Po studiích v Praze u jezuitů slavil 13. října 1630 primici. Poté se stal v Chotěšově kaplanem, v roce 1633 farářem v Kladru-bech, v roce 1647 potom v Pernarci. Viz též D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 379.

Epitaphium

Reverendissimus D[ominus] Ambrosius Tröttscher Abbas Ecclesiae Teplensis hoc tumulo conditus obiit Anno Domini 1658. 13. Cal[endis] Junii aetatis suae 53. regiminis 5., cuius anima sit in manu Dei.⁴⁷⁷

In Septembri

8. Hermannus Abbas XIII.⁴⁷⁸

[Obiit] Peste 1381. 30 Sept[embris]. Contraxit Fraternitatem cum Praeposito Speinshartensi⁴⁷⁹ sacri Ordinis Praemonstratensis Praelato in palatinatu superiori Ratisbonensis Diaecesis. Versus:

Mensibus hic denis, tredecim quoque praefuit annis.

Invidit plures pestis acerba dies.

In Octobri.

9. Wisemirus Abbas IX.⁴⁸⁰

[Obiit] Post resignationem 1326. 20. Oct[obris] Monasterio per emptionem adicit Janowecz, ubi hodie ad sacellum S. Blasii, et Branischaw.⁴⁸¹ Item receperavit praedium Cramolinum.⁴⁸² Versus:

Praesulis officium, cum non ferat aegra senectus,

pono et in optata morte repono lucrum.

⁴⁷⁷ D. K. ČERMÁK (*Premonstráti*, s. 379) uvádí věk 52 let. Rozdíl je daný patrně tím, že Čermák počítal dovršené roky života, zatímco na údaj na epitafu se týká započatého 53. roku života. Z tohoto důvodu se na náhrobku píše o pátém roce v opatském úřadě.

⁴⁷⁸ Opatem v letech 1367–1381. O něm viz výše, s. 12, a D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 366–367.

⁴⁷⁹ V roce 1369. D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 366.

⁴⁸⁰ Opatem v letech 1316–1324. Kromě uvedeného udělil Teplé za jeho působení král Jan Lucemburský patronátní právo v Senomlatech, D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 365.

⁴⁸¹ D. K. ČERMÁK (*Premonstráti*, s. 365) datuje koupi Janova a Branišova rokem 1320. Avšak listina, jíž Jan Lucemburský potvrzuje koupi „villarum Janow et Branissow,“ je až z 31. října 1322. RBM, č. 816, s. 326.

⁴⁸² RBM, č. 516, s. 212. V této listině se obec nazývá Chremeling, D. K. ČERMÁK (*Premonstráti*, s. 364) ji označuje jako Gramlink. Jedná se o Dolní Kramolín 11 km jz. od Teplé.

In Decembri.

10. Wenceslaus Abbas XVIII.⁴⁸³

[Obiit] 1454. 3. Decemb[ris]. Recuperavit impignorata et abalienata bona autoritate Regia. Versus:

Aere gravi bona, quae fuerant ablata, redemit.

Longior heu! cur non est data vita viro?

11. Bernardus Abbas II.⁴⁸⁴

[Obiit] 1242. 3 Febru[arii]. Impetravit à sede Apostolica Gregorio Nono amplissimas Bullas pro Bonorum Monasterii protectione. Versus:

Plurima Pontificas submisi praedia curae

Tutius ut starent paxque decorque domus.

Sequentur epitaphia vetusta D[ominorum] de Seberg⁴⁸⁵ in choro Ecclesiae Teplensis tumulatorum.

Anno Domini MCCCCLXXXIII feria quinta ante [diem] Nativitatis Mariae obiit generosus vir Hyneck de Seberg et in Plana orate pro eo.⁴⁸⁶ Hic dicitur fundasse Sacellum S. Annam [!] propè Planam: propter quod lapis sepulchralis tam honesto loco toleratur.

Aliud

Anno Domini MCCCVII IX. Calen[dis] Augusti obiit Albertus filius D[omi]ni Alberti de Seberg.

⁴⁸³ Opatem v letech 1449–1454.

⁴⁸⁴ Dle M. BUBNA (*Encyklopedie řádů II / 1*, s. 128) čtvrtý opat, viz pozn. č. 466. Opatem v letech 1233–1242. Jeho působení se dotýkají dvě listiny potvrzující nově nabyté klášterní statky, o nichž D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 361.

⁴⁸⁵ Seeberg (česky Starý Žeberk) je hrad postavený na vrchu Jezeří a pojmenovaný podle Komořanského jezera. Poprvé je písemně doložen k roku 1277, kdy zde sídlil Albert ze Žeberka. Jiný hrad Seeberg byl postaven na konci 12. století a leží na území obce Poustka poblíž Chebu.

⁴⁸⁶ Hyneck ze Žeberka zemřel 4. září 1483. Byl synem Buška a Markéty, sestry Jiřího z Poděbrad. Plané nabyt neznámým způsobem Buškov otec Aleš ze Žeberka.

Ad dubium de morte B. Hroznatae.

Siquidem B. Woyslava non obiit 1196, sed 1227, ut dicam, sequitur nullum inesse [?] errorem: quod quidem Beata obierit dicto Anno 1227 patet ex Epitaphio mihi hodie Co-tischovio fideliter transmissio

Hic sepulta est D[omi]na D[omi]na Woyslawa Illustrissimi Comitum D[omi]ni D[omi]ni Hroznatae etc. Teplensis et huius Monasterii fundatoris soror. Marito suo Cracoviensis Urbis Praefecto orbata in Congregatione Sororum supervixit A. 1196., obiit 1227.⁴⁸⁷ Dies autem obitus ponitur in calendario Sanctorum Ordinis 13. Aug[usti].⁴⁸⁸

3.⁴⁸⁹

Bohuslav Balbín
Aloisi Hackenschmidtovi
Klatovy, 18. října 1664

Admodum Reverende et Religiose in Jesu P[ater] Aloysi!

Pax Christi!

Valde doleo mutatum esse animum R[everendissi]mi D[omini] Praepositi Chotiesoviensis.⁴⁹⁰ Quam levis ratio, quae eum impulit? Rogo humillime, post reverentissimam salutem dignetur R[everendissi]mus D[ominus] Abbas consilio et auxilio efficere, ut petita mihi communicentur. Ego, si quid mea penna potest, gratum me demonstra-

⁴⁸⁷ Dle M. Hlinomaze je Vojslavin náhrobník patrně historismu ze druhé poloviny 15. století. Dnes je umístěn v kostele v Chotěšově za hlavním oltářem. V polovině 19. století náhrobník překreslil náhrobník tepelský knihovní. P. Filip Klimeš, v jehož pozůstalosti je kresba uložena (KP Teplá, kt. 238); publikována byla M. HLINOMAZEM (*Blahoslavený Hroznata Tepelský. Komentovaný chronologický přehled pramenů a literatury*, in: *Minulosti Západočeského kraje* 33, 1998, s. 45); rovněž je otištěn na frontispisu knihy M. HLINOMAZE, *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 2. Přepis P. KUBÍNA (*Blahoslavený Hroznata*, s. 156) opomíjí letopočet 1196.

⁴⁸⁸ V chotěšovském martyrologiu je záznam o Vojslavině úmrtí uveden k 22. listopadu (zápis pochází ze 16. nebo 17. století) s uvedením roku 1227. Doksanský nekrolog, sepsaný roku 1373, uvádí datum 26. listopadu bez uvedení roku.

⁴⁸⁹ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 57–59; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 166–168, dopis č. XII.

⁴⁹⁰ Chotěšovský probošt Pelletz nejprve souhlasil s tím, aby zde Hackenschmidt vyhledával v archivu listiny a pořizoval z nich pro Balbína a Gamanse výpisky nebo je opisoval, nicméně změnil názor a napsal Hackenschmidtovi „non expedire, ut eiusdem scripturae fiant publicae.“ (KP Teplá, kn. 41, f. 97v, Hackenschmidtův dopis Balbínovi z 11. října 1664) Nakonec však Pelletz svolil a Hackenschmidt zde od 14. do 19. prosince 1664 mohl shromažďovat materiál.

bo. Quod si nihilominus in consilio R[everendissimi]mus D[ominus] Praepositus perseveraverit, patientia ego, cùm alia Coenobia laudavero et descripsero, addam: de Chotiessoviensi Monasterio multa gloriosa scribi potuisse, sed cùm petissem à Praeposito responsum mihi, non debere talia publicari. Si hanc cogitationem omnes homines haberent et habuissent, eâdem operâ omnes delerentur historiae. Si quid est, quod praejudicare possit, non communicetur etc.

Memini etiam quaedam de Sacris Virginibus memorabilia etc. promissa aut saltem spem eorum mihi factam. Rogo, dignetur properare. Sicut etiam, si quid est de Moguntinis <reb> Archiep[iscopis] seu Teplae, seu Chotiessovii.

Cladrubii scripturas haberi Bohemicas (si à Regibus sunt) non possunt satis mirari, cùm sciam Veteres Duces et Reges Bohemiae Latinè omnia peragere solitos. Mihi gratius erit, si eo idiomate mihi communicentur, quo scriptae et conceptae sunt, sive Latino sive bohémico sive germanico.⁴⁹¹ Praecipuè urgeo: non tantùm Caroli IV. litteras, sed Archiepiscoporum Moguntinorum memorias et uno verbo. Cupio habere bonam et exactam Notitiam illius Coenobii, quae in qua re consistat, V[est]ra R[everenda] Paternitas ex meis interrogatis de Teplensi Coenobio faciliè intelliget. Rogo, iterumque rogo, juvet, adjuvet! Gratus ero. Ridicula res! Ego pro gloria aliena debeo rogare et sollicitos, illi, quorum res agitur et gloria, cunctantur et recusant: cùm maioris sit gloriae ab alio religioso haec scribi et vulgari, quàm si ipsi Cladrubienses haec vulgarent, quibus, quasi in propria causa, minor esset fides fortasse.

De Gutteneiniis et Wrtbaeis utri censi debeant Hroznataei, controversia est pridem inter has duas familias agitata. Conciliari possent dicendo: utramque familiam (quod declarant insignia⁴⁹²) ab eadem stirpe prodiisse. Si meam sententiam exquirat R[everendissimi]mus Praelatus, dicam (sed ut non [!] audiant Wrtbaei) B. Hroznatam ex familia Gutteneiniana prodiisse virili lineâ: non quod Gutteneinius sit vocatus (nam hoc nomen Gutteneinii primò circa annum D[omi]ni 1400 vel paulò antè acceperunt ab arce sua Guttenein, quam aedificaverunt⁴⁹³), sed quod ab iisdem maioribus descendit, scilicet à Comitibus de Melnik, ex quibus orta est S. Ludmilla, avia S. Wenceslai, filia Slavibori comitis Mielnicensis, quae S. Ludmilla habet (ut ipse vidi) in suo sepul-

⁴⁹¹ Rudolf Merckendörfer dostal z Kladrub odpověď, že zde mají texty v češtině, které mu slíbili přeložit do latiny. Hackenschmidtův dopis Balbínovi z 11. října 1664, tamtéž.

⁴⁹² Oba rody mají v erbů trojí paroží, které je rovněž na Hroznatově pečeti i ve znaku tepelské kanonie. O znaku Hroznatovců J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci*, s. 11–20.

⁴⁹³ První písemná zmínka o hradu Gutštejn pochází z roku 1316, kdy je doložen Jetřich z Gutštejna. J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci*, s. 56

chro insculpta insignia Guttensteiniana seu Comitum de Mielnik.⁴⁹⁴ Hi Comites de Mielnik cum Czecho in Bohemiam venerunt, et appella<ntu>bantur eo tempore Bessovii, et inde Mielnikum olim dictum fuit Bessow, hodieque fluvius ad Mielnikum Bssowka vocatur: Guttensteinii verò Mielnikum habuerunt ab anno Christi <600> 680 circiter usque ad a. 1197.⁴⁹⁵ Fuerunt enim quondam Guttensteinii seu Comites de Mielnik potentissimi in Bohemia, et pares Rosensibus, unde B. Hroznata se ex Principium Bohemiae clariori stemmate ortum ait in suo testamento:⁴⁹⁶ fuerunt enim cognati Regibus Boemiae et S. Ludmilla Dux Bohemiae fuit, quae fuit ex stirpe Comitum de Mielnik, qui etiam fuerunt maiores B. Hroznatae. Haec omnia à me fusè probata sunt in familiis Regni Bohemiae in tractatu de Origine Comitum de Guttenstein. Mecum sentiunt historici complures et idem indicat et innuit Hagek, Paprocus, Weleslavinus, Lupacius, Chanowsky etc. Item traditio familiae perpetua; item quòd Guttensteinii (NB. non Wrtbaei) semper relationem habuerint ad Teplam; hinc ibi eorum Sacellum ab iis fundatum, hinc eorum sepultura etc., hinc defensio Monasterii apud Caesares Ferdinandum I. et ejus Fratrem Carolum etc. etc. Adde, quod Hroznata certissimo fuerit Comes, Wrtbaei nunquam leguntur fuisse Comites (etsi aliqui dixerint se deposuisse Comitum titulum, sed id falsum), Guttensteinii verò sunt Comites ab annis mille, et a. 1197 à Friderico Caes[are] Ahenobarbo sunt facti Imperii Comites ad Mediolanum. Haec probavi in eo tractatu.

Denique ad extremum habeo clarissimum argumentum, quod, si proferrem, aut proferre auderem, omnes convincerentur; sed illud nulli, nisi oretenus et fidissimo ami-

⁴⁹⁴ J. JÁNSKÝ (*Hroznatovci*, s. 11) píše, že „dodnes zachované ležící soše sv. Ludmily, zhotovené [...] kolem poloviny 14. století, dotyčný znak chybí, jeho vznik lze tedy datovat nejdříve do této doby.“ O tom, že „hrabata z Mělnjku“, od kterých posla Swatá Lidmilla měli za Znamenj Erbownj tři Rohy Srncové, gichžto se památka při Kosteljch nacházy,“ píše již Bartoloměj PAPROCKÝ z GLOGOL, (*Diadochos etc.*, (2/3) (*O stavu panském a rozmnožení jeho a odkud který rod a erb do tohoto Království přišel kněh druhých kapitola první*), Praha 2005, s. 9), na nějž se odvolává i Bohuslav BALBÍN, *Syntagma historicum, quo illustrissimae et pervetustae stirpis Comitum de Guttenstein, origines et memoriae continentur; unà cum Vita B. Hroznatae ex eadem familia Comitum, postea Praemonstratensis Ordinis confessoris et martyris*, Pragae 1665., s. 3. (Erby se začaly používat až po první křížové výpravě na konci 11. století.) Spojovacím článkem mezi Hroznatovci a sv. Ludmilou měl být Housek, dle Hájka Slaviborův syn a Ludmilin bratr, který měl být předkem všech Hroznatovců. O rodové tradici Hroznatovců P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 80–82; J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci*, s. 10–11.

⁴⁹⁵ O raně a vrcholně středověkém Mělníku viz Jiří RÁC, *Nástin dějin předhusitského Mělníka*, in: Vlastivědný sborník MělnickaI, 1982, s. 41–59; Jan KILIÁN a kol., *Mělník*, Praha 2010, 55–85.

⁴⁹⁶ „Ego, dei gratia de primatum Boemie clariori stemate descendens [...]“ CDB I, č. 357, s. 323. O Hroznatově původu a rodině J. ŽEMLIČKA, *Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského*, s. 13–16; z něj vychází P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 83n.

co manifestabo, quo clarissime demonstrari potest Guttensteinios et non alios B. Hroznatae familiam virili consanguinitate attingere.⁴⁹⁷

An B. Hroznatae Matrem è Wrtbaeis habuerit et quo genere orta illa fuerit, mihi non constat.⁴⁹⁸ Sed constat B. Hroznatam è Comitibus de Mielnik descendere, sicut et Comites Guttensteinios ab iisdem proficisci.

Haec est mea sententia, quam scio pluribus historiae peritis placere, et probatur in eo, quem citavi, tractatu; non vacat nunc, quae ibi dicta sunt, repetere.

Atque his ego me R[everendissi]mo D[omino] Abbati humillime commendo, et ut me V[estra] R[everenda] P[aternali]tas commendare magis dignetur, obnixè rogo. Salutem amantissimam C[arissimis] meis, sed in primis Ven[erabili] conventui, cujus et omnium Teplensium

sum paratissimus

Servus in Christo

Clatoviae 18. Oct[obris] 1664.

P. S. Puto me anno sequenti futurum Crumlovii propter pulcerrimam bibliothecam, quae ibi est, qua de re sequenti postâ. Exspectamus apud nos quotidie R. P. Provincialem. Ubicunque sim, ero memor R[everendissi]mi D[omini] Abbatis. Nihilominus poterit P. Aloysius ad me per postam scribere.

Bohuslaus Aloysius Balbinus

è Soc. Iesu mp.

⁴⁹⁷ Podobně píše Balbín i v následujícím dopise Hackenschmidtovi z 1. listopadu 1664: „[...] et hujus rei habeam demonstrationem (sed iterum in silentio) evidentem.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 64; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 170, dopis č. XIV. Celý dopis otiskují níže.

⁴⁹⁸ Hroznatova matka Dobroslava je poprvé jmenována až v prvním díle tepelských análů od Václava Schillinga. Balbín ji považoval za příslušnici rodu Černínů. Dle J. ŽEMLIČKY, (*Rod, rodina a přibuzenstvo Hroznaty Tepelského*, s. 15) mohla pocházet z rodu jejich předchůdců, Drslaviců; srv. P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 83–84.

Ad Patrem Balbinum

Adm[odum] R[everen]de Religiosissime et Doctissime D[omi]ne Pater D[omi]ne Con-
fr[ater] in Chr[ist]o pretiosissime.

P[aternali]tatis V[est]rae Adm[odum] R[everen]dae gratiosissima Epistola ad manus rectè venit: congaudeo me conservari in gratia veteri, quam ut mihi imposterum benignè concedat, humillimè rogo. R[everen]dissimo D[omi]no Praelato, qui heri Egrâ rediit,⁵⁰⁰ ubi in territorio Societatis solenni ritu posuit lapidem fundamentatem pro aede Lauretana, debitas agit gratias pro charitativa salute, valde placet instructio circa Originem B. Hroznatae, à quâ opinione non putat dissentire, solum rogat, cur in vita Venerabilis Arnesti fundatio Cotischoviensis adscribatur Wrtbaeis, cum utrumque Monasterium ab eodem fundatum. Deinde petit ulteriùs informari, an tractatus de origine Comitum de Guttenstein seorsim, vel cum aliis operibus et quando prodibit; item qualis defensio Monasterii apud Caesarem Ferdinandum et eius fr[at]rem Carolum V. per Guttensteinianos facta, cùm de ea [re] apud nos nihil exstet, quaeso dignetur condescendere affectui R[everen]dissimi, qui vicissim conabitur apud D[omi]num Praepositum Cotischoviensem impetrare, quidquid piis desideriis et optimis intentionibus P[aternalitatis] V[est]rae deservire potest.

Scripsi iam secundò Cotischovium et pro communicatione litterarum Caroli IV. rogavi, spero meas preces effectu non carituras. Rogabo etiam D[omi]num Praelatum, ut me ad D[omi]num Praepositum dimittat, si facilius possem omnia describere. Caeterùm ut gloria P[aternalitatis] V[est]rae apud nostros magis promoveatur, mandavit R[everendissi]mus in Refectorio legere vitam Arnesti, quae omnium satisfactione auditur. Dolendum, quod Teplensium, sicut de aliis, saltem obiter, ibi nulla fiat mentio seu memoria. Unum observo in Indice correctorum, quòd pro Antonio Archiepiscopo Pragensi ponatur Antoninus. Habeo litteras Originales propriâ manu eiusdem D[omi]ni Archiepiscopi scriptas ad nostrum D[omi]num Joannem Mauskönig, ubi subscripsit Antonius et non Antoninus.

⁴⁹⁹ KP Teplá, kn. 41, f. 103v–104r.

⁵⁰⁰ O této Wilfertově cestě do Chebu není v Hackenschmidtově deníku žádný záznam.

De rebus Cladrubiensibus quotidie urgeo nostrum Patrem Rudolphum,⁵⁰¹ ut mo-
neat suum fratrem, si potest maturare et promovere, hodie rursus scribo, ut Bohemica
Bohemicè et quaevis [!] in lingua sua describantur, utinam citò mihi satisfacerent, ut
servire possem meo charissimo D[omi]no Balbino. Interim totus cum omnibus meis
imperfectionibus vivo servus P[at]ernitatis V[est]rae, dignabitur liberè mandare, si in
aliquo famulari possim: ubicunque fuerit Adm[odum] P[at]ernitatis V[est]ra, sive
Crumlovii sive Glattoviae,⁵⁰² semper iuxta meam obligationem quaeram occasiones
meas sincerationis humillimè contestandi. Quibus sum et permaneo

Adm[odum] R[everen]dae P[at]ernitatis V[est]ra

Servus et Confr[ater] in Chr[ist]o obligatissimus

fr[ater] Aloysius mp

E Teplensi 25 Octob[ris] A. 1664.

5.⁵⁰³

Bohuslav Balbín

Aloisi Hackenschmidtovi

Klatovy, 1. listopadu 1664

Adm[odum] R[evere]nde, Religiosissime ac Doctissime, insuper dilectissime P. Aloysi

Ultimas en tandem Clatoviâ litteras scribo, 5. huius Crumlovium⁵⁰⁴ discessurus.
Rogo humillime, non [!] deponat mei memoriam, sed aliquando per postam Crumlovi-
um scribat, ego diligenter respondebo. Sunt enim adhuc, quae scire cupio, et obsecro, ut
adjuvet ignorantiam meam!

⁵⁰¹ Balbínův bývalý žák R. Merckendörfer, o němž viz pozn. č. 439.

⁵⁰² Tento způsob zápisu není obvyklý, nejběžnější je Clatovia. Hackenschmidt ve své sledované korespondenci použil třikrát formu Clattovia, resp. Clattoviensis, a dvakrát Glattovia (Glattoviensis).

⁵⁰³ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 63–65; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 169–171, dopis č. XIV.

⁵⁰⁴ Český Krumlov se původně jmenoval pouze Krumlov. Přídomek „Český“ začal být připojován již v 1. pol. 15. stol., ale oficiálně město získalo název Český Krumlov až v roce 1920.

1° Cladrubienses memorias maxime desidero. Inseram omnes in librum meum, qui inscribitur: Notitia regni Boh[emiae].⁵⁰⁵ Quid verò petam, facile V[estra] R[everen]da Paternitas rescire potest ex interrogationibus, quas de Teplensi proposui.

2do Chotissovienses seu Dworzisstienses memorias. Eae omnino conveniunt cum prioribus. Hoc tantùm addito, quòd summè cupio scire, si quid memorabile vel ad nobilitatem vel ad virtutem, vel ad nobilitatem, successionem Abbatissarum spectet etc.

3° Pro P. Gamans quàm maximè supplico, ut duorum generum memoriae annotentur: 1^{ae}, quae spectant ad Carolum IV. Imp[eratore]m et Bohemiae Regem. 2^{ae}, quae spectant ad Archiepiscopos Moguntinos, licet t[antu]m essent subscripti: saltem nominetur annus, mensis et dies.

Mi dilectissime P. Aloysii, ego gratus esse Caritati vestrae non possum; faciam, quod potero et mentionem adducam gloriosam suo t[em]pore mei dilectissimi P. Aloysii, per cujus manus haec mihi venerunt.

Rogo iterum, nè me in his petitis deserat, et quando plura collecta habebit, Pragae mittat ad antiquae Urbis Coll[egi]um, ut janitori nostro tradantur; is certò Crumlovium promovebit; sed mihi priùs per postam indiculum rerum collectarum Cladrubio, Chotiessovio et Teplâ (si quid adhuc superest spectans ad Moguntinos) transmittat! Utinam haberem aliqua munuscula pro meo P. Aloysio! Spero me suo tempore demonstraturum, quòd gratus esse voluerim, idque agnoscat P. Aloysius! Utinam V[estra] R[everenda] P[at]ernitas Chotiessovium ipsa excurrat!

Jam ad quaesita: 1° quod attribuat Chotiessoviensis fundatio Wrtbaeis, factum est me absente Pragae in Collegio veteri, ubi tunc erat Noster Pater Societatis Franciscus z Wrtby.⁵⁰⁶ Sapienti pauca. 2do ego nollem à me proficisci et excludi omnino Wrtbaeos à foundationibus illis duabus; cùm sint (ut plurimi scribunt) Patruales Guttensteiniorum, seu (ut veteres vocabant) Fratres armorum et iisdem utantur insignibus. Licet aliquin ego (in silentio) putem non Wrtbaeos, sed Guttensteinios esse Fundatores; et hujus rei habeam demonstrationem (sed iterum in silentio) evidentem.

Ad 2. De origine Comitum de Guttenstein scripsi in libro, cui titulus: Origines Illustrium Bohemiae familiarum. Est liber grandis non editus, qui à me perficitur.⁵⁰⁷ In

⁵⁰⁵ Balbínovo dílo s tímto názvem nikdy nevyšlo.

⁵⁰⁶ Syn Jana Adama z Wrtby, pocházel z tzv. jindřichohradecké větve rodu, dále rektor koleje v Březnici.

⁵⁰⁷ Dílo s tímto názvem Balbínovi nikdy nevyšlo. O dalších nikdy nevydaných Balbínových dílech píše A. REJZEK (*P. Bohuslav Balbín*, s. 200). Jedná se o spisy *Valerius Maximus, Methodus orationis encomiasticae* a dle Rejzka rovněž „jakási epigrammata, jež vydal anonymě a jež by měla mít podobný obsah jako *Examen melissaeum*.“ A. BAĐUROVÁ (Bibliografie I, s. 78) toto dílo identifikovala jako první vydání *Examen melissaeum* z roku 1655.

eo igitur libro est tractatus sicut de aliis familiis, sic etiam de Gutteneiniis, quos ostendo in Bohemiam venisse cum Czecho, et Slawnicum,⁵⁰⁸ Mielnicensem comitem, patrem S. Ludmillae, esse unum è maioribus Gutteneiniorum. Hunc tractatum auxi et dilatavi, dedique et obtuli D[omi]no Comiti de Guttenein. Quid cum eo ulterius sit facturus, ego nescio. Sine dubio servabit illum velut thesaurum. Ostendo ibidem genealogicè à S. Ludmilla Comitissa Mielnicensi omnes omnino modernos Reges, Duces, Principes (et regem Galliae, <Polo> Hispaniae etc. etc.) per faeminas descendere, quod totum redundat in laudem B. Martyris Hroznatae et ad promovendam ejus Canonizationem, cùm sit innexus et implexus per faeminas omnibus Regum et Ducum (et Saxoniae, Anhaltinis, Bereit, Onsbach, Palatinis et omnibus electoribus saecularibus) familiis etc. etc., etiam Brunsvicensibus, Lunaeburg[ensibus], Neoburg[ensibus], Bavaris, Condaeis etc. etc.⁵⁰⁹

Ad 3. Ratione intercessionis sub Ferdinando I. à Gutteneiniis factae, legi in m[anu] s[cripta] quadam historia Rosensi authore Wenceslao Brzezan⁵¹⁰ Piccardita, cùm Joannes Abbas Teplensis⁵¹¹ apud caesarem Car[olum] V. et regem Ferdinandum I. accusatus esset (nescio, ob quam caussam)⁵¹² et periclitaretur bona quaedam Monasterii, Albertum Comitem de Guttenein, tutorem Vilhelmi Rosensis tunc novennis et Gubernatorem omnium bonorum Rosensium,⁵¹³ qui erat praesens et plurima servitia Caesari et Regi praestitit et erat gratissimus Ferdinando I., qui ad eum plurimas scripsit litteras (quae ibi recitantur) suscepisse patrociniū abbatis Joannis, ita ut is <se> innocentiam suam clarè probaverit.

⁵⁰⁸ Balbín jistě chtěl napsat „Slawiborem,“ jako to napsal i ve svém předcházejícím dopise Hackschmidtovi z 25. října 1664 (viz výše).

⁵⁰⁹ Viz rodokmeny přiložené na konec Balbínova *Syntagma hisotricum*.

⁵¹⁰ Václav Březan (1568–asi 1618) byl rožmberským archivářem a knihovníkem a autorem pětidílné Historie rožmberské, z níž se zachovaly pouze poslední dva svazky, věnované osobám Viléma z Rožmberka (1535–1592), resp. jeho bratra, posledního Rožmberka Petra Voka (1540–1611).

⁵¹¹ Opat Jan (V.) Kurz (1535–1559). O jeho působení v Teplé viz kap. 2, s. 7.

⁵¹² Je zajímavé, že Čermák o žádném opatově obvinění u císaře nepíše. Dle něj „r. 1544 [...] Jindřich, purkrabí Míšeňský a říšský kancléř, pán na Theysingu [...] osvojil sobě všechny statky kláštera Teplského a opata samého držel v Praze ve vazbě. Ale opat vyvázl šťastně a [...] se mu poštěstilo přízní císařovou opět nabýti všech statků kláštera svého.“ D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, 372–373.

⁵¹³ Albrecht z Gutštejna (†1550) se stal spolu s Oldřichem Holickým ze Šternberka (1505– kol. 1566) a Jeronýmem Šlikem (1494–1551) jedním z poručníků Viléma a Petra Voka z Rožmberka po smrti jejich strýce Petra V. z Rožmberka (1489–1545) v roce 1545, kdy nebyli na živu žádní další členové rodu Rožmberků. Protože dle Balbína se tato událost měla odehrát v roce 1544, kdy rožmberským poručníkem ještě nebyl, je Balbínovo líčení poněkud zkreslené. K roku 1544 se v dochovaných částech Březanova díla nepíše, po úvodu věnovaném Vilémovi z Rožmberka a jeho sourozencům a jejich poručníkům pojednává Březan až o událostech od roku 1546. Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků I, II*, Praha 1985. O Gutštejnově poručnictví J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci*, s. 354–360. O Vilému a Petru Vokovi z Rožmberka Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989; Týž, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 2011; Týž, *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Praha 1996; Týž, *Petr Vok z Rožmberka. Život renesančního kavalíra*, Praha 2010.

Hoc idem longè antè praestitere quatuor Guttensteinii, cùm sub Rege Georgio periclitaretur Monasterium, et quamvis Guttensteinii inimici maximi fuerint Monasterii <in> Cisterciensium Waldsasensis, suos tamen Teplenses egregiè defenderunt collecto milite adversus Regem Georgium, cum quo bella gesserunt.⁵¹⁴ Haec omnia clarè probat <ide> eadem historia Rosensis, uti et Acta Regis Georgii m[anu]s[cripta] et Paprocus, agens de familia Sternbergica. Vide etiam Casparum Bruschiu[m] in Monasteriis Germaniae, ratione Waldsassen etc. Unde Guttensteinii tuebantur Teplam velut Maiorum suorum foundationem. Plura, si haberem otium, adferrem.

Ad 4. Ratione Antonini est meus error; deceptus sum Catalogo Patrum Concilii Tridentini, ubi clarè sic legitur: Antoninus de Mùglicio, Archiep[iscopu]s Prag[ensis], orator Ferdinandi I. etc.⁵¹⁵ In multis offendimus o[mn]es.

Quod Reverendissimus D[ominu]s Abbas curaverit legi Arnestum in Refectorio, non hoc est attribuendum mihi, sed R[everendissi]mi D[omini] Praelati benevolentiae et amori, pro quo immortales ago gratias. Hactenus ad litteras.

Atque his me commendo b[e]n[e]vol[ent]iae et favori V[estrae] R[everendae] D[omi]na[ci]o[n]is maxime circa illa superius petita. Scripsi litteras valedictorias R[everendissi]mo. Salutem religiosam cum o[mn]i humilit[at]e depono ad Ven[erabilem] Conventum et in eo ad meos dilectissimos R[everendos] P[atres] Michaelem et Rudolphum, quos ad gloriam Dei et bonum Teplensium conservet Deus, unà cum dilectissimo P[at]re meo Aloysio,

cujus

sum eroque semper

Clatoviae 1. Novemb[ris] [1664]

servus paratissimus

Bohuslaus Aloysius Balbinus S. I.

mp.

⁵¹⁴ O roli Buriana II. v odboji Zelenohorské jednoty, proti králi Jiřímu z Poděbrad J. JÁNSKÝ, *Hroznotovci*, s. 113n.

⁵¹⁵ Antonín Brus z Mohelnice (1518–1580), byl člen řádu křižovníků s červenou hvězdou, od roku 1552 jeho verlmistrem. Po vypuknutí nové války s Tureckem byl Ferdinandem I. jmenován tajným radou a nejvyšším polním kazatelem. Stal se vídeňským biskupem (1558–1562) a prvním pražským arcibiskupem po období sedisvakance (1562–1580).

Admodum R[evere]nde, Doctissime ac Religiosissime D[omine] Pater Aloysi
et Carissime D[omine] Confrater

Precatus sum nuper R[everendissi]mo D[omino] D[omino] Abbati faelicissimum
Novum Annum in literis ad V[estram] A[dmodum] R[everendam] Paternit[at]em;⁵¹⁷
jam rogo, ut eadem omnia Meus C[arissi]mus P. Aloysius sibi nomine meo precetur!

Hodie accipio litteras alteras⁵¹⁸ à V[estra] A[dmodum] R[everenda] P[aternita]te
et responsum deo duplex; quia verò hodie comoediolam quandam producimus, non
possum nisi ad priores respondere, quae 13. Decembris datae sunt;⁵¹⁹ ad alteras proximè
responsum exspectet.

Habeo, quod agam, ut me ab adversario meo C[arissi]mo Patre defendam. Aio
inprimis: Si scripsi Guttensteinios a[nn]o 1197 Imperii Comites creatos, errorem calami
fuisse. Eo tempore Comites creati sunt, quo Zwiest de Mielnik, Comes Bohemicus
(nondum Imperialis), unus ex maioribus Guttensteiniis coram ipso Friderico Caesare
fortissime pugnans contra Mediolanenses cecidit, ut est in Hagek.⁵²⁰ Id factum, cùm alii
quoque Bohemi nobilitarentur vel potiùs Equites aurati crearentur, ut Malowecii etc.,
quod factum est, ut in Melissis meis annotavi, a. Christi 1159.⁵²¹ Idem annus brevè im-
primetur <dum impr> in Originibus Fa[m]iliae Maloveciana, qui libellus addetur ad
Historiam S. Montis.

⁵¹⁶ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 75–76; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 177–178, dopis č. XVII.

⁵¹⁷ Dopis se nedochoval.

⁵¹⁸ Z 20. a 27. prosince 1664. KP Teplá, kn. 41, f. 135r–136v, 145r, v.

⁵¹⁹ KP Teplá, kn. 41, f. 127v–128v. Hackenschmidt v něm píše, že Friedrich Barbarosa (1122–1190) byl již roku 1197 po smrti a že nerozumí tomu, „cur nunc simpliciter dicatur B. Hroznatam fuisse ex familia Guttensteiniana, et Wrtbaea, cùm nuper fuerit scriptum non Wrtbaeos sed Guttensteinios esse fundatores.“

⁵²⁰ O Zvěstově smrti u Milána ani o tom, že by Vladislav Zvěsta „na rytířství pasoval,“ Hájek nic nepíše. Vyjmenovává sedm jiných a nakonec uvádí: „A tak mnohým jiným svým rytířuom král [Vladislav] kázal rozličná nositi a štítčích znamení a erby pro budúci paměť jejich statečnosti.“ Václav FLAJŠHANS, *Václava Hájka z Libočan Kronika česká. Podle originálu z r. 1541, III. Čechy vévodské, r. 1101–1253*, Praha 1929, s. 214–216.

⁵²¹ Správný letopočet je 1158. Chybné datum, převzaté z Hájkovy kroniky (V. FLAJŠHANS, *Václava Hájka z Libočan Kronika česká*, s. 196n) B. BALBÍN uvádí i v *Syntagma historicum*, s. 5 a *Vita venerabilis Arnesti (vulgò Ernesti), primi Archiepiscopi Pragensis, nobilitate sanguinis, sapientiâ ac litteris, morum innocentia & sanctimoniâ, rebus maximis gestis ac denique virtutibus omnibus antistitis clarissimi*, Pragae 1664, s. 7.

2do miratur bonus P. Aloysius, quomodo dici possit B. Hroznata fuisse ex familia Guttensteiniana et Wrtbaea, cùm fuerit scriptum non Wrtbaeos, sed Guttensteinios esse fundatores? Facillime ad hoc r[espo]ndetur: nam 1° etsi dicatur Guttensteinios et Wrtbaeis ab una origine procedere, non tamen sequitur omnia, quae Wrtbaei fecerunt, adscribenda esse Guttensteinii, nec, quae Guttensteinii fecerunt, Wrtbaeis. Sic v. g. si hodie Wrtbaei fundarent aliquod Monasterium, Guttensteinii non essent illius fundatores, etiamsi ab eadem familiae origine descendant. Ampliùs ostendo: Rosenses sunt fundatores Crumlovii,⁵²² Domini Novodomenses sunt Coll[eg]ii Novodomensis,⁵²³ non contrà; licet utrique ab eadem origine (quod omnes historici affirmant) prodierint. Itaque poterat B. Hroznata prodire ex familia Guttensteiniana, quae olim fuit eadem cum Wrtbaea, seu ab eadem cum Wrtbaeis origine et familia descendere; et potuerunt soli Guttensteinii esse fundatores, non Wrtbaei, quia licet eadem sit utriusque familiae origo, non tamen eadem sunt actiones, postquam familiae sunt divisae. 2do si adducerem illam demonstrationem (quam chartae committere non audeo), statim meus dilectissimus P. Aloysius intelligeret et haberet solutionem; sed ut dixi, non audeo, nisi oretenus et soli. Itaque dum illam manifestare non audeo, maneat, quod Historici tradunt: Guttensteinios et Wrtbaeos esse patruales aut saltem fratres armorum. Scio Wrtbaeos quosdam olim fuisse, qui perierunt. Sapienti pauca. Si per unum Ave Maria [cum] R. P. Aloysio loquerer, statim omnia intelligeret.

Guttensteinii vel potiùs propinqui mortis causam B. Hroznatae attulisse dicuntur; non contradico: quia scio ab iisdem Monasterium Waldsassense Cisterciensium gravissime afflictum etc.,⁵²⁴ sed mihi non est verisimile, quia isti fuerunt de provincia Egrae, quae tum non subjacebat Regi Bohemiae, nisi post aliquot decades annorum,⁵²⁵ et Guttensteinii in districtu Cubitensi, Zatecensi, Plsnensi ditiones tenebant: neque id rex potentissimus (qui D[omi]nos Bohemos vehementer premebat et in officio continebat, bona rapiebat Proceribus), permisisset, ut unus ex regni Proceribus quondam sic ad mortem affligeretur etc. Haec salvo meliore iudicio. Brevi plura.

⁵²² Jezuitskou kolej v Českém Krumlově založil Vilém z Rožmberka, první jezuité vedení Václavem Šturmem sem přišli v roce 1584.

⁵²³ Jezuitskou kolej v Jindřichově Hradci založil Adam II. z Hradce (1549–1596) spolu se svou manželkou Kateřinou z Montfortu (1556–1631) v roce 1594.

⁵²⁴ Klášter Valdsasy v jižním Chebsku byl založen v roce 1133. Mužský klášter byl zrušen v roce 1571 a po jeho obnovení v roce 1669 definitivně v roce 1803. Od roku 1863 zde funguje ústav cisterciáckých sester. O klášteře Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142–1420. 3. svazek, Kláštery na hranicích a za hranicemi Čech*, Praha 2009, s. 157–186.

⁵²⁵ Chebsko definitivně připojil Jan Lucemburský roku 1322.

Chotiessoviensia avidissime exspecto non modò de rebus Carolinis pro R. P. Gamans, sed multò magis pro me, ut[ha]beam, quaecunque ad laudem et notitiam Sancti illius Coenobii spectant. Idem est de Cladrubiensi. [A] P. Coelestino⁵²⁶ non multum spero, quia haeret apud Excell[entissimum] Comitum. Saluto totum Ven[erabilem] Conventum et meos Charissimos R[everendos] P[atres] Michaelum et Rudolfum; huic suo tempore gratus. Haec scripsi tam [pro]peranter, ut non possem magis.

Crumlovii, 2. Jan[uarii] 1665.

A[dm]odum R[everendae] P[at]ernitatis V[est]rae C[arissim]ae

Putabam me in prima linea Salutatio-
nem ad R[everendissim]um expedi-
visse; omisi, dum propero: obligatis-
simus sum servus et filius
R[everendissim]i D[omi]ni D[omi]ni
Abbatis, cui, ut gratum me ostendam,
nunquam efficere rebus ipsis potero,
sed appreciationibus, quas ex corde
bono et optimo, millenas
R[everendissim]o mitto.

Servus in Christo paratissimus, Fr. indig[nissimus]

Bohuslaus Aloys[ius] Balbin[us]

Sacerdos [S. I.]

7.⁵²⁷

Bohuslav Balbín

Aloisi Hackenschmidtovi

Český Krumlov, 23. února 1665

Adomdum Reverende, Religiosissime ac Doctissime D[omi]ne Pater Aloysi

Pax Christi!

Occupatissimus meo P. Aloysio scribo cogorque multa paucis complecti, ide-
oque per puncta respondeo:

⁵²⁶ Snad míněn Celestin Mendl, pozdější kladrubský opat (1666–1689).

⁵²⁷ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 91–92; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 189–192, dopis č. XX.

1° Accepi instrumentum, quo venditur Dobrzanum spectans olim ad Monasterium Misense Virginum de Poenitentia.⁵²⁸ Rogo, continuet favorem, et si quid praeterea de iis rebus habetur, in antiquitatis honorem communicet.

2do de Chotiessoviensibus rebus pauca haberi vehementer miror. Fuit hoc Coenobium primum divitiis in Bohemia, ut apparet ex Libro Bernae Regalis:⁵²⁹ deinde etsi in humilitate altissimo servierint, notare potuerunt, sicut alia Coenobia, quorum Abbates, Priorissas, etc. memorabilia habemus et legimus. Rogo, dignetur mihi indicare nomen totum R[everendissi]mi Praepositi, ut, si quando sit nominandus, scire possim.

3° Cladrubienses si quid suppeditare nolunt, non fatigetur urgendo. Publicabunt illi suas antiquitates, sicut hucusque fecerunt, ita, ut de illis ipsi parum, nos nihil sciamus. Ignorans ignorabitur, ait quidam.⁵³⁰ Et an non Patres nostri in Imperio Browerus⁵³¹ et Serarius⁵³² ediderunt monasteriorum Ord[inis] S. Benedicti et nominatim Annales Fuldenses?

[4]° Magnum privilegium à Carolo fuit, nè hospites Chotiessovii teneantur recipere.⁵³³ Pluribus Monasteriis idem concessum est a regibus. Nobis simile privilegium Ferdinandus I. Imp[erator] dedit per omnes Imperii Provincias. Olim usitata res erat Nobilibus, quoties iter facerent, divertere ad Monasteria; quidam ordines profitebantur, ut ipsi vocant, hospitalitatem, et in Coenobiis Domus hospitem erigebant etc., multa scribi possent. Coenobio Virginum haec minimè conveniebant.

5° Sacri Montis historia in typo est absoluta, sed nondum Appendices geminae, 1ª descriptio totius districtus Podbrscensis, 2ª origines familiae Maloveciana. Quo mense, quâ septimanâ in typo etiam haec absolventur, nec ipsi typographi dicere possunt: nam in typo (uno t[antu]m librum ponente) vix duae phylrae absolvi intra hebdomadam possunt. Quot verò sint implendae, adhuc nescimus; in scripto sunt adhuc XX.

Ad 6. R. P. Georgius Crugerius Giczinii moratur.⁵³⁴ Vir est patriae historiae scientissimus, sed, ut magni artifices aliquod semper habent adjunctum, maximus

⁵²⁸ Z 27. října 1282, viz pozn. č. 287. 7. února 1665 píše Hackenschmidt Balbínovi, že opis listiny vbrzku pošle. (KP Teplá, kn. 41, f. 185v–186r)

⁵²⁹ Berní rula (1654) je první je první úplný soupis daňových povinností v Českém království.

⁵³⁰ Srv. Vulg., I Cor. XIV, 38: „Si quis autem ignorat ignorabitur.“

⁵³¹ Christoph Brouwer (1559–1617), rektor ve Fuldě a v Trevíru, autor např. Fuldensium Antiquitatum libri 4 (1612) nebo Antiquitates Annalium Trevirensium (1626).

⁵³² O něm viz pozn. č. 280.

⁵³³ O tomto privilegii se M. HLINOMAZ (*Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*) nezmiňuje.

⁵³⁴ Body 5 a 6 jsou odpovědi na Wilfertovy dotazy, jež Hackenschmidt Balbínovi tlumočil 7. února 1665. KP Teplá, kn. 41, f. 186r.

cunctator. Ego eum ideo saepius laudo et cito, ut animetur ad aliquid praestandum. De mea Patria quid R[everendissi]mus quaerit? Ubique Reges et hortulani, boni et mali nascuntur. Pater meus Pardubicii Regius Capitaneus fuit;⁵³⁵ casu Regino Hradecii sum natus. Jam cosmopolita sum.

Ad 7. Tractatum de Gutteneis cur tantopere R[everendissi]mus expetat, nescio. Nullum est in eo arcanum, quia typis edetur, nec ad B. Hroznatam ista spectant, sed ad Gutteneis. Si Beatus Martyr Hroznata è Gutteneis non fuit, tum etiam ex ejus familia Sancti et Sanctae (qui ibi recensentur) non fuerunt. Nam Guttenei sunt ex familia Comitum de Mielnik, uti S. Ludmilla fuit Comitissa de Mielnik, ex cujus sanguine 24 Sancti et Sanctae descendunt. Si igitur B. Hroznata non fuit ex Comitibus de Mielnik, nihil haec ad ipsum. Ego demonstravi genealogicè à Comitibus de Mielnik per faeminas omnes in Europa Reges ac Principes, o[mn]es saeculares Electores, etiam Austriacos Reges Hispaniae etc. etc. descendere et sanguinem S. Ludmillae Comitissae Mielnicensis accepisse. Leget ista brevi R[everendissi]mus; jam enim et Pragae et Romae à Censoribus sunt probata. Libenter illa mitterem, sed occasio deest et timeo, nè pereat in via; quodsi periret, expono periculo, nè o[mn]i[n]o liber pereat, cum aliud unicum tantum exemplar habeam etc. Nihil erit ibi, quod Reverendissimo non placeat.

Ad 8. Ratione foundationis Teplensis, an Gut[ensteinii] an Wrtbaei adscribere eam sibi possint, jam pridem scripsi, quid sentirem. Audeone aliquid meo dilectissimo P[at]ri Aloysio scribere? Audebo. Videtur mihi bonus P. Aloysius (causam ego nescio) non bene esse affectus familiae Gutteneianae. Hoc ex multis indiciis colligo. Ego vix illos satis possum contra eum defendere: 1° Guttenei non videbantur esse ex familia Fundatoris.⁵³⁶ Hoc aliquanter probato,⁵³⁷ objectum est 2. non posse esse fratres armorum cum Wrtbaeis ob diversitatem auricularum in insigni.⁵³⁸ Hoc etiam excusato⁵³⁹

⁵³⁵ Lukáš Škornice Balbín z Vorličné (1585–1622). O něm Antonín RYBIČKA, *Balbínové, jinak Škornicové z Vorličné*, in: Časopis Musea království českého 45, 1871, s. 400.

⁵³⁶ Viz výše otištěný dopis z 25. října 1664.

⁵³⁷ Viz výše otištěný dopis z 1. listopadu 1664.

⁵³⁸ 8. listopadu 1664 píše Hackenschmidt Balbínovi: „Concernens insignia B. Hroznatae sive Teplensium et Cotischoviensium in litteris ad me datis diligenter advertit D[omi]nus Praelatus ea cum Gutteneianis non omnino convenire adeoque Gutteneis cum Wrtbaeis non posse dici fratres armorum, utque hoc clarius patet demandatum nostro pictori, qui Cornua Gutteneiana, prout in lapidibus sepulchralibus hic sunt incisa, delineavit, nostrarque adiecit, ex quibus notabilis differ[ent]ia apparet, quod Gutteneiana habeant auriculas, quibus carent nostra.“ KP Teplá, kn. 41, f. 112r.

⁵³⁹ Balbín oponuje 24. listopadu 1664: „[...] vidi millies insignia Gutteneiana [...] nunquam vidi auriculas adjectas. Item in curia vero Pragensi sunt ex lapidibus expressa (cum aliis Baronibus) insignia ejusdem Buriani, qui Teplae jacet, et tamen carent auriculis. [...] 2do auriculae illae accidens sunt; nam eas aliquando Guttenei (ut jam vidimus) apposuerunt, aliquando reliquerunt.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 68; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 173, dopis č. XV.

3° objectum est non potuisse creari Comites à Caes[are] Friderico.⁵⁴⁰ Ostenso in cifris errore objectum 4.,⁵⁴¹ quomodo, si eadem sit familia Gutt[ensteiniana] et Wrtbaea, illi fuerint fundatores, hi non.⁵⁴² 5. incredibile visum est intercessisse Albertum Guttensteinium pro Monasterio Teplensi,⁵⁴³ tandem 6. objectum: si sint ex familia Fu[n]datoris, occisum ab iis B. Hroznata;⁵⁴⁴ quod nuper refellere sum conatus.⁵⁴⁵ Heri accepi l[itte]ras datas 17. Januarii (ubi illae haeseri[nt] tamdiu, nescio). In iis adducitur Principissae Brandenburgicae autoritas contra Guttensteinios etc.⁵⁴⁶ Mi dilectissime P. Aloysi. Partialis i[lla] fuit et nata Wrtbaea: plus credendum est historicis, qui haec o[mn]ia examinarunt, quam jactationi Nobilium, maxime faeminarum; si quid tale ess[et], quod illa dicebat, nonne in archivo Teplensi magis ista invenirentur, quàm apud illam? Etc. Qui sunt illi duo pagi, quos Guttenstein[i] addiderunt? Fundatio est facta à B. Hroznata, non (ut ita dicam) compilata à diversis Wrtbaeis et Guttensteiniiis: quorum adhuc eo t[em]pore no[m]i[n]a non erant, deinde B. Hroznata fuit Comes; Wrtbaei Comites non fuerunt,⁵⁴⁷ sed Guttensteinii. Scio in epitaphio vocari Barones, sed id factum ex aevi simplici[ta]te. Constat enim eundem Burianum (ut in originali vidimus) subscribere solitum Burianus Comes de Guttenstein etc.,⁵⁴⁸ neque ego credo affirmantibus et maxime partialibus, quia certissimo (absit ambitio) plura scio de familiis Bohemiae, quam ipsi D[omi]ni de suis majori[bus] sciant. Laudes R[everendissi]mi D[omini] Norberti

⁵⁴⁰ V dopise z 13. prosince 1664, KP Teplá, kn. 41, f. 128r.

⁵⁴¹ Viz výše otištěný dopis ze 2. ledna 1665.

⁵⁴² Zřejmě má Balbín na mysli totéž, co v bodě 1.

⁵⁴³ 8. listopadu 1664 píše Hackenschmidt Balbínovi: „Historia de Abbate Joanne Kurzio sub Ferdinando 1° et Carolo V. è nostris Annalibus nota est, sed de Guttensteinio Alberto nihil constat, quamvis specificati Guttensteinii quibus Georgio Rege D[omi]no Sigismundo defenderunt.“ KP Teplá, kn. 41, f. 112r. Balbín reaguje 24. listopadu 1664: „[...] responderi potest non omnes historicos omnia scivisse aut omnia scribere voluisse. Deinde unius silentium non praejudicat alteri disertè id affirmanti et maximè ei, qui sui temporis acta scripsit et rebus interfuit.“ (KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 69; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 174, dopis č. XV) čímž míní V. Březana, který měl dle Balbína o postupu Albertu z Gutštejna v roce 1544 podat zprávu, ale toho nelze považovat za současníka, protože se narodil až téměř čtvrt století po těchto událostech a první díl Historie rožmberské začal psát až po roce 1600. V. BŘEZAN, *Životy*, s. 667–668.

⁵⁴⁴ 13. prosince 1664 píše Hackenschmidt Balbínovi: „Maiorum Traditione putamus fuisse consanguineos B. Hroznatae, qui aegrè ferebant tam ampla bona in manus mortuas devenisse, quae traditio si vera, quis liberabit Guttensteinios à nece B. Martyris?“ KP Teplá, kn. 41, f. 128r.

⁵⁴⁵ Jistě má na mysli své pojednání *Quaestio historica: an b. Hroznata a propriis suis cognatis captus et occisus sit*, které poslal Hackenschmidtovi spolu se svým dopisem z 15. února 1665 jako přílohu. K této otázce se ale vyjádřil již ve výše otištěném dopise z 2. ledna 1665.

⁵⁴⁶ Viz výše, s. 56–57.

⁵⁴⁷ Hraběcího titulu dosáhl až Sezima z Vrtby (†1648) 20. prosince 1624. Tento Sezima z Vrtby byl zakladatelem druhé, tzv. hraběcí větve rodu, která se později dále dělila na otickou, janovickou a konoopišťskou.

⁵⁴⁸ Ve skutečnosti byl Burian I. na svém náhrobníku titulován pouze jako „Magnificus et Generosus baro Dominus Dominus Buryan de Guttenstein, Dominus in Breitenstein, residens a Tachovia,“ cit. dle J. JÁNSKÝ, *Hroznatovci*, s. 505, pozn. č. 70. O Burianově smrti tamtéž, s. 106. Hrabětem se stal až Burianův pravnuk, zmíněný poručník Viléma a Petra Voka z Rožmberka Albrecht z Gutštejna.

etiam huc inspectant: quia potest esse aliquis in maximis officiis, qui non habeat noti[t]am similium historiarum. Ignoscat me[us] dilectissimus P. Aloysius; commotior haec scripsi: quia vellem mihi plus credi, quam faeminae. Ego certè plus studui familiis noscendis etc. R. P. Joannes C[zi]merman (quem citat R. P. Aloysius) meus fuit triennio discipulus; concionator est bonus, uti et mathematicus; an sit historicus et versatus in Bohemicis rebus, nec ego, nec alii audiverunt.

Henricus Episcopus, Dux Bohemiae, non fuit è familia <G> B. Hroznatae, sed ex familia Regia, pater eius, Henric[us] II. fr. fuit Wladislai II. Regis Boh[emiae], fundatoris M[on]asterii Strahoviensis; unde meritò eum sibi Czerniniana familia adscribit. Serram si d[on]avit Henricus, non mansit illa Guttensteiniis; Burianum tempore Mansfeldi, quod mirum, fuisse m[on]asterio contrarium, cùm fuerit haer[eti]cus?

Meus dilectiss[imus] P. Aloys[us], ne irascitur! Haec scripsi aff[ect]u syncerissimo. Interea R[everendissi]mo D[omino] Abbati me humillime commendo, cui, quam primùm S. Mons abso[l]vetur, ex[em]plar mittetur. Totus Ven[erabilis] Conventus salveat et mei pulli quondam et nunc C[arissi]mi! Crumlovii, 23. Febr[uarii] 1665. Valde properavi.

A[dmodum] R[everendae] P[at]ernitatis] V[est]rae Servus in Christo

B[ohuslaus] B[albinus] S. I. mp.

8.⁵⁴⁹

Alois Hackenschmidt
Bohuslavu Balbínovi
Teplá, 14. března 1665

550

Adm[odum] R[everen]de Religiosissime in Chr[ist]o P[at]er
D[omi]ne Amice pretiosissime.

Pro singulari gratia reputo, quod V[est]ra Dilectio inter summas occupationes recordetur sui minimi Aloysii, qui vicissim nunquam solet esse immemor amantissimi

⁵⁴⁹ Strahov, sign. DG I 24, f. 349–350; KP Teplá, kn. 41, f. 217v–219r.

⁵⁵⁰ Ad Patrem Balbinum] *add. T*

Bohuslai, pro cuius felicitate ad sacram aram quotidianum facit Memento, ut quae pro gloria Reipublicae molitur, ex voto complere possit.

De Cotischoviensium rebus pauca⁵⁵¹ haberi non miretur, adverto etiam majores nostros in notandis personalibus fuisse minùs accuratos. Si P. Wenceslaus Schilling⁵⁵² ante annos quadraginta successionem Abbatum non annotasset, usque hodie ignorarem illum ordinem,⁵⁵³ interim desunt nomina Priorum, aliorumque Conventûs Superiorum, Pastorum, Capellanorum, Officialium eorumque gesta, quae futurorum directioni servirent, sed omnia cum antiquitate interierunt⁵⁵⁴ nec hodie reperiuntur, qui personalia colligunt. Putant enim plures in praeiudicium fieri hominis Religiosi, quando eius bene vel male gesta notantur. Fuit olim in Conventu nostro P. Hermannus Sch[il]lager,⁵⁵⁵ frater germanus R. P. Beniamini, qui sui temporis acta fidelissimè et accuratissimè congescit, sed recentia haec sunt nec tangunt seculum antèrius,⁵⁵⁶ in quo variae mutationes factae. Intelligo in Sacristia nostra asservari solitas vetustissimas scripturas priorum Abbatum, è quibus praeclara multa potuissent eruderari, sed imperitia quorundam tacentibus ad haec Praelatis eas in res comicas convertit, quod dolendum! Si porrò inter Cotischoviensium scripturas reperientur notabilia, magnâ fidelitate consignabo, si tempus et vires mihi fuerint, pluribus enim quotidie distrahor, quae non patiuntur in similibus haerere. Conventualis enim choro addictus⁵⁵⁷ vix moram habet functionibus ordinariis superesse et obligationibus suis satisfacere. Si placuerit nominare in scriptis Rev[erendissimu]m D[ominum] Praepositum Cotischoviensem, potest addi D[ominus] Adalbertus Pelleti-

⁵⁵¹ pauca] pau[c]a T

⁵⁵² Václav Schilling (*1580–1587, †1628) byl člen tepelské kanonie (v roce 1603 složil sliby, v roce 1608 slavil primici), kde byl podpřevorem (1608) a od roku 1609 převorem, roku 1624 se stal kaplanem v Teplé. Byl autorem prvního svazku Tepelských análů, věnovaných období do roku 1599, jež dokončil v roce 1621 a 29. listopadu toho roku věnoval k narozeninám opatu Ondřeji Ebersbachovi (1554–1629). O něm J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 267–284.

⁵⁵³ Pořadí chotěšovských opatů viz D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 397–433. Z této části Čermákovy knihy vychází M. HLINOMAZ, *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 42–100. O Schillingovi a jeho díle J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 267–284.

⁵⁵⁴ interierunt] perierunt T

⁵⁵⁵ H. Schlager (†1646) byl tepelským knihovníkem (v roce 1631 složil sliby, po studiích v arcibiskupském semináři slavil roku 1637 primici); v roce 1639 dokončil knihovní katalog. Od roku 1642 působil jako farář ve Žluticích. Na konci Hackenschmidtova seznamu tepelských kanovníků se nachází jeho verše nadepsané *Conceptus Hermanni Schleyer zum Astrologi*, rozdělené podle čtyř světových stran. KP Teplá, kn. 12, f. 19, r, v. O Schlagerovi a jeho díle J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 285–287.

⁵⁵⁶ Jedná se o deníkové zápisky k letům 1637–1642, z nichž pořídil Hackenschmidt *Memorabilia ex diario P. Hermanni Schlager*, jež zařadil do prvního svazku svých Miscellaneí (KP Teplá, kn. 28, f. 52r–54v).

⁵⁵⁷ Podle vlastních deníkových zápisků byl z účasti na chórové modlitbě omluven kvůli práci na druhém svazku tepelských Análů (viz výše, s. 22). Je možné, že Balbinovi, který o této skutečnosti pravděpodobně nevěděl nebo to Hackenschmidt mohl alespoň předpokládat (v žádném z jeho dopisů Balbinovi se tato informace neobjevuje), zalhal, aby tím odůvodnil své zaneprázdnění.

us,⁵⁵⁸ Ecclesiae Cotischoviensis Sanctimonialium Canonici ordinis Praemonstratensis Praepositus etc.; est is patruus D[omi]ni doctoris medici Dobrzanensis fortè non ignoti.⁵⁵⁹ Proximè libenter excurrissem Pilsnâ Cotischovium, sed negotia commissionis aliò avocarunt:⁵⁶⁰ credo tamen brevi habere occasionem illuc pergendi et tunc liberiùs cuncta signabo.

De Cladrubiensibus feci mentionem in meis ultimis⁵⁶¹ et praesentibus includo literas⁵⁶² foundationis propriâ et alienâ manu scriptas; ignoscat, si dignitate non fiant omnia, occupatissimus enim alienam operam inter scholares nostros requiro. Addo etiam catalogum Abbatum Cladrubiensium et vix credo esse absolutum: ipse enim Prior scribit requiri nomina duorum Abbatum, quae incendio Monasterii⁵⁶³ absumpta reperiri non possunt. Sic statim in principio deprehenditur unus vel alter desiderari. Deinde Reinerum⁵⁶⁴ scribunt Cladrubienses immediatum fuisse Raczthonem,⁵⁶⁵ quae collatio cum instrumento venditionis in Dobrzan,⁵⁶⁶ ubi sit mentio duorum Abbatum, non concordat. Ponitur enim Raynerus quisdam Abbas, qui procul dubio resignavit,⁵⁶⁷ et Milow [!] Ab-

⁵⁵⁸ V. Pelletz (†1666) vstoupil do kanonie v roce 1632, po studiích filosofie a teologie v Praze slavil 17. října 1638 primici. Stal se sakristánem, v roce 1640 podpřevorem a v roce 1644 převorem, jímž byl až do roku 1647, kdy na faru do Plané. V roce 1654 se stal chotěšovským proboštem, jímž byl až do své smrti 4. června 1666. KP Teplá, kn. 12, f. 8r, v. Jeho činnost se soustředila pouze na chotěšovskou kanonii samotnou a M. Hlinomaz ji nepovažuje za příliš výraznou. M. HLINOMAZ, *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, s. 85–6.

⁵⁵⁹ Jakub Jan Václav Dobřenský ze Schwarzburgu (1623–1697), po studiích v Praze a v Itálii se stal roku 1663 doktorem medicíny, od roku 1664 přednášel na pražské universitě, kde se také stal několikrát děkanem a dvakrát (v letech 1670 a 1685) rektorem. Byl autorem mnoha lékařských spisů a v letech 1665–1692 sestavoval kalendáře.

⁵⁶⁰ V Plzni byl Hackenschmidt začátkem měsíce spolu s Wilfertem, který tam odjel z Teplé 2. března 1665 („II. Martii Rev[erendissimi]mus ivit Pilsnam in negotio commissionis prop[er] posse subditum. Ve svém *Diariu* Hackenschmidt dále píše k 3. březnu 1665: „Eodem die Cursor Praemonstratensis Pilsnam venit circa horam tertiam pomeridianam, quem fr. Aloysius cum gaudio duxit ad Rev[erendissimi]mum, qui redibat ex convivio Colonelli Schneidaw.“ KP Teplá, kn. 29, f. 21v.

⁵⁶¹ 7. března 1665 píše Hackenschmidt Balbínovi: „Beatiorem me reputavi heri, quando Cladrubienses [...] aliqua notabilia submiserunt, sic enim mihi scribit loci prior. [...] Continentur autem in transmissis imò successio d[ominorum] Abbatum Cladrubiensium, quae tamen non est tam accurata sicut nostra, nec dies obitus semper annotati. 2° littera foundationis amplissimae per ducem Vladislaum XVI. anno MCXV. 3tiò summaria omnium privilegiorum illius Monasterii, quorum fermè sunt centum et quadraginta [...] fascis ingens et maior, quam postae committere valeam, per partes successivè transmittam. De Carolinis nihil adest, si tamen advertero aliqua servire posse R. P. Joanni Gamans, libentissimè communicabo.“ KP Teplá, kn. 41, f. 213v.

⁵⁶² literas] *litteras T*

⁵⁶³ Klášter byl zničen požárem v roce 1590.

⁵⁶⁴ Opatem v letech 1231–1275. Údaje o kladrubských opatech čerpám z Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, II. svazek: Mnišské řády*, Praha 2004, s. 93.

⁵⁶⁵ Racek I. z Prostěboře, opatem v letech 1288–1302. Jeho předchůdcem skutečně nebyl Reiner, ale Milota (opatem v letech 1275–1288).

⁵⁶⁶ Z 27. října 1282, viz pozn. č. 287.

⁵⁶⁷ O rezignaci biskupa Reinera M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů II / 2*, s. 93 nic nepíše.

bas actualis.⁵⁶⁸ Ex quibus apparet eam successionem esse minùs accuratam nec in eo placet, quod dies obitus non notentur, usque ad vitam Hiffel, qui creditur fuisse vigesimus quartus Abbas.⁵⁶⁹ Sed nec mihi persuadeo non fuisse plures quam 31. Abbatem,⁵⁷⁰ cùm plerumque duo in ea sede fuerint hodièque sunt. Proximè scribam summaria privilegiorum, ut si quae servierint, de iis ulterior indagatio fieri possit. Reperiuntur aliqua Caroli IV. eiusque filiorum, item Joannis Regis,⁵⁷¹ quae inservient R. P. Joanni Gamans, à quo his diebus Aschaffenburgò alteras et charissimas habui litteras, quibus petit Carolinas reliquas. Rescribo eidem hodie omnes tam Teplenses, quam Cotischovienses mississe Adm[odum] R[everen]dae P[at]ernitatis V[est]rae, ad quam eum remitto. Caeterùm illius litterae infra spatium 7. dierum esse possunt Teplae: sic viâ breviori hinc immediatè submittam, quae nolet et hic reperiri poterunt. Doleo mihi deesse viam ordinariam Cladrubium. Vellem meâ importunitate plura extorquere tam piis conatibus deservientia.

Concernens Tractatum de Gutteneiniis, siquidem D[ominatio] V[est]ra novas considerationes iniicit, Rev[erendissimu]s D[ominus] Praelatus dolenter expectabit⁵⁷² futurum typum, nec ultra urgebit illius scripti communicationem quod pluris semper aestimasset, quam centum libros impressos. Interim patientia!

Quod praesumar non esse bene affectus familiae Gutteneinianaë, nescio, qua fronte mihi impingatur. Dubia mea proposita id non evincunt, feci hoc ad consequendam veritatem, qui in similibus minimam habui notitiam, saepe audivi discurrere de familia B. Hroznatae, sed nunquam talibus fundamentis, quibus D[ominatio] V[est]ra suam opinionem firmat; auctoritates D[omi]ni Norberti: P. Czimmerman etc.⁵⁷³ non adduxi contendendi animo, sed referendi causa, ut ostenderem, quid illi ex auditu sentirent. Nolit igitur D[ominatio] V[est]ra in tantum se commovere et excandescere in causa, quam non impugno, sed humiliter me conformo sententiae D[ominationis] V[est]rae, cuius scientia in noscendis familiis permagna est. Illud confidentissimè et sub rosa confero: Virum nostri ordinis R[everentiae] V[est]rae non ignotum mihi obiecisse et in faciem dixisse praeiudicare nobis, ut Gutteneinianis arcana nostrae foundationis

⁵⁶⁸ Správně Milota.

⁵⁶⁹ Vít Hiffel (opatem v letech 1589–1604, kdy rezignoval) byl v pořadí až 36. opatem.

⁵⁷⁰ 31. Abbatem] 31. Abbates T

⁵⁷¹ Další dochovaný dopis máme až z 28. března 1665 (Strahov, sign. DG I 24, f. 351), který však nebyl zařazen do Hackenschmitových register. Osahuje výtahy z listin z let 1238–1248. Je tedy pravděpodobné, že dopis v lucemburskými privilegii napsal Hackenschmidt již dříve, snad 21. března 1665.

⁵⁷² expectabit] *expectabit T*

⁵⁷³ etc.] *om. T*

aperiamus, futurum brevi, ut ea familia quaerat regressum in bonis Monasterii, si defecerint media statui convenientia. Respondi modestissimè, arcana me nulla aperuisse, imò nec esse concernentia foundationem nostram, solùm pro gloria Beati suggestisse, eius vitam manuscriptam et litteras foundationis cum quibusdam aliis, quae nobis nec minimo valent praeiudicare. Retuli eadem Rev[erendissi]mo meo, qui dixit, si plura haberet etiam secretiora, velle D[ominationi] V[est]rae libentissimè concedere, quod sciat eius intentionem non esse scribere praeiudicantia, sed quae sunt pro gloria stemmatis Guttensteiniani praecisè, quâ occasione honor Beati non parum promovebitur. Ecce quantum diffluo. Habere adhuc unum, sed⁵⁷⁴ pro nunc differo, usque R[everentia] V[est]ra suum sensum dignata fuerit mihi concedere. Interim Rev[erendissi]mus D[ominus] Praelatus pro suo candore humanissimam salutem deponit. Ego autem cum pullis charissimis et meis sincerissimis D[omi]nis Confratribus in charitate inviolata constantissimè maneo

Adm[odum] R[everen]dae P[aternalit]atis V[est]rae Servus et Confr[ater] fidelissimus atque humillimus fr[ater] Aloysius mp.

E Teplensi 14. Martii Anno 1665.

P S. In coronide praesentis epistolae fui submonitus à Rev[erendissi]mo D[omi]no Praelato ratione Guttensteiniorum nostri et aliorum seculorum, siquidem⁵⁷⁵ hi⁵⁷⁶ ex relatis laudantur defensores Teplensium, illi autem⁵⁷⁷ deprehenduntur oppressores. Sic modernus D[ominus] Capitaneus districtus Pilsnensis⁵⁷⁸ in distributione⁵⁷⁹ militum frequentissimas lit[teras] reflexiones foundationis n[ost]rae, quam nulla hospitatione solet praeterire. Addit Rev[erendissi]mus hodie vix nullibi posse in hoc querelas esse,⁵⁸⁰ tamen attente vicinorum secularium libertate, sola Tepla premitur et nullus opprimitur. Haec confidenter et expectoralito [?], ut concludi possit, hodiernos Guttensteinianos praenitere,⁵⁸¹ B. Hroznatam sua patrimonio Chr[ist]i applicasse et servis Dei in Tepla contullisse etc.

⁵⁷⁴ sed] *s[e]d T*

⁵⁷⁵ siquidem] *om. T*

⁵⁷⁶ enim] *add. T*

⁵⁷⁷ videntur et apertè] *add. T*

⁵⁷⁸ Jindřich Bedřich z Gutštejna (†1703).

⁵⁷⁹ Distributione] *Repartitione T*

⁵⁸⁰ esse] *fieri T*

⁵⁸¹ praenitere] *resentire T*

Bohuslav Balbín
Aloisi Hackenschmidtovi
Český Krumlov, 27. března 1665

Admodum Reverende, Religiose ac Doctissime D[omi]ne P. Aloysi,
D[omine] Confr[ater] charissime

Pax Christi cum triplici Alleluia et meritis copiosissimis Agni coelestis!

Vix explicare possum, quot me affectibus dilectissimus P. Aloysius (nuperis literis de 14. Martii) impleverit.

Inprimis humillimas ago gratias pro transmissa copia foundationis Cladrubinae. Eritne aliquando tempus, ut meo P. Aloysio gratum me praestare possim? Gaudeo vehementer me illam accepisse, quam multi ante me impetrare non poterant. Nihil aliud quaeritur, quam notitia hujus Monasterii celeberrimi et antiquissimi. Gratias item ago pro mei memoria in Sacris. Idem à me expectet, quae retribuam D[omi]no etc. Dolendum et super dolendum memorias illas, quas insinuat A[dmodum] R[everenda] P[aternalis] V[estra], periisse in sacristia. Libri m[anu]s[cript]i non debent patere omnibus, scio etiam apud nos hujusmodi ex[em]pla. Successionem Abbatum Cladrubiensium video clarè esse imperfectam etc. <Plures> Melius haec habeo ordinata ego ipse, sed nunc non vacat mea Manuscripta excutere; nihilominus debemus tacere et grati accipere, quod nobis porrigunt; dignetur V[estra] A[dmodum] R[everenda] D[omin]a[ci]o meo nomine R. P. Priorem salutare et gratias agere. Ego postquam omnia missa fuerint, gratiarum actorias scribam.

Ante triduum misi R[everendissimo] D[omino] Abbati (quem humillime saluto) Tractatum de Gutteneiniis; sero esse Ma[c]ulatorium et multa postea me adjecisse etc.: sed debui satisfacere R[everendissimo]mi mandato.

Non irascatur meus dilectissimus P[at]r Aloysius, si quid nuper scripsi (de Gutteneiniis), quod potuisset offendere.⁵⁸³ Dico meam culpam, m[eam] culpam; spero, quod humanitas C[arissimi]mi P[at]ris meae impati[ent]iae ignoscet. Certè vehementer doleo oppugnari Teplam ab iis (ut scribit), qui minimè deberent. Ego in tractatu illo ni-

⁵⁸² KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 95–96; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 193–195, dopis č. XXII.

⁵⁸³ Viz výše otištěný dopis z 23. února 1665.

hil aliud mihi proposui, quam honorem S. Ludmillae, B. Hroznatae. Viventem neminem laudo, nec laudabo. Plura scribere non vacat etc.

Illud, quod vir egregius objecit, prudenter objecit: audivi et ego ipse talia jactari, sed offendi et demonstravi. Nihil ullum habere juris in ea, quae semel Deo sunt donata, ut jus loquitur. Fictus est et chimaera ille regressus. Ubi hoc est scriptum? Nemo talia potest timere; sed (sapienti pauca). Nos Collegiorum omnium fundatores per Boh[emiam], Morav[iam], Siles[iam] scimus, quid nobis nocere possunt ex eo, quòd sint fundatores? Nihil. Nèc tantum. Qui haec timet, ostendit se ignarum juris omnis. Si deficerent media statui convenientia, non raperentur bona, sed alendus esset ad M[o]n[aste]rium cum fratribus, ut ostendunt interpretes iuris Canonici, nihilque aliud. Non habeo nunc ad manum authores, sed res est certissima.

Mi dilectissime P[ate]r Aloysi, nec Vo[s] mihi scripsistis quidquam, quod posset Vobis nocere nec ego essem tam imprudens, ut scriberem (amo magis homines quam hominem, magis generationem spiritualem, quam carnalem, magis Deum et filios Dei, quam filios hujus saeculi) et ultimò, aliud est historia, aliud juris titulus: per meam historiam nihil potest eripi jure. Numquid B[eatiss]imus Martyr Hroznata suam haeredit[at]em, cui voluit, legavit et legare potuit? Nemo questus est, nec frater ejus Zdislaus⁵⁸⁴ etc. nec alii, nec queri potuerunt, quando suis dilectissimus Fratribus, inter quos era[t] futurus, donavit. Si quando me contingeret venire Teplam, nosset R[everendiss]imus D[ominus] Praelatus meum cor. Et ego non omnia huic chartae volo concedere et quae jam ad amantissimas manus P. Aloysii scribo, scribo sub ros[a].

Tempus erit, cùm licebit confidentiùs loqui quàm scribere.⁵⁸⁵ Salutem humillimam R[everendiss]imo D[omino] Abbati, atque toti Ven[erabili] Conventui. Vivant in eo R[everendi] P[atres] omnes, omnes! Tum etiam illi duo mei, quorum uti et mei carissimi P. Aloysii SS. sacrificiis et precibus me humillime commendo. Crumlovi, 27. Martii 1665.

A[dmodum] R[everendae] P[aternitatis] V[estrae] Servus in Christo

B[ohuslaus] B[albinus], S. I. mp.

⁵⁸⁴ Doložení jsou Hroznatovi bratři Sezima a Arnošt. Oba zemřeli zřejmě ještě za Hroznatova života, Sezima dle Žemličky brzy po roce 1187 (J. ŽEMLIČKA, *Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského*, s. 15), Arnošt zemřel dle Kubína snad před rokem 1197 právě z toho důvodu, že není v závěti uveden (P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 87).

⁵⁸⁵ Poprvé se setkali až za Balbínova působení v Litoměřicích, pravděpodobně 21. ledna 1666.

Mitto in separata chartula puncta quaedam Gloriam B[eatissimi]mi Martyris Hroznatae, ad mandatum mei (quem syncere diligo et diligam semper) P. Aloysii.⁵⁸⁶

10.⁵⁸⁷

Alois Hackenschmidt
Bohuslavu Balbínovi
Teplá, 28. srpna 1666

Ad R[everen]dum Patrem Balbinum

Adm[odum] Reverende Pater in Christo Domine frater charissime

Intra quadriduum pervenerunt Teplam, quas Adm[odum] R[everen]da P[aternalis] Litomericii 20. Augusti scripsit, gratias ago pro tam nobili affectu, quod inter summas occupationes mei soleat esse memor. Pro electione Cotischoviensis nominata est dies 13. septemb[ris] pro Commissariis deputati sunt Comes Blatensis de Rozdražow,⁵⁸⁸ D[omi]nus Comès de Guttenstein cum suo D[omi]no Concapitaneo, sed audio D[omi]num Fridericum abesse, quod doleo. Habere enim tum occasionem loquendi et conferendi. In cuius porro capite ponatur Corona de lapide pretioso, aperiet dicta dies et ociissimè perscribam, puto enim, quod in illa actione pro Secretario et Notario sim assumendus, qui debitè at legitimè conficiat Instrumenta aliasque scripturas. R. P. Gamans vir, ut noto, integerrimus⁵⁸⁹ de 17. Aug[usti] scribit sequentia. Amplector et veneror adeo conflantem Carolinae litteraturae negotiationem, neque minorem rei Balbinianae, quae universa est in tuto inter manus Augustanae Bibliopostae, pluribus locis primariis mercatum librarium exercentis, qui iam indubiè R. P. Balbino perscripserit ad amissim omnia. In iisdem litteris haec leguntur: Aestus hic adeo farridus, ut ex vitibus, ubi optima fient, singulis X vel XII uvae decidant exariadae. In initio Septembris ferè erit vindemia rub[r]ae, albae item mox subsequetur, si aura haec et calore insigni et pluvia tempestiva excellens perseveret, scribo eidem hodie et curiosè quaero

⁵⁸⁶ Tato příloha se nezachovala.

⁵⁸⁷ KP Teplá, kn. 42, f. 157v–158r.

⁵⁸⁸ František z Rozdražova, královský rada a v letech 1667 a 1674 byl druhý sněmovní komisař od roku 1644 páнем na Blatné.

⁵⁸⁹ Snad míněno zdravotně jako reakce na Balbínova slova z dopisu ze 18. července 1666: „Jam hoc tertium quaero per literas, nil respondet. Nisi R. P. Matthaeo Werner Pragam scriberet, crederem esse mortuum [...] et nisi fallor hoc anno agit 61. aetatis.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 129; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 213, dopis č. XXXVIII.

de Carolinis et Moguntinensibus, audiam respondentem. Intelligo R. P. Provinciale ex Silesia redisse Pragam, nominabit pro interim Rectorem Collegii Clementini, fortè ibidem cudentur Decreta transmigratoria, votum meum, ut D[ominationi] V[est]rae assignetur statio mihi propinqua. Meus charissimus pater Dilatus in dubio est, an Egrae sit anno sequenti mansurus, ubicunque fuerint mei Dilectissimi, serviam eis in charitate non ficta, precesque meas pro eorum salute offeram. Finio humillimè saluto Adm[odum] R. P. Rectorem, R. P. Ministrum cuique proximè fui memor apud D[omi]num Hanisch Dominii Planensis officialem, eiusdem in Philosophia Condiscipulum virum egregium et humanum. Salutatur R[everentiam] V[est]ram meus R[everentissimus] et charissimi parvuli se reverentissimè inclinant. Quibuscum maneo Adm[odum] P[at]ernitatis V[est]rae Humilis fr[ater] Aloysius mp.

E Teplensi 28 Aug[usti] 1666.

11.⁵⁹⁰

Bohuslav Balbín
Aloisi Hackenschmidtovi
Litoměřice, 3. září 1666

Admodum Reverende, Religiosissime ac Doctissime D[omi]ne,
Frater in Christo Charissime

Pax Christi!

In ipso quodammodo procinctu itineris mei Teplicium hasce literas scribo, ideoque cogor esse brevius, dum propero. Mitto his inclusas ad R. P. Gamans literulas, quas rogo, ad eum V[est]ra A[dm]odum R[everenda] Dominacio dignetur dirigere; cùm enim saepius Litomericio ad eum scripserim, nullum tamen habere potui responsum; tentabo, an hac viâ illud impetrare possim, fortè enim priores literae perierunt.

Fundatorias literas Episcopatus Litomysslensis non dubito alias fuisse ab iis, quas in Arnesto citavi;⁵⁹¹ sed ubi eae reperiuntur? Forsitan Pragae in erectionum libris,

⁵⁹⁰ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 25; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 218–219, dopis č. XLIII.

⁵⁹¹ B. BALBÍN, *Vita venerabilis Arnesti*, s. 97–102.

quorum indicem habet R[everendissi]mus D[ominus] D[ominus] Zbraslawsky.⁵⁹² Forte etiam in curia Zittaviensi, ut nuper scripsi.⁵⁹³

De Wrtbaeis hodiernis non muto sententiam, sed scribere non audeo; litera scripta manet. Nunquam ego scripsi Wrtbaeos ante centum annos non fuisse;⁵⁹⁴ Wrtbaei <sunt> antiquissimi Barones (<et> non Equites) fuere; itaque etiam in Historia S. Montis, pag. 77 sic scribo: *Przibramum Wrtbaei, antiquissimae gentis barones, jam A. 1458 tenuerunt*, etc. Si aliquid adderem, totus nodus ab A[dmodum] R[everenda] D[ominatione] Vestra propositus solveretur. Etsi autem illi, quos citat, in Prostiborž se scribant, tamen ex ipsis Regni Comitibus probare possum, Prostiboržsky de Wrtby etc. Fuit autem diversa familia D[omi]norum de Prostiborž, etc. etc. Zierotinii, qui hodie sunt, non sunt illi Zierotinii, qui in historiis ante annum 1400 leguntur etc. Scio me non errare, sed praestat silere. De insignibus apud me nihil est controversiae: sentio enim (idque ipsum et in Syntagmate et in Historia S. Montis posui) Wrtbaeos veteres et Guttensteinios fuisse patruales et fratres armorum; plura suo tempore oretenus.

R[everendissi]mo D[omino] D[omino] Abbati humillimam adscribo salutem. Pontani Bohemia Pia difficulter venalis inveniuntur; exemplaria enim sunt distracta, cum sit liber Hanoviae impressus saeculi hujus initio.⁵⁹⁵

Caraffae Germaniam⁵⁹⁶ non dubito posse haberi Pragae apud bibliopolam Coloniensem.

⁵⁹² Snad Sebastián Zbraslavský ze Svatova, generální vikář pražského arcibiskupa.

⁵⁹³ 3. srpna 1666 píše Balbín Hackenschmidtovi: „Hoc simul R[everendissi]mo D[omino] Abbati eidem cupio significari: me infallibiliter ab homine amico scire: in curia Zittaviensi propè Litomyssium esse ingentem cistam literarum ad Episcopatum Litomyssensem spectantium, acta quaedam Consistorii, Diocesanarum Parochias et Ecclesias, plurimaeque alia.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 131; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 214, dopis č. XXXIX.

⁵⁹⁴ Balbín reaguje na Hackenschmidtova slova z jeho dopisu z 21. srpna 1666: „Memini quòd ante bienium scripserit, sed sub rosa, de Wrtbaeis non esse adhuc annos centum à quo nomen Prostiborsky omittere coeperint. Vereor nè híc grandis subsit error.“ KP Teplá, kn. 42, f. 153v. 13. srpna 1666 však Balbín Hackenschmidtovi napsal: „[...] Wrtbaei certissimo sunt vel prodeunt à D[ominis] Prostiboržsky vel de Prostiborž, de quibus nupera charta Cladrubiensis loquebatur. Reflectat se meus A[dmodum] R[everendus] D[ominus] Pater Aloysius, quid olim scripserim (sed sub rosa) de Wrtbaeis; non sunt adhuc anni centum, quòd hoc nomen omittente coeperint.“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 133; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 216, dopis č. XL. Vrtbové skutečně používali jméno Prostibořský ještě v 16. století. Vrtba i Gutštejn jsou poprvé zachyceny v predikátech na počátku 14. století, jak psal Balbín, Vrtba v roce 1315 (Sezema z Vrtby) a Gutštejn v roce 1316 (Jetřich z Gutštejna). J. JÁNSKÝ, *Hroznavci*, s. 56.

⁵⁹⁵ Celým názvem *Bohemia pia, hoc est historia brevis pietatem avitam Bohemiae e miraculis, ducibus et regibus, sanctis quoque, episcopis et archiepiscopis et ex aliis ostendens, quinque libris comprehensa*, Francofurti 1608. O něm např. Josef V. ŠIMÁK, *Dva příspěvky k dějinám českého dějepisectví*, in: *Český časopis historický* 38, 1932, s. 92–109; Angelina FRICKE, *Georg Barthold Pontanus von Breitenberg „Bohemia pia“ (1608)*, in: Hans-Bernd Harder – Hans Rothe (edd.), *Studien zum Humanismus in den böhmischen Ländern III. Die Bedeutung der humanistischen Topographien und Reisebeschreibungen in der Kultur der böhmischen Ländern bis zur Zeit Balbins*, Köln 1993, s. 89–112; Jiří MIKULEC, *Katolický patriotismus Harantovy doby*, in: *Historie – otázky – proměny* 1, 2009, č. 1, s. 57–67.

Propero meque unà R[everendis] P[atribus] duobus ac praecipuè A[dmodum] R[everendae] D[ominationi] V[est]rae, cujus sum servus, humillime commendo. Lito-
mericii, 3. Sept[embris] 1666.

{Ego alter commendo me quoque candidis-
simo alteri Joa[nnes] Korzinek R[ector]}

Bohuslaus Aloys[ius] Balbinus S. I.

12.⁵⁹⁷

Alois Hackenschmidt

Bohuslavu Balbínovi

Teplá, 4. září 1666

Ad R[everen]dum Patrem Balbinum

Adm[odum] Reverende P[ate]r in Christo Domine fr[ater] Dilectissime.

Quàm mihi chara icuncula Matri Dei Benignissimae Parthenonis Doxanae! Prae-
sentavi Exemplar R. P. Priori,⁵⁹⁸ qui ante aliquot annos illarum Virginum Confessarius
et P[ate]r spiritualis fuit. Laudavit zelum in promovendo Magnae Matris honore et cul-
tu, non dubito per hoc medium Virginum animos inflammavi ad ferventius imploran-
dum Deiparae auxilium, eadem postâ à D[omi]no loci Praeposito accepi litteras, sed
nullam Iconis facit mentionem, quia fortè necdum innotuit, scribit mihi quod periculosè
decumbat, ideoque difficulter interesse poterit Electioni Cotischoviensi, pro qua insi-
nuavi proxime nominatam esse XIII. sept[embris], sed ea dies non placet D[ominis]
Commissariis, praesertim D[omino] Comiti de Guttenstein, quia Viennâ rediit.⁵⁹⁹ Sic
alia praefigetur, quam sequenti postâ nominare poterò, ubi simul scribam, quam delicati
sint seculares Commissarii, quos notabiliter advertitur quando spirituales seu Ecclesi-
astici nolunt vel non possunt esse humani: sapienti pauca. Heri ad nos è bonis Podmo-

⁵⁹⁶ V závěru svého dopisu z 21. srpna píše Hackenschmidt Balbínovi: „Salutat R[everentiam] V[est]ram
meus Rev[erendiss]imus humanissimè et rogat, unde possit Bohemis pia Pontani. Item Carolus Caraffa de
Germanià sacra restituta.“

Carlo Carafa (1584–1644) byl od roku 1616 biskup v Averse a v letech 1621–1628 působil jako papežský
nuncius u císařského dvora. Jeho dílo Germania Sacra restauratavýšlo poprvé v roce 1630.

⁵⁹⁷ KP Teplá, kn. 42, f. 165r–166r.

⁵⁹⁸ Michael Kastel, o němž pozn. č. 438.

⁵⁹⁹ V Hackenschmidtově Diariu k tomuto datu není žádný záznam. KP Teplá, kn. 29, f. 33v. Volba se
nakonec uskutečnila až 30. září a byl při ní zvolen Michael Kastl. Tamtéž, f. 34r.

kliensibus rediit R. P. Rector Egrensis⁶⁰⁰ cum P. Schupffenhauer concionatore et socio Coadiutore, qui etiam in domo Abbatiali pernoctârunt. R. P. Gamans scribit per Dei gratiam viciniam suam ad 5. circiter milliaria à contagione esse intactam et puram: alias Moguntiae unius superest medicus: in Colegio ibidem peste extincti 8, in Monasterio Erbacensi Ord[inis] Cistertiensis Abbas cum 5 fratribus. In agonia D[omi]ni Conventu Sylvestri Capucini novem. Fr[ater] Josephus,⁶⁰¹ postquam redierit Pragam ad Theologiam, non intermittet propriâ manu inservire Adm[odum] R[everendae] P[at]ernitati V[est]rae et desiderium suum exponere circa Elogium B. Hroznatae, ipsius intentio non est novam scribere praefationem, s[e]d notum Elogium cum effigie Beati curare imprimi: si P[at]ernitas V[est]ra iudicat dicto Elogio nihil addi posse vel debere sufficet proximis innuere, nec est, quod R[everentia] V[est]ra se amplius fatiget. De inscriptione Beatissimo Hroznatae dedicanda similiter non est maturandum, fierique poterit cum otio. Adm[odum] R[everen]do P[at]ri Rectori pro inscriptione amantissimae salutis humillimas ago gratias, placet amoris proba ab antiquissimo axiometate; solùm nota quod plus quam ab annis 21 intentissimè amaverim D[ominationem] V[est]ram, quia amare caepi 1642., quando R[everentia] V[est]ra cum R. P. Arriaga in vacationibus erat Falcnovii et ego grammatista in sacrificio Missae humillime solebam ministrare, si ergo à tempore mensurandus amor, sunt iam 24 anni à quo R[everentiae] V[est]rae humanitas, candor, suavitas et benevolentia me in suum amorem gratiosè attraxit. Interim usque plura amoris indicia affulserint duplicatam salutem remitto, faciamque semper quae placita sunt ei, saluto etiam R. P. Ministrum aliosque mei memores. Vicissim salutem rescribi iubet R[everen]dissimus et charissimi parvuli pulluli se paternis amoribus humillime inclinant, quibuscum manere desidero

Adm[odum] R[everen]dae P[at]ernitatis V[est]rae Obsequentissimus Filius et humillimus Servus in Chr[ist]o fr[ater] Aloysius mp.

E Teplensi 4. Sept[embris] 1666.

⁶⁰⁰ Jan Jiří Dasselmann.

⁶⁰¹ Josef Frischmann (*1644) vstoupil od tepelské kanonie, v roce 1663 slavil primici a tégož roku byl vyslán do Prahy na studia filosofie, v roce 1666 začíná v Praze studovat teologii. KP Teplá, kn. 12, f. 15v. O jeho smrti nejsou v Hackenschmidtových textech záznamy.

Ad Patrem Balbinum

Adm[odum] R[everen]de P[ate]r fr[ater] in Chr[ist]o Charissime.

Beatissimum successum thermarum ex animo precor, ut restituta sanitate, viribusque collectis ad studia solita redire possint. Inscriptas R. P. Gamans hodie promoveo Aschaffenburgum rogoque, ut responsum ad me dirigat, quod spero intra breve tempus habiturum et tunc fidelissimè transmittam.⁶⁰³ Alias scribit P. Gamans ultima syntagmatis folia accepisse, quae mox R[everen]dissimo Cellensi Herbipolim mittet, ut post priora eadem missa haec idem legat. Habeo unum adhuc exemplar, quod eidem D[omino] Abbati proximè submittam, ut suae id bibliothecae annumerare possit. In illis partibus contagio vehementer serpere pergit. Moguntiae dietim 30 efferuntur, hebdomade unica, in una Parochia, ubi maximè saevit, 70 sepulti. Aschaffenburgum autem et viciniam dysenteria afflat pueris et junioribus maximè correptis et abreptis adultiores quoque arripit, sed unicum tantum sustulit, natum est per pagos commune tota illa patria reliquaue tota Franconia. Tractibus et locis utrobique pauculis exceptis. Francofurti etiam hebdomas una 90 eodem morbo mortuos extulit. Haec sub 24. Augusti et sub 28 seq[uenti] Moguntiae pergit et peste et addita dysenteria affligi, aliquot ultra centum hebdomade praeterita sepultis. Warmata quoque spira ex pari malo inciliunt agitari: nos vero dysenteria oppidatim, pagatim, vicatim tota patria sed intra pueros consistit utque huc P. Gamans. Concernens Wrtbaeos placet distinctio veterum et modernorum sic opinio et littera mea tangit illos, quare hos non item? Estne familia nova? Adopraruntne hodierni sibi Gentilitia veterum? Sed unde descendunt, audio enim, quod hodierni Wrtbaei et Guttensteiniani se Patruelles compellent, estne tantum secretum quod abscondi et mihi concedi non debeat? Promitto fidem et secretum, quaeso aliquid addat, ut totus nodus à me propositus solvi possit. Si fundatoriae litterae Episcopatus Litomiricensis Pragae in erectionum liberis [!] reperiri possunt, scribam R[everen]dissimo D[omi]no Zbr[a]slawsky, qui in gratiam nostri R[everen]dissimi non gravabitur eas nobis commu-

⁶⁰² KP Teplá, kn. 42, f. 169r, v.

⁶⁰³ Hackenschmidtův dopis z tého dne se v originále nedochoval a v Šimákově edici není. Opis listu se však nachází v Hackenschmidtových registrech, KP Teplá, kn. 42, f. 169v–170r.

nicare, scio etiam viam aliam accedendi et videndi arcana illa. Fortè R[everen]dissimus D[omi]nus Syloënsis paterit mediare, scripsit proximè, quod plures velit memorias Olivetanas submittere. Interim ex R[everen]da P[aternitate] V[est]ra scire desidero, quis nam sit fundator illius monasterii antiquissimi, cuius syloënsis Abbas P[ate]r Abbas fuisse dicitur et ex quo primus Abbas Gradicensis assumptus creditur, prout D[ominus] Thomas p[ia]e m[emoriae] contra Strahovienses apertè asseruit. Haec pro nunc occurrunt de reliquo me fraternis amoribus humiliter commendo Adm[odum] R[everen]dum P[atrem] Rectorem Korzinek mihi à praeclaris laudibus notissimus omni affectu et amore suavissimè saluto et maneo

Adm[odum] R[everen]dae P[aternitatis] V[est]rae servus in Chr[ist]o humillimus fr[ater] Aloysius mp.

E Teplensi 11. Sept[embris] 1666.

R[everen]disimus solitam scribi iussit salutationem; charissimi pulluli se paternis favoribus submittere inclinatissimè pergunt.

14.⁶⁰⁴

Bohuslav Balbín
Aloisi Hackenschmidtovi
Litoměřice, 26. září 1666

Adm[odum] R[evere]nde, Doctissime ac Religiosissime D[omi]ne,
C[arissi]me Frater in Christo

Pax Christi

Faeliciter et viribus confirmatis ex thermis Teplicensibus domum reversus invenio ternas amabilissimas mei P. Aloysii, antiquissimi amici, literulas, quibus, ut respondeam ordinatè, hasce litteras dividam in puncta.

1.º Quod quaerit de R. P. Dilato, abibit is Egrâ et Brunam destinatus est ad Conciones dominicales,⁶⁰⁵ nam festivas ibidem habebit P. Erb.

⁶⁰⁴ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 51–53; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 220–222, dopis č. XLIV.

2. Ego ad optatam et dilectam sedem Giczinium revolabo (ubi ante 4 annos vixi in optima Studiorum quiete et Arnestum et Historiam S. Montis conscripsi), non facilè dies laetiores me habuisse memini, tum ob bibliothecam praeclarissimam, quae pascit animum, tum ob funda[ti]o[n]em optimam, quâ etiam pascitur corpus. Rector meus erit amicus antiquus P. Jahoda ex Typographiae Pragensis Praefecto. Id unum doleo: quòd, cum inde posta non detur, frequentia litterarum suavissimarum ex aliqua parte sim cariturus. Compensabimus hanc raritatem magnitudine et copia rerum.

3. Icones, ni fallor, 50 Doxanensibus misi, et acciderant R[everendissi]mo (à quo litteras accepi) gratissimae.

4. Syntagmata Guttensteiniana, si petit V[estra] A[dmodum] R[everenda] D[omi]na[ci]o, plura sibi dari curet Pragae, ut habeat, quod mittat in Imperium. Ea de re scribo schedulam, quae cum ostendetur Pragae, libelli dabuntur. Puto adhuc esse plura exemplaria ejusmodi mea apud M. Henricum Chlumeczky; si haec quinque non sufficiant, insinuet mihi per literas, plura dabuntur. Amicorum omnia sunt communia.

5. Ill[ustrissim]um D[ominum] Comitem de Wrtby Teplicii deprehendi. Inivimus amicitiam (imò fraternitatem) immortalem. Si Deus vitam dederit, de ea Ill[ustrissim]a familia scribam aliquid dignum; interea meus dilectissimus P. Aloysius habeat modicam patientiam. Nonne ego semper dixi: Guttensteinios et Wrtbaeis esse Patruales et fratres armorum? Nonne mihi aliqui contradicere tentarunt, dum adhuc versarer Clatoviae? De his aliquando loquemur coram. Litera scripta manet.

6. Quaerit V[estra] A[dmodum] R[everenda] D[omi]na[ci]o, quisnam sit fundator illius antiquissimi Monasterii Olivetani?⁶⁰⁶ (Id enim de Olivetano Monasterio, quod nuper scripsit, intelligo.) B. Henricum, Episcopum Olomucensem, veteres memoriae adstruunt Fundatorem, qua de re nescio ab ullo controversiam moveri. Sed maxima est de ipso Henrico difficultas: alii eum Othonis I., Olomucensis Principis,⁶⁰⁷ filium, alii Wladislai I. Ducis filium, alii ejus fratrem fuisse asserunt.⁶⁰⁸ Omnis istorum Moravico-

⁶⁰⁵ Viz pozn. č. 461.

⁶⁰⁶ Kanoni Panny Marie v Litomyšli (Mons Oliveti) založil jako benediktinský klášter nejspíše v roce 1090 budoucí kníže Břetislav II. Benediktini však byli odsud patrně roku 1145 vypuzeni a příčiněním Jindřicha Zdíka (asi 1083–1150, olomoucký biskup od roku 1126) sem byli uvedeni premonstráti. M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů II / 1*, s. 89.

⁶⁰⁷ Ota I. (†1087) byl nejmladší syn českého knížete Břetislava I. a olomoucký úřední kníže.

⁶⁰⁸ Vladislav I. (†1125) byl český kníže v letech 1109–1117 a 1120–1125. Balbínem uváděné názory na původ Jindřicha Zdíka jsou mylné. Podobně domněnku, že byl tohožný s Jindřichem, synem kronikáře Kosmy a jeho manželky Božetěchy, nelze potvrdit, ačkoli „jistě pocházel z kruhu vzdělanců soustředěných okolo pražské svatovítské kapituly a vzájemně propojených příbuzenstvím. Josef ŽEMLIČKA, *Jindřich Zdík – biskup, diplomat a organizátor*, in: Jana HRBÁČOVÁ a kol., *Jindřich Zdík (1126–1150)*. Olomoucký biskup uprostřed Evropy, Olomouc 2009, s. 13. O Jindřichu Zdíkovi Vít DOHNAL – Milo-

rum Principum à Brzetislao I., Boh[emiae] Duce, descendentium genealogia perturbatissima est,⁶⁰⁹ quam in Historia Boleslaviensi discutere sum conatus. At illud, quod Augustinus Moravus⁶¹⁰ (in Vitis Episcop[orum] Olomucensium) scribit B. Henricum in Coenobio Strahoviensi vitam religiosam professum priùs, quomodo sustineri possit, non video. Coenobium enim Strahoviense circa A. 1143 à Wladislao, Du[ce] Bohemiae, fundatum est,⁶¹¹ at B. Henricus <jam ab> A. 1126 vel 1127 Episcopatu[m] Olomucensem regere coepit atque ipsemet circa A. 1145 vel potius 1141 Coenobium Olivetanum suis charissimis Fratribus fundavit. Quomodo ergo in Strahoviensi, ante Episcopatum vivere potuit? Obiit circa A. D. 1150. Cui Jo[ann]es ex Abbate Olivetani coenobii electus in Episcopatu successit, qui obiit A. 1164. Sepultus est autem B. Henricus in Strahow, ut moriens petierat.

Porrò alius est Henricus Episcopus Pragensis et Bohemiae Gubernator,⁶¹² qui Egrae (ad Acidulas eò profectus) obiit et Doxanae A. 1196 tumultus est.⁶¹³ Hic postremus fuit Coenobio Teplensi addictissimus;⁶¹⁴ <filius Wladislai I. Ducis et frater Re-

slav POJSL, *Olomouc v době biskupa Jindřicha Zdíka*, Olomouc 1996; Jana HRBÁČOVÁ a kol., *Jindřich Zdík (1126–1150). Olomoucký biskup uprostřed Evropy*, Olomouc 2009; Martin WIHODA, *Morava v době knížecí 906–1197*, Praha 2010, s. 173–205.

⁶⁰⁹ O moravských Přemyslovcích např. Barbara KRZEMIENSKA – Anežka MERHAUTOVÁ – Dušan TŘEŠTÍK, *Moravští Přemyslovci ve znojenské rotundě*, Praha 2000; Martin WIHODA, *Morava. Přehledné rodokmeny moravských Přemyslovců* např. tamtéž, s. 381–383; Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, Praha 2005, s. 38–39.

⁶¹⁰ Augustin Olomoucký (1467–1513) byl moravský humanista, od roku 1498 probošt olomoucké kapituly, v letech 1506–1510 královský sekretář, autor např. *De modo epistolandi* nebo *Catalogus episcoporum Olomucensium*.

⁶¹¹ Fundaci Strahovské kanonie (Regia canonica Strahoviensis in monte Sion Pragae) provedl patrně již roku 1140 na popud Jindřicha Zdíka Vladislav II. (†1174, český kníže v letech 1140–1172, od roku 1158 král jako Vladislav I.) Tehdy postavili první řeholníci v čele s jinak neznámým Blažejem první, prozatímní dřevěnou klášterní budovu. Definitivně však byl klášter osazen až ve roce 1143 kanovníky ze Steinfeldu u Kolína, z nichž prvních osm přišlo na Strahov již o rok dříve za účelem dojednání podrobností. Prvním opatem strahovské kanonie se stal Gezo I. (Giezo) z kolínské kanonie. Téhož roku byla zahájena stavba chrámu Nanebevzetí Panny Marie. M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů II / 1*, s. 75–76.

⁶¹² Běžně nazývaný Jindřich Břetislav (1193–1197, biskup od r. 1182), ačkoli ve svých listinách figuruje vždy pouze jako Jindřich; jméno Jindřich Břetislav je doloženo až ve falsech ze 13. století. Historiky je však běžně nazýván Jindřich Břetislav. S označeními Přemyslovců pod dvěma různými jmény se však setkáváme. Např. kníže Soběslav I. (†1140, český kníže v letech 1125–1140) je v doksanském nekrologiu a v nekrologiu svatofloriánského kláštera poblíž Pasova nazývaný Oldřich. J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovci*, s. 45–46, 48. Zajímavé je, že Balbín Jindřicha Břetislava považoval za člena rodu Černínů, jak píše také Hackenschmidtovi 15. února 1665: „Henricus, Prag[ensis] Episcopus, Prorex Bohemiae, non fuit ex familia B. Hroznatae, sed certissimo fuit ex familia Czerniniana [...]“ KP Teplá, č. 1288–1289, kart. 78, f. 131; srv. A. PATERA, *Dopisy Bohuslava Al. Balbína*, s. 182, dopis č. XIX.

⁶¹³ Jindřich Břetislav zemřel v Chebu a je pohřben v Doksanech, jak píše Balbín, ale datum jeho smrti je 15. června 1197.

⁶¹⁴ Jindřich Břetislav vydal roku 1197 listinu, v níž potvrdil Hroznatovu donaci, daroval tepelské kanonii území mezi Dolním Žandovem a pohraničním hvozdem a osvobodil jeho poddané od daně a v níž nazval Hroznatu „amicus noster.“ CDB I, č. 358, s. 325–6. O listině P. KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 20–23.

gis Wladis> filius fuit Henrici II., filii Wladislai I. et fratris Wladislai Regis,⁶¹⁵ ut in genealogià Regum Boh[emiae] (in Syntagmate meo) ostendi.⁶¹⁶

Notandum etiam est: quosdam asserere Olivetanum Coenobium esse antiquius ipso Strahoviensi et fundatum esse A. 1141, Strahoviense 1143, Hradisstiense vel Gradicense A. 1151.⁶¹⁷ Mihi etiam verisimille videtur (quod D[ominus] Thomas p[ater] mem[oriae] asseruit) ex <hoc> Olivetano coenobio Joannem I., abbatem Gradicensem, assumptum fuisse: erat tum Episcopus Olomucensis Jo[ann]es, nuper Abbas Olivetanus etc., qui sine dubio suis potius faverit, quam alienis etc.⁶¹⁸

Haec ita, ut sensi, scribebam, quae o[mn]ia sub jicio iudicio et sententiae A[dmodum] R[everendae] D[ominationis] V[estrae], cui sine dubio sunt notiora quàm mihi.

R. P. rector noster amantissime salutatur, uti et R. P. Minister noster, quem ego socium habui in therm[is], valet, Deo Laus, sat bene; Deus faciat, ut semper tam firmus stet.

R[everendissimi]mum D[ominum] D[ominum] Abbatem obsequiosissime saluto!

Historiam Boleslaviensem seu potius Chronicon parvum Bohemiae (continet enim praecipua gesta et omnia illa, quae nostri scriptores omiser[un]t aut perperam aut non suo t[em]pore narrarunt) absolvi scribendo, sed duos menses consumam in describendo (sunt enim centum et aliquot philyrae); quantum deinde labetur temporis in censura, quantum in typo, si liber fuerit approbatus?

Meos C[arissimi]mos commendo et officiosissime saluto. Vivat meus C[arus] Fr[ater] Aloysius unà cum illis! Dabam Litomericii, 26. Sept[embris] 1666.

A[dmodum] R[everendae] D[ominationis] V[estrae]

Servus in Christo

Bohuslaus Aloys[ius] Balbinus S. I.

⁶¹⁵ Rodiče Jindřicha Břetislava byli Jindřich (†po 1169), bratr krále Vladislava I., a Markéta (†před 1186).

⁶¹⁶ V tabulce označené I A a vložené spolu s dalšími dvanácti na konec knihy za poslední stránku. Přehledná genealogie potomků Vratislava II. např. J. ŽEMLIČKA, *Přemyslovci*, s. 40–41.

⁶¹⁷ O strahovské a litomyšlské kanonii viz výše pozn. 604 a 609. Kanonie Hradisko byla založena olomouckým knížetem Otou I., jeho manželkou Eufemií a jeho bratrem, knížetem Vratislavem (†1092, český kníže 1061–1092, od roku 1085 král jako Vratislav I.) před rokem nebo během roku 1078 původně pro benediktiny, kteří byli asi roku 1150 z Hradiska vypuzeni a na jejich místo byli uvedeni na pokyn Jindřicha Zdíka premonstráti ze Strahova. M. M. BUBEN, *Encyklopedie řádů II / 1*, s. 100.

⁶¹⁸ Jan byl původně řeholník strahovské kanonie, později se stal litomyšlským opatem (1145–1157) a olomouckým biskupem (jako Jan IV. Lysý, 1157–1172). Pohřben byl v Hradisku. Tamtéž, s. 89–90, 100. O něm viz též D. K. ČERMÁK, *Premonstráti*, s. 178–180.

8. Závěr

Cílem předkládané práce bylo představit dosud badatelsky málo využívanou vzájemnou korespondenci Aloise Hackenschmidta s Bohuslavem Balbínem a s její pomocí proniknout do vzájemné spolupráce obou korespondentů a jejich vztahu vůbec. V souladu se zásadami, jež uváděl i Balbín se svých *Verisimiliích*, byly také tyto dopisy psány (navzdory přítomné dobové rétorice) především srdcem a odpovídaly definici hovoru s blízkým, ale nepřítomným člověkem. Je zřejmé, že způsob, jakým tuto korespondenci vnímala většina dosavadních badatelů, byl velmi zjednodušující. Fakt, že Hackenschmidt vnímal Balbína jako autoritu a že mu byl velmi nápomocen při obstarávání především listinného materiálu, je jenom část pravdy. Jako byli Balbínovi Hackenschmidt, ale také opat Wilfert Hackenschmidtovi vždy nápomocni, ani Balbín nikdy neodepřel odpověď a zasílal vyžádané informace. Dále v korespondenci vidíme, jaký Balbínovy spisy měly ohlas, a jakou měly jeho názory vážnost. V neposlední řadě je možné sledovat prohlubující se vzájemný vztah obou korespondentů, projevující se nejen projevováním úcty a nápomocí, ale postupem času také vzájemnou důvěrou a přátelskou náklonností. Kompletní edice dochované korespondence z tohoto období, jež by plně badatelské využití korespondence umožnila, je však již nad rámec této práce.

Nevytěžené nadále zůstávají dopisy vzájemné Balbínovy a Hackenschmidtovy korespondence z pozdějších let, jež se dochovaly ve formě opisů v Hackenschmidtových *Miscellaneích* z této doby. Bylo by proto záslužné edičně zpřístupnit také tuto korespondenci.

Archivní prameny

- Archiv AV ČR, fond KČSN, inv. č. 587, *Commercium literarium cum Boemis illustribus saec. XV–XVIII.*
- Archiv kláštera premonstrátů Teplá, fond Klášter premonstrátů Teplá
 - č. 1288–1289, kart. 78, *Korrespondenz des Balbins mit Hackenschmidt*
 - kn. 7, *Acta canonica visitationis a reverendissimo et amplissimo domino domino Raymundo Wilfert dignissimo abbate Teplensi per provincias caesareas Bohemicam-Moravicam-Austriacam et Silesiacam visitatore generali anno 1665 in Julio, Augusto, Septembri, Octobri peracta.*
 - kn. 12, *Numerus et ordo canonicorum Praemonstratensium in monasterio Teplensi.*
 - kn. 28, *Miscellaneorum liber 4^{tus} et in ordine primus ab anno 1626*
 - kn. 29, *Ephemerides seu diarium et in ordine liber 2^{dus}.*
 - kn. 32, *Liber I miscellaneorum seu copiarum ab anno 1666 et in ordine liber 5^{tus}.*
 - kn. 33a, *Liber miscellaneorum 2^{dus} et in ordine liber 7^{mus}.*
 - kn. 34, *Liber miscellaneorum 6^{tus} et in ordine liber octavus.*
 - kn. 36, *Liber miscellaneorum 8^{vus} et in ordine liber decimus.*
 - kn. 39, *Copiae litterarum sub regimine reverendissimi et amplissimi domini domini Raymundi Wilfert abbatis Teplensis expeditarum.*
 - kn. 40, *Litterarii conceptus subfelici regimine reverendissimi et amplissimi in Christo Patris ac domini domini Raymundi.*
 - kn. 41, *Copiae litterarum sub reverendissimo et amplissimo domino praelato, domino Raymundo Willferth.*
 - kn. 42, *Liber epistolarum seu copiarum sub reverendissimo et amplissimo domino Raymundo Willferth.*
 - kt. 238, *pozůstalost Filipa Klimeše.*
 - sign. A 47 / 1, *Annales monasterii Teplensis sive catalogus et series abbatum Teplensium complectens etiam, quod per eorundem temporum memoriam dignum accidit.*

- sign. A 47 / 2 Tomus II. Annalium monasterii Teplensis sacri et canonici ordinis Praemonstratensis in Regno Bohemiae.
- Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Strahovská knihovna, oddělení rukopisů, sign. DG I 24, Varii textus historici.
- Národní knihovna České republiky, Oddělení rukopisů a starých tisků:
 - sign. E 3, Alois Hackenschmidt: kritické poznámky k dílu Vincence Makaria Francka *Tractatus de iure patrum abbatum*.
 - sign. e 56, Alois Hackenschmidt: *Lebengeschichten der 41 Prämonstratenser im Kloster Tepla*.

KP Teplá, sign. A 47 / I.

Staré tisky

Bohuslav BALBÍN, *Přepodivná Matka Svatohorská Maria v Zázracích a Milostech svých na Hoře Svaté nad městem Příbrami hor stříbrných den po dni víc a víc se stkvějíci*, v Litomyšli 1666.

Bohuslav BALBÍN, *Syntagma historicum, quo illustrissimae et pervetustae stirpis Comitum de Guttenstein, origines et memoriae continentur; unà cum Vita B. Hroznatae ex eadem familia Comitis, postea Praemonstratensis Ordinis confessoris et martyris*, Praegae 1665.

Bohuslav BALBÍN, *Vita venerabilis Arnesti (vulgò Ernesti), primi Archiepiscopi Pragensis, nobilitate sanguinis, sapientiâ ac litteris, morum innocentia & sanctimoniâ, rebus maximis gestis ac denique virtutibus omnibus antistitis clarissimi*, Praegae 1664.

Johann BUCHLER, *Thesaurus conscribendarum epistolarum*, Coloniae Agrippinae 1605.

Justus LIPSIUS, *Epistolica institutio*, Lugduni Batavorum 1589.

Georgius MACROPEDIUS, *Methodus de conscribendis epistolis*, Dilingnae 1561.

Georgius MACROPEDIUS, *Epistolica*, Antverpii 1543.

František Martin PELZEL, *Abbildungen der böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler, 4. Band*, Prag 1782.

Janus VOËLLUS, *De ratione scribendi epistolas utilissimae praeceptiones in juventutis gratiam potissimum conscriptae*, Lugduni 1588.

Prameny vydané po roce 1800

- Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků I, II*, Praha 1985.
- Josef EMLER (ed.), *Fontes rerum Bohemicarum, I*, Praha 1873.
- Josef EMLER (ed.), *Fontes rerum Bohemicarum II*, Praha 1874.
- Václav FLAJŠHANS, *Václava Hájka z Libočan Kronika česká. Podle originálu z r. 1541, III. Čechy vévodské, r. 1101–1253*, Praha 1929.
- Angelina FRICKE, *Georg Barthold Pontanus von Breitenberg „Bohemia pia“ (1608)*, in: Hans-Bernd Harder – Hans Rothe (edd.), *Studien zum Humanismus in den böhmischen Ländern III. Die Bedeutung der humanistischen Topographien und Reisebeschreibungen in der Kultur der böhmischen Ländern bis zur Zeit Balbins*, Köln 1993, s. 89–112.
- Gustav FRIEDRICH (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, tom. I, Praha 1904–1907.
- Gustav FRIEDRICH (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, tom. II, Praha 1912.
- Václav HÁJEK z LIBOČAN, *Kronika česká. Výbor historického čtení*, Praha 1981.
- Adolf PATERA (ed.), *Dopisy Bohuslava Al. Balbína k opatu teplskému Rajmundu Wilfertovi I. a knězi téhož kláštera Aloisovi Hackenschmidtu z let 1664 – 1667*, Věstník Královské české společnosti nauk, Praha 1888, s. 143–226.
- Adolf PATERA (ed.), *Korrespondence Josefa Dobrovského. Díl I, Vzájemné dopisy Josefa Dobrovského a Fortunáta Durycha z let 1778–1800*, Praha 1895.
- Olga SPEVAK, *Bohuslai Balbini Verisimilia humaniorum disciplinarum*, Praha 2006.
- Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Z dopisů P. Al. Hackenschmidta, přítele Balbína, P. J. Gammansovi S. J. z let 1665–1667*, Praha 1912.

Literatura

- Anežka BAĎUROVÁ a kol., *Bibliografie spisů Bohuslava Balbína vytištěných do r. 1800 I, II*, Praha 1989.
- Wojciech BARAN-KOZŁOWSKI, *Arcybiskup gnieźnieński Henryk Kietlicz (1199–1219). Działalność kościelna i polityczna*, Poznań, 2005.
- Władysław BOBEK, *Bohuslav Balbín, Sborník FF University Komenského v Bratislavě*, Bratislava 1932.

- Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, I. svazek: Řeholní kanovníci*, Praha 2003.
- Milan M. BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. II. díl, II. svazek: Mnišské řády*, Praha 2004.
- Jaroslav ČECHURA, *Vývoj pozemkové držby kláštera v Teplé v době předhusitské*, in: *Minulostí Západočeského kraje* 24, 1988, s. 205–225.
- Jaroslav ČECHURA, *Das Stift Tepl in den Jahren 1193 bis 1650. Ein Abriß seiner Wirtschaftsgeschichte*, in: *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen–Mähren–Schlesien* 123, 1994, s. 9–24.
- Dominik K. ČERMÁK, *Premonstráti v Čechách a na Moravě*, Praha 1877.
- Dominik K. ČERMÁK, *Svatý Norbert, arcibiskup Magdeburský, patriarcha a zakladatel řádu premonstrátského, patron český. Vypsání jeho života, jakož i přenešení jeho sv. ostatků z Magdeburgu do Prahy*, Praha 1877.
- Ivana ČORNEJOVÁ – Anna FECHTNEROVÁ, *Životopisný slovník pražské univerzity. Filozofická a teologická fakulta 1654–1773*, Praha 1986.
- Pavel ČTVRTNÍK, *Dějiny pošty v českých zemích*, Praha 2000.
- Pavel ČTVRTNÍK – Jan GALUŠKA – Patricia TOŠNEROVÁ, *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008.
- Vít DOHNAL – Miloslav POJSL, *Olomouc v době biskupa Jindřicha Zdíka*, Olomouc 1996.
- Charles FANTAZZI (ed.), *A companion to Juan Luis Vives*, Leiden – Boston 2008.
- Charles FANTAZZI, *Vives versus Erasmus on the Art of Letter Writing*, in: Toon Van HOUTT – Jan PAPY – Gilbert TOURNOY – Constant MATHEEUSSEN (edd.), *Self-presentation and Social Identification. The Rhetoric and Pragmatics in Early Modern times*, Leuven 2002, s. 39–56.
- Enrique Gonzáles GONZÁLES, *Juan Luis Vives. Works and Days*, in: Charles Fantazzi (ed.), *A companion to Juan Luis Vives*, Leiden – Boston 2008, 57–58.
- Heinrich GRADL, *Geschichte des Egerlandes bis 1437*, Prag 1893.
- Josef HANUŠ, *Bohuslava Balbína „Bohemia docta“*, in: *Český časopis historický* 12, 1906, s. 133–148, 298–311, 407–426.
- Josef HEJNIC, *Balbínova cesta za antikou*, in: *Listy filologické* 97, 1974, s. 217–234.

- Judith Rice HENDERSON, *Humanist Letter Writing: Private Conversation or Public Forum*, in: T. Van HOUDT – J. PAPY – G. TOURNOY – C. MATHEEUSSEN (edd.), *Self-presentation*, s. 17–38.
- M. HLINOMAZEM, *Blahoslavený Hroznata Tepelský. Komentovaný chronologický přehled pramenů a literatury*, in: *Minulostí Západočeského kraje* 33, 1998, s. 7–49.
- Milan HLINOMAZ, *Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov*, České Budějovice 2009.
- Milan HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá. Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*, Karlovy Vary 2003.
- František HOFFMANN, *Tepelské anály*, in: *Studie o rukopisech* 27, 1989–1990, s. 95–110.
- Martin HOLÝ, *Ve službách šlechty. Vychovatelé nobility z českých zemí (1500–1620). Prosopografická analýza*, Praha 2011.
- Jana HRBÁČOVÁ a kol., *Jindřich Zdík (1126–1150). Olomoucký biskup uprostřed Evropy*, Olomouc 2009.
- Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142–1420. 3. svazek, Kláštery na hranicích a za hranicemi Čech*, Praha 2009, s. 157–186.
- Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Vývoj osídlení na panství kláštera v Teplé ve 13. století*, in: *Historická geografie* 28, 1995, s. 71–88.
- Jiří JÁNSKÝ, *Hroznatovci a páni z Gutštejna*, Domažlice 2009.
- Adrian JOHNS, *The Ideal of Scientific Collaboration: the “Man of Science“ and the Diffusion of Knowledge*, in: Hans BOTS – Françoise Waquet (edd.), *Commercium litterarium, 1600–1750. La communication dans la Republique des lettres. Conferences des colloques tenus a Paris 1992 et a Nimegue 1993, Amsterdam-Maarssen 1994*, s. 3–22.
- Jan JŮNA, *Vítkovci a jejich rod do roku 1312. Studie z listinných a jiných dochovaných pramenů I.*, Jindřichův Hradec 2011.
- Zdeněk KALISTA, *Bohuslav Balbín*, Brno 1947.
- Jan KILIÁN a kol., *Mělník*, Praha 2010.
- Petr KROUPA a kol., *Premonstrátský klášter v Louce. Dějiny – umělecká výzdoba – ikonologie*, Znojmo 1997.
- Barbara KRZEMIŃSKA – Anežka MERHAUTOVÁ – Dušan TŘEŠTÍK, *Moravští Přemyslovci ve znojenské rotundě*, Praha 2000.

- Pavel KŘIVSKÝ, *Strahovská analistika v době Balbínově*, in: Zuzana POKORNÁ – Martin SVATOŠ (edd.), *Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách*. Sborník z konference Památníku národního písemnictví, Praha 1992, s. 83–88.
- Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich z Rožmberka*, České Budějovice 2004.
- Petr KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata. Kritický životopis*, Praha 2000.
- Petr KUBÍN, *Ctihodná Vojslava (nejstarší životopis české šlechtičny)*, in: *Minulosti Západočeského kraje* 38, 2003.
- Jan P. KUČERA – Jiří RAK, *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, Praha 1983.
- Olga KVĚTOŇOVÁ-KLÍMOVÁ, *Styky Bohuslava Balbína s českou šlechtou pobělohorskou*, in: *Český časopis historický* 32, 1926, s. 497–541.
- Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ, *Dobrovského klasická humanita. Studie o latinských vlivech na počátky našeho obrození*, Praha 1933.
- Lynne MAGNUSSON, *Shakespeare and Social Dialog. Dramatic Language and Elizabethan Letters*, Cambridge, New York 1999.
- Jiří MIKULEC, *31. 7. 1627. Rekatolizace šlechta v Čechách. Či je země, toho je i náboženství*, Praha 2005, s. 13–17.
- Jiří MIKULEC, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000.
- Jiří MIKULEC, *Katolický patriotismus Harantovy doby*, in: *Historie – otázky – proměny* 1, 2009, č. 1, s. 57–67.
- James J. MURPHY, *Three Medieval Rhetorical Arts*, Berkeley 1985.
- Reinhard M. G. NICKISCH, *Brief*, Stuttgart 1991.
- Rostislav NOVÝ, *Přemyslovský stát 11. a 12. století*, Praha 1972.
- Jana OPPELTOVÁ, *Honore coram vobis prelati sit vobis, timore coram Deo substratus sit pedibus vestris. Obraz života a představených v záznamech kalendářů želivských opatů a v dalších narativních pramenech premonstrátské provenience*, in: *Locus pietatis et vitae*. Sborník příspěvků z konference konané v Hejnicích ve dnech 13.–15. září 2007, s. 129–164.
- Jana OPPELTOVÁ, *P. Aloysius a S. Balbino. Život a dílo Aloise Jana Hackenschmidta, tepelského analisty a přítele Bohuslava Balbína*, v tisku.
- Jana OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi. Narativní prameny vzniklé v prostředí premonstrátských kanonií v Čechách a na Moravě v 17. a 18. století*. (Disertační práce obhájená na Ústavu pomocných věd historických a archivnictví FF MU), Brno 2005.
- Jaroslav PÁNEK, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 2011.

- Jaroslav PÁNEK, *Petr Vok z Rožmberka. Život renesančního kavalíra*, Praha 2010.
- Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Praha 1996.
- Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989.
- Hana PÁTKOVÁ, *Honoratiores ex statu ecclesiastico vel saeculari. Růžencové bratrstvo v Teplé na sklonku středověku*, in: Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám profesorky Lenky Bobkové, redd. Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec, Praha 2006, s. 256–264.
- Josef PELIKÁN *Balbínovy pomůcky a prameny. Příspěvek k studiím o Balbínově vlastivědě*, Praha 1936.
- Konstantin PICHERT, Jan Lohelius. *Sein Leben und seine Tätigkeit im Prämonstratenserorden und als Erzbischof von Prag*, in: *Analecta Praemonstratensia* 3, 1927, s. 125–140, 264–283, 404–422.
- Ondřej PODAVKA, *Rytíř Jean de Carro, Karel A. Vinařický a jejich latinská korespondence z let 1829–1843*, in: *Listy filologické* 134, 2011, č. 1–2, s. 95–119.
- Zuzana POKORNÁ – Martin SVATOŠ, *Balbín a kultura jeho doby v Čechách. Sborník z konference Památníku národního písemnictví*, Praha 1992.
- Pragensis confirmationis cultus ab immemorabili tempore praestiti servo Dei Hroznatae ordinis canonicorum regularoum Praemonstratensium Beato et Martyri nuncupato*, Romae 1897.
- Jiří RÁC, *Nástin dějin předhusitského Mělníka*, in: *Vlastivědný sborník Mělnicka I*, 1982, s. 41–59.
- Antonín REJZEK, *P. Bohuslav Balbín, T. J. Jeho život a práce*, Praha 1908.
- Peter van ROODEN, *Sects, Heterodoxies, and the Diffusion of Knowledge in the Republic of Letters*, in: Hans BOTS – Françoise Waquet (edd.), *Commercium litterarium, 1600–1750. La communication dans la Republique des lettres. Conférences des colloques tenus a Paris 1992 et a Nimegue 1993, Amsterdam-Maarssen 1994*, s. 51–64.
- František ROUBÍK, *K vývoji poštovníctví v Čechách v 16. až 18. století*, in: *Sborník ministerstva vnitra republiky československé* 10, 1937, s. 165–305.
- Jan ROYT, *Obraz a kult v Čechách, 17. a 18. století*, Praha 2011.
- Antonín RYBIČKA, *Balbínové, jinak Škornicové z Vorličné*, in: *Časopis Musea království českého* 45, 1871, s. 393–406.
- Erhard SCHMIDT – Gilbert VOGT, *Das Stift Tepl und die Prämonstratenser in Obermedlingen*, Donauwörth 1993.

- Lucie STORCHOVÁ, *Paupertate styloque connecti. Utváření humanistické učenecké komunity v českých zemích*, Praha 2011.
- František SVEJKOVSKÝ, *Bohuslav Balbín jako teoretik divadla*, Československá rusistika 13, 1968.
- Josef V. ŠIMÁK, *Dva příspěvky k dějinám českého dějepisectví*, in: Český časopis historický 38, 1932, s. 92–109.
- Josef Vítězslav ŠIMÁK (*Zpráva o literární pozůstalosti B. Balbína uložené v knihovnách kanonie strahovské a Musea království Českého*), in: Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 24, 1915, s. 82–110, 159–192.
- Robert ŠIMŮNEK – Roman LAVIČKA, *Páni z Rožmberka 1250–1520. Jižní Čechy ve středověku. Kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách*, České Budějovice 2011.
- Bohumil Vít TAJOVSKÝ, *Siard Falko, opat želivský. Siard Falco Primus post recuperationem Abbas Siloensis e gremio Fratrum*, Praha 2007.
- Dušan TŘEŠTÍK, *Nejstarší Přemyslovci ve světle přírodovědeckého zkoumání*, in: Československý časopis historický 31, 1983, s. 233–255.
- Dušan TŘEŠTÍK, *O novém výkladu chronologie nejstarších Přemyslovců*, in: Československý časopis historický 32, 1984, s. 416–423.
- Vratislav VANÍČEK, *Vítkovci a český stát v letech 1169–1278*, in: Československý časopis historický, 1981, roč. 29, s. 89–110.
- Vratislav VANÍČEK, *Vzestup rodu Vítkovců v letech 1169–1269*, in: Folia Historica Bohemica, 1979, roč. 1, s. 93–108.
- Josef VINTR – Jana PLESKALOVÁ (edd.), *Videňský podíl na počátcích českého národního obrození. J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: život, dílo, korespondence*, Praha 2004.
- Tomáš VELÍMSKÝ, *Hrabišici. Páni z Rýzmburka*, Praha 2002.
- Emanuel VLČEK, *Osudy českých patronů*, Praha 1995.
- Josef VOLF, *Domnělé vidění Oldřicha z Rožmberka r. 1417*, Časopis Národního musea 97, 1923, s. 14–24, 105–116.
- Martin WIHODA, *Morava v době knížecí 906–1197*, Praha 2010.

Josef ŽEMLIČKA, *Jindřich Zdík – biskup, diplomat a organizátor*, in: Jana HRBÁČOVÁ a kol., *Jindřich Zdík (1126–1150). Olomoucký biskup uprostřed Evropy*, Olomouc 2009.

Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, Praha 2005.

Josef ŽEMLIČKA, *Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského (K otázce fyzické kontinuity české šlechty)*, in: *Západočeský historický sborník* 4, 1998, s. 5–39.